

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

Židovská obec Golčův Jeníkov v 19. století a na počátku 20. století

Bakalářská práce

Autorka:	Radka Štěpánková
Studijní program:	Historie se zaměřením na vzdělávání
Studijní obor:	Historie se zaměřením na vzdělávání (maior) Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání (minor)
Forma studia:	Prezenční
Vedoucí práce:	PhDr. Irena Kapustová, Ph.D.

Hradec Králové 2026

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Filozofická fakulta

Akademický rok: 2025/2026

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Radka Štěpánková
Osobní číslo: F23BP0225
Studijní program: B0114A120001 Historie se zaměřením na vzdělávání
Téma práce: Židovská obec Golčův Jeníkov v 19. století a na počátku 20. století
Zadávající katedra: Historický ústav

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce primárně sleduje společenský, kulturní a hospodářský rozměr života židovské náboženské obce v Golčově Jeníkově v období 19. století a na počátku 20. století. Početnost zdejší židovské komunity vedla ke zřízení vlastních židovských škol a spolků, které významně přispívaly ke společenskému a kulturnímu dění. Hlavním cílem práce je podat obraz života Židů v daném regionu a časovém rozmezí prostřednictvím různých metod (např. analýza pramenů a odborné literatury, komparace informací z různých zdrojů) a zjistit prostřednictvím metod pedagogického výzkumu, v jakém rozsahu se specifickým regionálním dějinám věnují vyučující dějepisu ve škole.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Prameny:

Archiv Židovského muzea v Praze, fond Židovská náboženská obec Golčův Jeníkov.

Literatura:

BIALE, David (ed.), *Cultures of the Jews. A New History*, New York 2002.

ČAPKOVÁ, Kateřina – KIEVAL, Hillel J. (edd.), *Židé v českých zemích. Společná cesta dějinami*, Praha 2022.

KAŠPAROVÁ, Alena – KAMP, Michal, *Židé na Havlíčkovobrodsku 1. Golčův Jeníkov, Havlíčkův Brod, Světlá nad Sázavou*, Havlíčkův Brod 2008.

KIEVAL, Hillel J., *Formování českého židovstva. Národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870–1918*, Praha – Litomyšl 2011.

PAVLÁT, Leo (ed.), *Židé – dějiny a kultura*, Praha 2021.

PĚKNÝ, Tomáš, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha 2001.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Irena Kapustová, Ph.D.**
Historický ústav

Oponent bakalářské práce: **doc. PhDr. Veronika Středová, Ph.D.**
Historický ústav

Datum zadání bakalářské práce: 30. listopadu 2024

Mgr. Jan Prouza, Ph.D. v.r.
děkan

L.S.

PhDr. Vojtěch Kessler, Ph.D. v.r.
ředitel

V Hradci Králové dne 20. prosince 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce PhDr. Ireny Kapustové, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Radka Štěpánková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí bakalářské práce PhDr. Ireně Kapustové, Ph.D. za vstřícnost, trpělivost, podporu a cenné rady při psaní práce. Dále děkuji mé rodině a nejbližším přátelům za podporu po celou dobu studia.

Anotace

ŠTĚPÁNKOVÁ, Radka, *Židovská obec Golčův Jeníkov v 19. století a na počátku 20. století*, Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2026, 75 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce primárně sleduje společenský, kulturní a hospodářský rozměr života židovské náboženské obce v Golčově Jeníkově v období 19. století a na počátku 20. století. Početnost zdejší židovské komunity vedla ke zřízení vlastních židovských škol a spolků, které významně přispívaly ke společenskému a kulturnímu dění. Hlavním cílem práce je podat obraz života Židů v daném regionu a časovém rozmezí prostřednictvím různých metod (např. analýza pramenů a odborné literatury, komparace informací z různých zdrojů) a zjistit prostřednictvím metod pedagogického výzkumu, v jakém rozsahu se specifickým regionálním dějinám věnují vyučující dějepisu ve škole.

Klíčová slova

Golčův Jeníkov, 19. století, Židé, pedagogický výzkum, regionální dějiny, výzkumné metody

Annotation

ŠTĚPÁNKOVÁ, Radka, *The Jewish Community of Golčův Jeníkov in the 19th Century and at the Beginning of the 20th Century*, Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2026, 75 pp. Bachelor Thesis.

This bachelor's thesis primarily examines the social, cultural and economic dimensions of life in the Jewish religious community in Golčův Jeníkov in the 19th century and at the beginning of the 20th century. The number of Jews in the community led to the establishment of Jewish schools and associations, which contributed significantly to social and cultural life. The main objective of this thesis is to present a picture of Jewish life in the specified region and time through various methods (e. g. analysis of primary sources and academic literature, comparison of information from various sources) and to use pedagogical research methods to determine the extent to which history teachers in schools devote attention to specific regional history.

Key words

Golčův Jeníkov, 19th century, Jews, pedagogical research, regional history, research methods

Obsah

Úvod.....	11
1 Židovská komunita v Golčově Jeníkově v 19. století.....	15
2 Školství.....	19
2.1 Německožidovská škola	19
2.1.1 Založení školy a její organizační zajištění	20
2.1.2 Školní budova a velikost školy	22
2.1.3 Organizace a průběh vyučování.....	23
2.1.4 Zánik školy	25
2.2 Ješiva Arona Kornfelda.....	27
3 Spolky.....	29
4 Hospodářství.....	33
4.1 Hospodářská odvětví v Golčově Jeníkově v 19. století	34
4.2 Významné hospodářské podniky	37
4.2.1 Koželužna Samuela Kohna	38
4.2.2 Wolf Pick a synové	39
5 Soužití židovských a nežidovských obyvatel	42
5.1 Sbírký, dary	42
5.1.1 Příspěvky od židovských obyvatel	42
5.1.2 Příspěvky pro židovské obyvatele	43
5.2 Společenský a politický život	44
5.3 Projevy antisemitismu.....	45
6 Pedagogický výzkum.....	48
6.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	48

6.2	Metodologie	49
6.3	Hlubkový rozhovor	50
6.4	Dotazník.....	56
6.5	Vyhodnocení výzkumu	65
Závěr		68
Seznam pramenů a literatury		70
Seznam tabulek		75
Seznam grafů		75
Seznam příloh		I
Přílohy.....		II

Úvod

Bakalářská práce se zabývá dějinami židovské obce v Golčově Jeníkově v průběhu 19. století a na počátku 20. století. Analyzuje společenské, kulturní a hospodářské aspekty života Židů¹ ve sledovaném období a místě. Časové vymezení není náhodné. 19. století přineslo zásadní proměny společnosti, včetně formování moderních národů, rozvoje ekonomiky, průmyslu, kultury. Tyto procesy spolu s dalšími faktory ovlivnily i každodennost židovské menšiny. Zkoumané období zahrnuje dobu největší prosperity židovské obce, kdy nárůst počtu obyvatel vedl ke zřízení vlastních škol, spolků a rozvoji podnikatelských aktivit. Výzkumná část práce se soustředí na reflexi tématu ve výuce dějepisu na druhém stupni základní školy.

Motivací k volbě zpracovávané oblasti byl osobní vztah autorky k regionu, snaha poukázat na židovskou historii města a zájem o možnosti zařazení tématu do výuky. Propojení tematiky židovské kultury a regionálních dějin je v době, kdy probíhá revize Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, velmi aktuální. Otázka židovství a judaismu je součástí očekávaných výsledků učení žáků a žákyň devátých tříd ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost, vzdělávacím oboru Dějepis, tematickém okruhu Poznáváme minulost. Regionální dějiny jsou taktéž zahrnuty mezi očekávané výsledky učení v uvedeném vzdělávacím oboru, a to v tematickém okruhu Tvoříme minulost. Dále jsou navrženy jako volitelný předmět pro žáky a žákyň osmých a devátých tříd ve skupině Společnost.²

Práce je členěna na regionálně historickou a výzkumnou část. Cílem první části je podat obraz života židovské komunity v daném místě a vymezeném časovém rozmezí

¹ V bakalářské práci je slovo Žid psáno s velkým počátečním písmenem. Pravidla českého pravopisu definují, že malé písmeno se používá pro označení náboženského vyznání, velké písmeno pro označení příslušníka národa. *Velká písmena – jména živých bytostí a přídavná jména od nich odvozená*, Internetová jazyková příručka, dostupné online (<https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=181>), [citováno k 9. 3. 2026]. Srov. Editori portálu Holocaust.cz považují za oprávněný zápis oba způsoby, a to proto, že v komplexní židovské identitě je zahrnut prvek náboženský, i národní. *Ediční poznámka*, Holocaust.cz, dostupné online (<https://www.holocaust.cz/edicni-poznamka/>), [citováno k 9. 3. 2026]. Srov. Pro zaujetí stanoviska byla bakalářská práce konzultována s odborníky z Archivu Židovského muzea v Praze, kteří doporučili zápis velkého písmene, a to z důvodů pietních a také z důvodu, že oddělení náboženského označení od národnostního, jak předpokládají pravidla českého pravopisu, v řadě případů není možné.

² Revize RVP ZV je součástí modernizace vzdělávání. Podílí se na ní pracovní skupiny učitelů, ředitelů, didaktiků, zástupců oborových asociací a neziskových organizací, které na základě pověření MŠMT a následného výběrového řízení sestavil Národní pedagogický institut České republiky. Smyslem není RVP změnit, ale posílit některého jeho aspekty, zejména klást důraz na rozvoj klíčových dovedností žáků. Do vzdělávacího systému se změna promítá postupně dle předem stanoveného harmonogramu. *Vše o revizi RVP ZV*, Revize RVP, dostupné online (<https://revize.rvp.cz/zv/vse-o-revizi-zv/>), [citováno k 5. 10. 2025].

na základě dostupné odborné literatury a archivních pramenů. Historické události jsou voleny s ohledem na jejich využitelnost v rámci školního dějepisu. Záměrem autorky není detailní záznam celé šíře židovských dějin v 19. století ve zkoumaném regionu. Získané poznatky jsou východiskem pro výzkumnou část. Cílem je zjistit, v jakém rozsahu zahrnují vyučující dějepisu regionální dějiny židovské komunity do výuky na základních školách v mikroregionu Golčův Jeníkov.

Regionálně historická část je založena na analýze a komparaci vybrané odborné literatury a archivních pramenů. Výsledná syntéza dostupných informací je tvořena s cílem zachytit regionální obraz židovské komunity v kontextu Rakouského císařství a následně Rakouska-Uherska. Část je rozdělena do pěti kapitol. Úvodní kapitola představuje demografickou situaci a uspořádání židovské čtvrti ve vymezeném období. Početnost židovské komunity měla vliv na prosperitu ve společenské, kulturní a hospodářské oblasti života. Na tato hlediska jsou zaměřeny následující čtyři kapitoly věnované školství, spolkové činnosti, hospodářství a soužití židovských a nežidovských obyvatel. Tvoří informační základ pro navazující výzkumnou část. Přípravná část výzkumu zahrnovala studium literatury o metodice pedagogického výzkumu a o výuce regionálních dějin. Získané informace byly analyzovány, komparovány a teoretické poznatky byly aplikovány v praxi. Výzkumná část je založena na realizaci smíšeného pedagogického výzkumu, který aplikuje metodu hloubkového rozhovoru a dotazníku. Součástí předkládaného textu je interpretace a vyhodnocení sesbíraných dat. Výsledky šetření mají potvrdit nebo vyvrátit důležitost zařazení regionálních dějin do výuky dějepisu.

Závěrečných prací s židovskou tematikou byla napsána celá řada. Pozornost je v nich věnována nejen období holocaustu, ale také životu konkrétních komunit ve vybraných lokalitách a vymezených časových obdobích. Patří mezi ně např. bakalářské práce *Vzdělávání židů v triviálních židovských školách na příkladu obcí Miroslav a Šafov*³ od Moniky Dibelkové, *Židé na Náchodsku od počátku 20. století do roku 1939*⁴ od Terezy Dobiášové, diplomové práce *Mapování židovské komunity v Ledči nad Sázavou a okolí*⁵ od Zuzany Ulrichové, *Podnikatelské rodiny v Německém*

³ Monika DIBELKOVÁ, *Vzdělávání židů v triviálních židovských školách na příkladu obcí Miroslav a Šafov*, bakalářská práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2016.

⁴ Tereza DOBIÁŠOVÁ, *Židé na Náchodsku od počátku 20. století do roku 1939*, bakalářská práce, Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, Hradec Králové 2017.

⁵ Zuzana ULRICHOVÁ, *Mapování židovské komunity v Ledči nad Sázavou a okolí*, diplomová práce, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2016.

*Brodě 1850–1950*⁶ od Michala Kampa, *Židé v Habrech*⁷ od Filipa Šanci. Zvolená židovská obec je, dle zveřejněných informací, dosud studenty zpracována pouze okrajově. Setkáme se s ní v bakalářské práci *Golčův Jeníkov – židovské památky v regionu*⁸ Ley Ronovské, která se soustředila výhradně na historii a současný stav památek, nikoliv na život židovské komunity.

Dostupná odborná literatura je též velmi rozmanitá. Tématem se zabývají čeští i zahraniční historikové, vznikly práce obecného i regionálního zaměření. Nejkomplexnější odborné zpracování židovských dějin vybrané lokality poskytuje monografie *Židé na Havlíčkobrodsku I.*⁹ od Aleny Kašparové a Michala Kampa. Tématem se zabývala i Eva Štědrá v příslušné kapitole knihy *Golčův Jeníkov*¹⁰. Obci byla věnována pozornost v souborném díle *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a v přítomnosti*¹¹, ve kterém editor Hugo Gold dosud nejpodrobněji zmapoval dějiny židovských obcí. Základní informace ke zkoumané lokalitě lze dále nalézt v knize *Historie Židů v Čechách a na Moravě*¹² od Tomáše Pěkného, která je také základní literaturou pro porozumění historii a kultuře Židů na našem území. Z obecně zaměřených prací patří mezi stěžejní *Židé – Dějiny a kultura*¹³, kterou vydalo Židovské muzeum v Praze a *Židé v českých zemích*¹⁴, jejímiž editory jsou Kateřina Čapková a Hillel J. Kieval. Druhý zmiňovaný autor se zabýval i otázkou postavení Židů ve společnosti ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století v knize *Formování českého židovstva*¹⁵. Ze zahraničních titulů lze zmínit *Cultures of the Jews*¹⁶, jehož editorem je David Biale.

⁶ Michal KAMP, *Podnikatelské rodiny v Německém Brodě 1850–1950*, diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2009.

⁷ Filip ŠANCA, *Židé v Habrech*, diplomová práce, Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2012.

⁸ Lea RONOVSÁ, *Golčův Jeníkov – židovské památky v regionu*, bakalářská práce, Provozně ekonomická fakulta České zemědělské univerzity v Praze, Praha 2020.

⁹ Alena KAŠPAROVÁ – Michal KAMP, *Židé na Havlíčkobrodsku I. Golčův Jeníkov, Havlíčkův Brod, Světla nad Sázavou*, Havlíčkův Brod 2008.

¹⁰ Eva ŠTĚDRÁ, *Golčův Jeníkov*, Golčův Jeníkov 2002.

¹¹ Jan MAXIMOVIČ, *Dějiny židů v Golčově Jeníkově*, in: *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a v přítomnosti*, ed. Hugo Gold, Brno – Praha 1934, s. 152–167.

¹² Tomáš PĚKNÝ, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, 2., přepracované a rozšířené vydání, Praha 2001.

¹³ Leo PAVLÁT (ed.), *Židé – dějiny a kultura*, 5., rozšířené vydání, Praha 2021.

¹⁴ Kateřina ČAPKOVÁ – Hillel J. KIEVAL (edd.), *Židé v českých zemích. Společná cesta dějinami*, Praha 2022.

¹⁵ Hillel J. KIEVAL, *Formování českého židovstva. Národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870–1918*, Praha – Litomyšl 2011.

¹⁶ David BIALE (ed.), *Cultures of the Jews. A New History*, New York 2002.

Teoretické základy výuky regionálních dějin byly čerpány z odborné literatury k didaktice dějepisu. Ze zásadních lze uvést např. *Úvod do studia didaktiky dějepisu*¹⁷ od kolektivu autorů, *Základy oborové didaktiky dějepisu*¹⁸ od Stanislava Julínka či *Příručku ke studiu didaktiky dějepisu*¹⁹ od Denisy Labischové a Blaženy Gracové. Pro nastudování metodiky pedagogického výzkumu byly klíčové tituly *Úvod do pedagogického výzkumu*²⁰ od Petera Gavory, *Cesty pedagogického výzkumu*²¹ od Josefa Maňáka a Vlastimila Švece, *Metody pedagogického výzkumu*²² od Miroslava Chráska a *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*²³ od Romana Švaříčka a Kláry Šedřové.

Stěžejní pramenná základna pro tuto práci je uložena ve Státním okresním archivu v Havlíčkově Brodě v archivním fondu Archiv města Golčův Jeníkov, kde nalezneme spisový materiál vztahující se ke sledovaným aspektům života vybrané židovské komunity. Dále jsou archiválie ke zkoumané židovské obci z let 1789–1931 uchovávány v Archivu Židovského muzea v Praze v archivním fondu Židovská náboženská obec Golčův Jeníkov. Židovské matriky a úmrtní knihy vztahující se k vybranému regionu jsou archivovány v Národním archivu.

¹⁷ Vratislav ČAPEK – Blažena GRACOVÁ – Tomáš JÍLEK – Helena VÝCHODSKÁ, *Úvod do studia didaktiky dějepisu*, Praha 2005.

¹⁸ Stanislav JULÍNEK, *Základy oborové didaktiky dějepisu*, Brno 2004.

¹⁹ Denisa LABISCHOVÁ – Blažena GRACOVÁ, *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2012.

²⁰ Peter GAVORA, *Úvod do pedagogického výzkumu*, 2., rozšířené vydání, Brno 2010.

²¹ Josef MAŇÁK – Vlastimil ŠVEC (edd.), *Cesty pedagogického výzkumu*, Brno 2004.

²² Miroslav CHRÁSKA, *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu*, 2., aktualizované vydání, Praha 2016.

²³ Roman ŠVARÍČEK – Klára ŠEDŘOVÁ a kol., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, 2. vydání, Praha 2014.

1 Židovská komunita v Golčově Jeníkově v 19. století

Významnou změnu ve vývoji židovských obcí v Čechách a na Moravě představovala vláda Josefa II. Provedené reformy vedly k obratu ve společenském postavení Židů a zahájily cestu k jejich emancipaci. V roce 1781 byl pro Čechy vydán toleranční patent, pro Moravu se tak stalo o rok později. Nařízení, která jeho vydání doprovázela, zrušila řadu diskriminačních omezení. Židům byl např. umožněn přístup ke vzdělání na všech stupních škol či povolen výkon dříve zakázaných povolání. Josefínské reformy shrnul Židovský systemální patent z roku 1797, který tvořil základ právního postavení Židů až do roku 1848, kdy získali občanskou rovnoprávnost. Emancipace byla právně dokončena ústavou z roku 1867.²⁴

Prosperitu židovské obce v Golčově Jeníkově v 19. století dokládají dochované záznamy o počtu židovských obyvatel. Systematická evidence židovského obyvatelstva v Čechách probíhala od 20. let 18. století. Patent z roku 1784 nařizoval vedení rodných, oddacích a úmrtních židovských matrik. Dle dekretu z roku 1787 si každý židovský otec, poručník a svobodný muž musel zvolit německé jméno pro svou rodinu, dále jedno z úředně stanovených osobních jmen, což mělo vyřešit problém s identifikací osob.²⁵ Téměř pro žádnou židovskou obec v českých zemích však neexistuje nepřerušovaná a ucelená řada sčítacích záznamů.²⁶ Značná část písemných pramenů vztahujících se k historii zkoumané židovské komunity před rokem 1850 shořela při rozsáhlých požárech, které město postihly v letech 1784, 1808 a 1871.²⁷

První údaje pro sledované časové rozmezí a místo předkládá *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793*. Na základě nařízení pražského gubernia byl vyhotoven pro 16 krajů v Čechách. Golčův Jeníkov byl součástí kraje Čáslavského, ve kterém bylo k tomuto datu zaznamenáno 594 židovských rodin, celkem 3 462 osob. Nejpočetnější židovská komunita se nacházela ve městě Polná, kde bylo uvedeno 84 rodin, 510 osob.

²⁴ Leo PAVLÁT (ed.), *Židé – dějiny a kultura*, 5., rozšířené vydání, Praha 2021, s. 48–51.

²⁵ *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793. V, Čáslavský kraj, Klatovský kraj, Rakovnický kraj*, ed. Ivana Ebelová, Praha 2005, s. 11.

²⁶ Daniel BARÁNEK, *Překračování hranic ghetta. Proměna židovských sídelních struktur a akulturační strategie židů*, Praha 2023, s. 15.

²⁷ Alena KAŠPAROVÁ – Michal KAMP, *Židé na Havlíčkově Brodě I. Golčův Jeníkov, Havlíčkův Brod, Světlá nad Sázavou*, Havlíčkův Brod 2008, s. 9.

Na druhé místo se řadil Golčův Jeníkov se 49 rodinami, 321 osobami. Třetí místo patřilo Habrům, kde bylo spočítáno 23 rodin, 143 osob.²⁸

V následujících letech počet židovských obyvatel narůstal. Pro rok 1799 uvedl Rudolf Sander ve své studii údaj 53 rodin a pro rok 1811 zaznamenal 56 rodin.²⁹ Další statistická data přináší práce Karla Kuči. V roce 1811 bylo v místě evidováno nejméně 52 rodin. Číslo se tak rozchází se Sanderovým tvrzením o 56 rodinách. Nejvyšší počet Židů byl doložen v roce 1842, kdy židovskou obec obývalo 613 osob a Židé tvořili 27, 7 % obyvatel města. Od druhé poloviny 19. století lze sledovat postupný pokles počtu Židů. V roce 1880 jich v místě žilo 443, což se rovnalo 17, 8 % obyvatel města.³⁰ V roce 1895 čítala židovská komunita v Golčově Jeníkově 374 osob, na populaci ve městě se podílela 16, 6 %. V roce 1900 počet klesl na 288 osob, tedy 12, 5 % z celkového obyvatelstva.³¹ Podrobnější informace o rodinných vazbách v obci v 19. století lze nalézt v židovských matrikách narozených a zemřelých, které jsou uloženy v Národním archivu.³²

rok sčítání	1793	1799	1811	1842	1880	1895	1900
počet osob	321	—	—	613	443	374	288
počet rodin	49	53	52 / 56		—	—	—

Tabulka 1: Počet Židů a židovských rodin v Golčově Jeníkově v 19. století³³

Emancipace Židů přinesla vlnu migrace, která zásadním způsobem ovlivnila prostorovou strukturu židovských komunit. V tradičních židovských obcích docházelo k úbytku populace, řada z nich zanikla ještě před koncem 19. století. Od 60. let 19. století se pokles židovských obyvatel projevoval ve většině venkovských měst, která Daniel Baránek definuje dvěma až pěti tisíci obyvatel. Na základě této charakteristiky mezi ně lze řadit Golčův Jeníkov.³⁴ Příčinou odchodu obyvatel byla kombinace hospodářského

²⁸ *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793. V, Čáslavský kraj, Klatovský kraj, Rakovnický kraj*, s. 12–14.

²⁹ Rudolf SANDER, *Počty Židů v Čechách v 18. a na počátku 19. století*, Sborník archivních prací 52, č. 2, 2002, s. 543.

³⁰ Karel KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I. díl: A–G*, Praha 1996, s. 864.

³¹ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 54.

³² Národní archiv, fond Matriky židovských náboženských obcí v českých krajích.

³³ *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793. V, Čáslavský kraj, Klatovský kraj, Rakovnický kraj*, s. 13.; R. SANDER, *Počty...*, s. 543.; K. KUČA, *Města...*, s. 864.; A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 54.

³⁴ D. BARÁNEK, *Překračování...*, s. 8–10.

poklesu, nacionalismu a antisemitismu. Daniel Baránek však upozorňuje, že tvrzení o vlivu antisemitismu na emigraci Židů se nezakládá na analýze, neboť až na výjimky neexistují prameny osobní povahy, které by doložily motivaci jedince ke stěhování.³⁵

V první polovině 19. století patřilo židovským majitelům v Golčově Jeníkově 35 domů. Jejich podoba byla ovlivněna požáry, které město zasáhly na konci 18. století a na počátku 19. století.³⁶ Při požáru v roce 1808 vyhořela synagoga, vinopalna a 32 domů, které měly podobu přízemních budov pro jednu až dvě rodiny.³⁷ Původní dřevěné stavby byly nově stavěny z jiných materiálů, přesto se na plánu z roku 1838 nacházelo několik dřevěných budov v jižní části čtvrti. V polovině 19. století se počet domů zvýšil na 50.³⁸ Jan Maximovič uvádí, že v roce 1865 shořelo 37 domů, čtyři masné krámy a dva špejchary. Ze zápisu však není jasné, zda se jedná pouze o židovskou čtvrť, nebo o celé město.³⁹ Události potvrzují slova Daniela Baránka o problematických požárně bezpečnostních podmínkách v ghettech.⁴⁰

Židovské domy byly ve městech většinou soustředěny do jedné ulice. V místech, kde byla židovská komunita početnější, byly zřizovány samostatné židovské čtvrtě se sítí uliček. V jejich středu byla postavena synagoga. Takto je charakterizován i Golčův Jeníkov, dalším takovým městem byl např. Kolín.⁴¹ Synagoga byla v průběhu 19. století postavena dvakrát. V roce 1808 zničil požár stavbu z roku 1659. Nová budova, vystavěná na stejném místě, shořela roku 1870. V letech 1870–1871 byla vybudována stavba v novorománském slohu.⁴² Proti synagoze se nacházel dům čp. 189, který fungoval jako židovská škola. K budově byla přistavěna mikve⁴³. V domě čp. 13/14 působila ješiva. Dalšími důležitými objekty byl rabínský dům čp. 159, špitál čp. 165. Většina domů je dodnes, ač přestavěna, dochována.⁴⁴

³⁵ D. BARÁNEK, *Překračování...*, s. 63–64, 73–74.

³⁶ K. KUČA, *Města...*, s. 864.

³⁷ Jan MAXIMOVIČ, *Dějiny Židů v Golčově Jeníkově*, in: *Židé a židovské obce v Čechách*, ed. Hugo Gold, Brno – Praha 1934, s. 152.

³⁸ K. KUČA, *Města...*, s. 864.

³⁹ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 156.

⁴⁰ D. BARÁNEK, *Překračování...*, s. 43.

⁴¹ Blanka ROZKOŠNÁ – Pavel JAKUBEC, *Židovské památky Čech. Historie a památky židovského osídlení Čech*, Brno 2004, s. 23.

⁴² K. KUČA, *Města...*, s. 864.

⁴³ Lázeň s čistou tekoucí přírodní vodou, která je určena k rituální očištění. Nádrž by měla být tak hluboká, aby umožnila úplné ponoření. Ženy mají povinnost podstoupit očištění před svatbou, po menstruaci a po porodu. Muži lázeň navštěvují v předvečer svátků. Tomáš PĚKNÝ, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, 2., přepracované a rozšířené vydání, Praha 2001, s. 172.

⁴⁴ B. ROZKOŠNÁ – P. JAKUBEC, *Židovské památky...*, s. 134.

Koncentrované židovské osídlení bylo výsledkem snahy o pospolitost, nebo důsledkem vynucené segregace.⁴⁵ Ve většině případů žili Židé při okraji města, často u městských hradeb a na předměstí. V Golčově Jeníkově se však židovská čtvrť postupně rozšířila až k náměstí.⁴⁶ Mezi židovskými domy se nacházely domy křesťanské.⁴⁷ Právě to je považováno za výjimečnost zkoumané židovské obce. Židé mohli žít i mimo židovskou čtvrť v sousedství křesťanských obyvatel.⁴⁸

Židovský hřbitov se dle zvyků nachází na okraji města. S jeho založením musela souhlasit feudální vrchnost. Byl umístován daleko od města nebo vesnice, aby jej obyvatelé neměli na očích.⁴⁹ Naposledy byl rozšířen v polovině 19. století, poslední zemřelí byli v místě uloženi před druhou světovou válkou. Celkem se na ploše 7 338 m² nachází přibližně 1 500 náhrobků. Plocha je zaplněna pouze ze dvou třetin, na místě se vyjímají tři tumby rabínů⁵⁰. Součástí areálu je jednoduchá obřadní síň z let 1871–1872.⁵¹

Golčův Jeníkov patřil mezi nejvýznamnější židovské obce v dnešním okrese Havlíčkův Brod, přesto nedocházelo k výrazné spolupráci s dalšími komunitami na tomto území. Kontakty směřovaly spíše do center ve středních Čechách.⁵²

⁴⁵ D. BARÁNEK, *Překračování...*, s. 27.

⁴⁶ B. ROZKOŠNÁ – P. JAKUBEC, *Židovské památky...*, s. 23.

⁴⁷ Jiří FIEDLER, *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, Praha 1992, s. 65.

⁴⁸ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 16.

⁴⁹ L. PAVLÁT, *Židé...*, s. 134.

⁵⁰ Rabín je duchovní představitel židovské obce, který působí také jako učitel, vychovatel, autorita v oblasti práva. T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 191.

⁵¹ B. ROZKOŠNÁ – P. JAKUBEC, *Židovské památky...*, s. 135.

⁵² Alena JINDROVÁ, *Výzkum historie židovského osídlení na Havlíčkovobrodsku*, in: *Židé v Čechách 2. Sborník ze semináře konaného v září 2008 v Nýrsku*, edd. Vlastimila Hamáčková – Monika Hanková, Praha 2009, s. 117.

2 Školství

Vzdělávání začínalo v rodině, kde otec učil své potomky, většinou pouze chlapce, hebrejskou abecedu. Od šesti let chlapci navštěvovali náboženskou základní školu zvanou cheder.⁵³ Po absolvování chederu pokračovali ve studiu v ješivě. Obě instituce se zaměřovaly na výuku náboženských předmětů a hebrejštinu. Dívky získávaly znalosti doma.⁵⁴ Na základě josefínských reforem byly zakládány veřejné normální židovské školy.⁵⁵ Zajištění náboženské výuky a dobročinnost patřily mezi hlavní úkoly náboženských obcí. Židovské školy sloužily pro komunikaci a předávání židovské identity uvnitř komunity. V 19. století představovaly místo, kde byla mladé generaci vštěpována židovská identita. Z pohledu akulturačního modelu se jednalo o kolektivní segregační strategii, Židé ve školách udržovali kontakt pouze mezi sebou. Rodiče chtěli dětem předat vědomí příslušnosti k židovskému kolektivu. Předpokládalo se, že kontakt s nežidovskou společností naváží na vyšších stupních vzdělávání.⁵⁶

2.1 Německožidovská škola

V 18. století josefínské reformy uzákonily jednotné školství řízené státem. Na základě tolerančního patentu musely být kromě tradičních náboženských škol, které do této doby židovské obce zřizovaly, zakládány také tzv. normální židovské školy se světskými předměty.⁵⁷ Propojení studia nežidovských předmětů a židovských disciplín mělo zajistit zvýšení všeobecné úrovně vzdělanosti a přispět k začlenění Židů do většinové společnosti. Docházka byla povinná pro všechny děti, které nevyučoval soukromý učitel.⁵⁸ V oblasti vzdělávání se nejvíce shodovaly zásahy státu do židovských záležitostí a ideologie židovského osvícenství, tzv. haskaly. Osvícenci ve zřizování škol

⁵³ Doslova místnost. Žáci měli získat základní vzdělání, které zahrnovalo hebrejštinu, Tóru, židovské zákony a zvyky. Výuka probíhala v místnosti bytu soukromého učitele, později v přístavku synagogy. T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 189.

⁵⁴ Arno PAŘÍK, *Synagoga nebo škola? Tradiční a „normální“ židovské školy v Čechách v 19. století*, in: *Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 24. ročníku sympozia k problematice 19. století*. Plzeň, 4.–6. března 2004, edd. Kateřina Bláhová – Václav Petrbok, Praha 2004, s. 353–354.

⁵⁵ *Tamtéž*, s. 358.

⁵⁶ D. BARÁNEK, *Překračování...*, s. 98–100.

⁵⁷ L. PAVLÁT, *Židé...*, s. 48–49.

⁵⁸ Louise HECHT, *Mezi haskalou a chederem. Školy a židovská výchova v zemích Koruny české*, in: *Jedinec a obec. Židé v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1520–1848. Judaica Bohemiae XLVI Supplementum*, edd. Helmut Teufel – Pavel Kocman – Alexandr Putík – Iveta Cermanová, Praha – Brno 2011, s. 343–344.

viděli příležitost ke změně způsobu vnímání tradičního judaismu a k vytvoření nového typu jedince.⁵⁹

2.1.1 Založení školy a její organizační zajištění

Toleranční patent vyzval dostatečně velké židovské komunity k založení vlastní školy se státním dohledem. Žáci se v ní měli učit matematice, zeměpisu, němčině a etice. Pokud škola zřízena nebyla, měly děti navštěvovat školu nežidovskou.⁶⁰ V roce 1782 byl vytvořen plán na zřízení 34 normálních židovských škol v Čechách. Pro menší a chudší obce šlo o velkou finanční zátěž, proto jich bylo zřízeno pouze 25. Mezi nimi byl i Golčův Jeníkov.⁶¹ K založení vzdělávací instituce došlo roku 1797, kdy povolení získali představení židovské obce Salomon Kornfeld a Samuel Rosenbaum. Obec se zavázala platit náklady spojené s její výstavbou a provozem. Je pravděpodobné, že bez oficiálního souhlasu existovala škola v místě již dříve. V soupisu Židů z roku 1783 byli zaznamenáni čtyři učitelé a jeden pomocník. Prvním vyučujícím byl na základě dekretu biskupské konzistoře v Hradci Králové ustanoven Juda Steiner, který školu vedl až do své smrti roku 1835.⁶²

Dohled vykonával žlebský vikariát a konzistoř, která byla nejvyšším dozorným úřadem. Vikář žlebského vikariátu a královehradecký biskup přijížděli na návštěvy, zkoušeli žáky ze školních předmětů, ale také jim přiváželi dárky. Příkladem je rok 1835, kdy biskup Karl Han obdaroval tři žáky druhé třídy knihami. Mezi návštěvníky patřil také majitel panství či krajský rabín. V roce 1838 obdaroval majitel panství rytíř Bedřich Neupauer deset dětí obuví. Rabín zkoušel žáky z náboženství.⁶³ Od roku 1858 byla škola pod dozorem vikáře v Potěhách, který v roce 1864 zemřel. Funkci po něm převzal jeníkovský děkan Josef Novotný.⁶⁴

Květnové zákony z roku 1868 oddělily roli církve a státu ve všech oblastech života. Vzdělávací instituce byly otevřeny všem studentům i učitelům bez ohledu na náboženské vyznání.⁶⁵ V tomto roce tak skončil dozor církve nad školami. Nově jím

⁵⁹ Hillel J. KIEVAL, *Formování českého židovstva. Národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870–1918*, Praha 2011, s. 15.

⁶⁰ *Tamtéž*, s. 14.

⁶¹ L. HECHT, *Mezi haskalou...*, s. 347–348.

⁶² A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 19.

⁶³ J. MAXIMOVICH, *Dějiny...*, s. 154–155.

⁶⁴ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 20.

⁶⁵ H. J. KIEVAL, *Formování...*, s. 68.

byli pověřeni okresní školní inspektoři. V případě Golčova Jeníkova se jím stal J. Z. Svoboda, který při své inspekční cestě v roce 1870 vyzkoušel žáky a učitelé od něj obdrželi pochvalný dekret.⁶⁶

O organizačním zajištění školy podávají přehled Stanovy vzdělávacího ústavu v Golčově Jeníkově z roku 1864. Škola měla samostatnou samosprávu, dohled vykonávalo představenstvo židovské obce. Část svých povinností přeneslo na školní výbor složený z rabína, představeného obce, úředně jmenovaného školního dozorce, představeného spolku Talmud Tóra a tří členů jmenovaných představenstvem na dobu tří let. Mezi jeho povinnosti patřila kontrola kvality učitelů a pokroků žáků prostřednictvím občasné návštěvy vyučování a účasti na zkouškách, prostudování učebního plánu spolu s učiteli na konci každého školního roku a napravení odhalených nedostatků, ochrana práv rodičů a učitelů. Přijímání učitelů probíhalo dle obecních stanov a rozhodovalo o něm většinové usnesení představenstva a školní výbor. Studující konali pololetní zkoušky. Rabín vyučoval náboženství žáky i žákyně, část výuky mohl přenést na vyučujícího.⁶⁷ V menších obcích studovaly dívky spolu s chlapci, v Čechách existovala pouze jedna německojazyčná dívčí židovská škola.⁶⁸

Udržování škol znamenalo finanční zátěž pro židovskou obec, nicméně židovským učitelům přineslo novou společenskou pozici. Stávali se novým mocenským faktorem uvnitř komunit.⁶⁹ Nejvyšší služné vyučujících na jeníkovské škole činilo 700 zlatých ročně, a to v roce 1876.⁷⁰ Financování školy probíhalo z několika zdrojů. Mezi ně patřilo školné odstupňované podle tříd, úroky z cenných papírů a dary. Spolek Talmud Tóra přispíval každý rok 105 zlatých, z částky bylo placeno školné pro deset chudých dětí. 105 zlatých poskytovala ročně také obec. Pokladnu školy vedl pokladník jmenovaný na tři roky. Výdaje nad deset zlatých muselo schválit představenstvo.⁷¹ Z roku 1862 je dochován seznam dlužníků sobotáles, tedy právě školného.⁷² Jeníkovští Židé také přispívali na židovské vyučování na měšťanských školách v Čáslavi. Částku ve výši

⁶⁶ J. MAXIMOVICH, *Dějiny...*, s. 157.

⁶⁷ Archiv Židovského muzea v Praze, fond Židovská náboženská obec Golčův Jeníkov, inventární číslo 5, Zlomky spisů z let 1851–1874.

⁶⁸ Kateřina ČAPKOVÁ – Hillel J. KIEVAL (edd.), *Židé v českých zemích. Společná cesta dějinami*, Praha 2022, s. 122.

⁶⁹ L. HECHT, *Mezi haskalou...*, s. 351.

⁷⁰ J. MAXIMOVICH, *Dějiny...*, s. 157.

⁷¹ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 20–21.

⁷² Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 367, karton 9.

jednoho procenta přímé daně museli zaplatit všichni židovští poplatníci čáslavského školního okresu.⁷³

2.1.2 Školní budova a velikost školy

Škola sídlila v budově čp. 189 vedle synagogy.⁷⁴ Školní budova byla poprvé přestavěna v roce 1841, ve stejném roce byly zřízeny byty pro učitele.⁷⁵ V 50. letech 19. století bylo zjištěno, že objekt nevyhovuje hygienickým požadavkům. Třídy byly temné, vlhké, jejich velikost nedostačovala pro všechny žáky, někteří poslouchali výklad na chodbě. Nevyhovující byl i kantorův byt zamořený plísní.⁷⁶ Rabín Zachariáš Spitz se tak v roce 1859 zasloužil o zvětšení budovy. Podle plánů Jana Chvály byla zvýšena o jedno patro. Hlavním stavbyvedoucím byl Antonín Hlušíčka z Vilémova. Stavba byla celkem vyčíslena na 920 zlatých.⁷⁷ Na přestavbu přispěla židovská obec a dále 500 zlatých pan Wolf Heyman z Kodaně. Oprava probíhala od července do listopadu 1859. 27. listopadu 1859 byla budova slavnostně vysvěcena.⁷⁸

V roce 1864 byla zřízena jedna nová třída. Do funkce nastoupil školník, který měl zajistit čistotu.⁷⁹ V roce 1871 získala škola právo veřejnosti a mohla tak vydávat vysvědčení, jehož platnost uznávaly úřady a stát. V této době byla největší židovskou školou v Čáslavském kraji. Navštěvovalo ji 150 dětí, které vyučovali čtyři učitelé.⁸⁰ V roce 1874 byla škola rozšířena z dvojtřídní na trojtřídní. O rok později bylo požádáno o rozšíření na čtyřtřídní školu.⁸¹ Zda byla změna povolena není zaznamenáno, avšak na základě dochované zprávy o prospěchu žáka čtvrté třídy z roku 1876 se lze domnívat, že rozšíření proběhlo.⁸² V roce 1892 byla škola změněna na dvojtřídní a od školního roku 1904/1905 pouze na jednotřídní, kdy jediným vyučujícím byl David Stiasný.⁸³

⁷³ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 372, karton 9.

⁷⁴ J. FIEDLER, *Židovské památky...*, s. 65.

⁷⁵ J. MAXIMOVIC, *Dějiny...*, s. 155.

⁷⁶ Eva ŠTĚDRÁ, *Golčův Jeníkov*, Golčův Jeníkov 2002, s. 73.

⁷⁷ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 20.

⁷⁸ J. MAXIMOVIC, *Dějiny...*, s. 156.

⁷⁹ *Tamtéž*, s. 157.

⁸⁰ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 20–21.

⁸¹ J. MAXIMOVIC, *Dějiny...*, s. 157.

⁸² Archiv Židovského muzea v Praze, fond Židovská náboženská obec Golčův Jeníkov, inventární číslo 20, Zlomky školních spisů 1875–1905.

⁸³ J. MAXIMOVIC, *Dějiny...*, s. 159.

Téměř vždy vyučovali na škole muži, jen jednou byla v seznamu učitelů uvedena žena. Byla jí Emilie Jičínská, která v letech 1880–1888 vyučovala na obecných školách a v židovské škole ruční práce.⁸⁴

2.1.3 Organizace a průběh vyučování

Oficiálním vyučovacím jazykem byla stanovena němčina, které nahradila jidiš a hebrejštinu. Židé se měli učit jazyk země, kde žili.⁸⁵ Pohybovali se mezi přijetím německého jazyka a projevováním loajality k nastupujícím proudům českého nacionalismu prostřednictvím osvojování češtiny.⁸⁶ Z pohledu českých nacionalistů byly židovské školy germanizačními institucemi. Velmi často jako jediné instituce ve městě poskytovaly vzdělávání v německém jazyce. Přestože žáci hovořili německy, nepovažovali se za příslušníky německého národa. Bilingvní prostředí stálo v opozici proti německému nacionalismu, jelikož mělo vést k národnostní schizofrenii. V roce 1894 zahájili zástupci českožidovského hnutí kampaň proti segregaci židovských dětí v německojazyčných židovských školách v Čechách.⁸⁷

Germanizační politiku spojenou s dobou reforem Josefa II. odrážel stav soukromého židovského školství na konci 19. století. Ve školním roce 1884/1885 působilo v Čechách 114 soukromých židovských základních škol. Přestože se 96 % z nich nacházelo v českojazyčných oblastech, téměř ve všech se vyučovalo v němčině. To platilo i pro školu v Golčově Jeníkově a pro instituce v jejím okolí, tedy v Německém Brodě, v Habrech a v Ledči nad Sázavou.⁸⁸ V roce 1891 již převažoval ve zkoumané obci český živel, děti nemluvily německy. Stížnosti na neznalost němčiny přicházely od vyučujících i v letech 1902 a 1904. Neznalost jazyka způsobovala pomalý postup ve vyučování.⁸⁹

Tradiční židovský školní rok byl organizován podle vysokých svátků. Prázdniny připadaly na jaro a na podzim.⁹⁰ Zatímco do roku 1891 trvalo vyučování v jeníkovské škole deset měsíců, od školního roku 1891/1892 došlo k prodloužení na jedenáct

⁸⁴ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 162.

⁸⁵ K. ČAPKOVÁ – H. J. KIEVAL (edd.), *Židé...*, s. 94.

⁸⁶ David BIALE (ed.), *Cultures of the Jews. A New History*, New York 2002, s. 986.

⁸⁷ D. BARÁNEK, *Překračování...*, s. 101–102.

⁸⁸ Alena JINDROVÁ, *Národnost židů na Havlíčkovobrodsku*, in: Češi a Němci na Vysočině. Soužití, rozdělení, dialog a spolupráce. Sborník příspěvků z česko-rakouské odborné konference, ed. Jiří Jedlička, Havlíčkův Brod 2014, s. 89–90.

⁸⁹ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 163.

⁹⁰ L. HECHT, *Mezi haskalou...*, s. 338.

měsíců.⁹¹ V době svého vzniku byly německožidovské školy považovány pouze za doplněk tradičních židovských náboženských škol. Vyučování v nich trvalo dvě hodiny denně, a to od pěti hodin odpoledne do sedmi hodin večer. Od roku 1815 probíhalo vyučování od osmi do deseti hodin dopoledne a od dvou do čtyř hodin odpoledne. Tím byl vztah mezi oběma institucemi obrácen ve prospěch německožidovských škol.⁹²

Dochovaná zpráva o prospěchu žákyně 3. třídy z 31. srpna 1875 dokládá vyučované předměty v německožidovské škole v Golčově Jeníkově. Patřilo k nim náboženství, německý jazyk (čtení, mluvnice a pravopis spolu se slohem), matematika, zeměpis a dějepis, přírodopis, geometrie a kreslení, krasopis, zpěv, tělocvik, český jazyk, péče o domácnost, ženské ruční práce, modlitby. Ve zprávě o prospěchu žáka čtvrté třídy z 31. března 1876 byly uvedeny stejné předměty jako v písemnosti předchozí, ale místo krasopisu bylo vyučováno psaní, modlitby nahradilo hebrejské čtení. Péče o domácnost nebyla zapsána, což lze vysvětlit tím, že chlapci se těchto hodin neúčastnili. Ruční práce ve zprávě uvedeny byly, ale žák z nich, stejně jako z tělesné výchovy, hodnocen nebyl.⁹³

O školních pomůckách vypovídá krátká zmínka o nákupu osmi obrazů jedovatých rostlin a obrazu Ferdinanda I. v roce 1841.⁹⁴ Součástí školy byla knihovna. Je zaznamenáno, že v roce 1895 do ní přibýlo 30 knih a knihovníkem se stal David Stiasný.⁹⁵

Od roku 1899 vyučoval David Stiasný židovské náboženství na obecné a měšťanské škole v češtině.⁹⁶ Některé židovské děti navštěvovaly školu katolickou, ale platilo to i naopak. V roce 1876 byl okresní školské radě v Čáslavi zaslán seznam katolických dětí navštěvujících školu židovskou.⁹⁷ Vysvědčení z náboženství z roku 1892 dokládá, že dva žáci třetí třídy německožidovské školy v Golčově Jeníkově studovali evangelické náboženství v obecné škole.⁹⁸ Židovské školy byly nástrojem dvojazyčnosti, a proto v nich studovali i žáci z nežidovských rodin, jejichž rodiče si přáli, aby si osvojili druhý zemský jazyk. Zavedení výuky židovského náboženství na obecné a měšťanské

⁹¹ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 158.

⁹² K. ČAPKOVÁ – H. J. KIEVAL (edd.), *Židé...*, s. 113–114.

⁹³ AŽMP, f. ŽNOGJ, inv. č. 20, Zlomky školních spisů 1875–1905.

⁹⁴ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 155.

⁹⁵ *Tamtéž*, s. 163.

⁹⁶ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 22.

⁹⁷ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 157.

⁹⁸ AŽMP, f. ŽNOGJ, inv. č. 20, Zlomky školních spisů 1875–1905.

škole bylo reakcí na obavy židovských učitelů o zachování židovské identity v případě zrušení separátního školství.⁹⁹

2.1.4 Zánik školy

Na konci 19. století židovské děti stále ve větší míře navštěvovaly školy obecné a měšťanské. Zatímco v roce 1880 se v českých oblastech jednalo o 2 770 dětí, v roce 1890 šlo o 4 791 dětí a v roce 1900 dokonce o 6 131 dětí.¹⁰⁰ Narůstající identifikace s českou kulturou a jazykem vedla k úpadku německožidovských škol.¹⁰¹ Staly se předmětem sporů a byly považovány za podporovatele německé hegemonie. Málokdy bylo poukázáno na to, že také ochraňovaly židovské kulturní dědictví. Do roku 1900 byly uzavřeny tři čtvrtiny německožidovských škol v Čechách.¹⁰² Jako důvod pro zrušení byla udávána národní a společenská separace Židů, kterou tyto instituce podporovaly.¹⁰³ V roce 1900 fungovalo v českých oblastech 27 německožidovských škol, kde se vzdělávalo 1 687 žáků. V roce 1910 existovalo v Čechách pouze pět škol se 154 žáky.¹⁰⁴

Situace se projevila i v Golčově Jeníkově. V roce 1900 studovalo v německožidovské škole 54 žáků a v roce 1902 56 žáků. V následujícím roce počet klesl na 37 dětí. Ve školním roce 1904/1905 navštěvovalo školu 23 žáků, 4 chlapci a 19 dívek. V roce 1905 byl propuštěn školník.¹⁰⁵ V posledním školním roce 1907/1908 probíhalo vyučování jen v jedné třídě pod vedením Davida Stiasného.¹⁰⁶ Pokles počtu dětí navštěvujících školu německožidovskou mohl vést k nárůstu počtu žáků židovského vyznání ve škole obecné a měšťanské. Záznamy z obecné dívčí školy ze školních let 1900/1901–1907/1908 však tuto myšlenku nepotvrzují. Ve školním roce 1900/1901 studovalo na obecné dívčí škole 254 žákyň, jedenáct z celkového počtu bylo židovského vyznání. V následujících letech nebyl zaznamenán nárůst počtu žákyň židovského vyznání, naopak několikrát došlo k poklesu.¹⁰⁷ Na chlapecké obecné a měšťanské škole studovalo ve školních letech 1900/1901–1902/1903 devět žáků židovského vyznání.

⁹⁹ Michal FRANKL, „*Emancipace od židů*“. *Český antisemitismus na konci 19. století*, Praha – Litomyšl 2007, s. 49.

¹⁰⁰ H. J. KIEVAL, *Formování...*, s. 88.

¹⁰¹ D. BIALE (ed.), *Cultures...*, s. 996.

¹⁰² K. ČAPKOVÁ – H. J. KIEVAL (edd.), *Židé...*, s. 17.

¹⁰³ A. PAŘÍK, *Synagoga...*, s. 361.

¹⁰⁴ H. J. KIEVAL, *Formování...*, s. 85–87.

¹⁰⁵ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 159.

¹⁰⁶ *Tamtéž*, s. 163.

¹⁰⁷ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Základní škola a Mateřská škola Golčův Jeníkov, kniha 1.

Provést srovnání statistických údajů až do školního roku 1907/1908 není možné, protože od roku 1903 nejsou v kronice zaznamenány.¹⁰⁸

školní rok	1900/ 1901	1901/ 1902	1902/ 1903	1903/ 1904	1904/ 1905	1905/ 1906	1906/ 1907	1907/ 1908
počet žáků židovského vyznání	11	7	9	3	5	6	10	5
celkový počet žáků	254	253	267	241	243	243	252	245

Tabulka 2: Počet žáků studujících v obecné dívčí škole v Golčově Jeníkově v letech 1900–1908¹⁰⁹

Škola byla uzavřena v roce 1908. Představenstvo židovské obce nabídlo místní školní radě lavice v moderním provedení k odkoupení. Jednalo se o sedm školních lavic po dvanácti korunách za kus, čtyři školní lavice po deseti korunách za kus.¹¹⁰ Budova židovské školy čp. 189 byla dražena 8. června 1910 v deset hodin. Vyvolávací cena činila 4 000 korun. Každý zájemce musel před začátkem dražby složit 400 korun, a to hotově, v židovských státních papírech, nebo ve vkladních knížkách tuzemské spořitelny. Židovskou obec zastupoval její starosta Bernard Schlesinger. Povolení k dražbě vydal okresní soud v Habrech.¹¹¹ Dům vydražili manželé Blažkovi.¹¹²

Fungování školy shrnul Jan Maximovič následovně: „Škola tato vynikala od počátku až do konce nejen dobrým učitelstvím, prospěchem mládeže, obětavostí představených a celé obce, ale získala si spokojenost celé o. ž. a uznání všech dozírajících úřadů a vrchností“.¹¹³ Prosperitu školy a úspěšnost žáků potvrzuje i odborná literatura a dochované archivní prameny.

¹⁰⁸ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Základní škola a Mateřská škola Golčův Jeníkov, kniha 2.

¹⁰⁹ SOkA HB, f. ZŠMŠGJ, kn. 1.

¹¹⁰ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 376, karton 9.

¹¹¹ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 703, karton 22.

¹¹² J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 159.

¹¹³ *Tamtéž*, s. 154.

2.2 Ješiva Arona Kornfelda

Ješiva, nazývaná též obecní či soukromé talmudické učiliště nebo také vysoká škola Talmudu, byla vyšším stupněm vzdělávání. Žáci, kteří absolvovali studium v chederu, v ní mohli pokračovat v rozvíjení svých znalostí. Předmětem vyučování byl Talmud¹¹⁴ a talmudická literatura. Součástí Talmudu je např. právní věda, teologie, estetika, etika, astrologie, numerologie, přírodní vědy, literární žánry, folklor.¹¹⁵ Studium rozvíjelo logické myšlení a schopnost argumentace. Vyhledávali ho tak nejen rabíni, ale také synové podnikatelů a obchodníků.¹¹⁶

Ješivy vznikaly již od středověku v místech, kde pobýval větší počet Židů. Soukromá talmudická učiliště se nacházela v domě učitele, obecní sídlila v synagoze, později v samostatné budově. Studenti žili společně. Kvalita výuky se na jednotlivých školách lišila, a to proto, že jejich zaměření ovlivňoval vědecký zájem rabína. Prestiž vzdělávací instituce stoupala s přítomností rabínské autority.¹¹⁷ Mezi několik významnějších ješiv v Čechách se vedle Prahy řadil Kolín a Golčův Jeníkov.¹¹⁸ Golčův Jeníkov byl za významné středisko talmudického vzdělávání považován v období 18.–19. století.¹¹⁹ Tomáš Pěkný charakterizuje úroveň vyučování jako tradičně dobrou, někdy výjimečnou.¹²⁰

Existence ješivy ve zkoumané lokalitě je spojena s rodinou Kornfeldů. Eva Štědrá uvádí, že instituci založil rabín Mordechaj Bär Kornfeld spolu se svým bratrem Jakobem na konci 18. století.¹²¹ Také Tomáš Pěkný považuje za zakladatele Mordechaje Bär Kornfelda, otce Arona ben Mordechaje Bär Kornfelda.¹²² Nejméně ve dvou publikacích

¹¹⁴ Doslova učení, studium, je nejrozsáhlejší dílo židovského písemnictví. Tóra je považována za Zákon psaný, Talmud za Zákon ústní. Obsahuje texty nábožensko-právní povahy a texty ostatní. Mezi ty patří např. legendy, lidová vyprávění, rozpravy o aspektech denního života. T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 180.

¹¹⁵ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 190.

¹¹⁶ E. ŠTĚDRÁ, *Golčův Jeníkov...*, s. 72.

¹¹⁷ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 190.

¹¹⁸ K. ČAPKOVÁ – H. J. KIEVAL (edd.), *Židé...*, s. 91.

¹¹⁹ B. ROZKOŠNÁ – P. JAKUBEC, *Židovské památky...*, s. 134.

¹²⁰ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 424.

¹²¹ E. ŠTĚDRÁ, *Golčův Jeníkov...*, s. 72.

¹²² T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 470.

je však jako spoluzakladatel uveden Aron Kornfeld.¹²³ Vzhledem k jeho datu narození by bylo nezbytné klást vznik instituce na počátek 19. století.¹²⁴

K založení talmudického učiliště pravděpodobně došlo až po josefínských reformách. V této době tradiční židovské školství pod vlivem asimilace upadalo. Ješivy stály mimo oficiálně uznávaný školský systém, bojovali proti nim zejména židovští osvícenci.¹²⁵ Studenti často působili jako vychovatelé v židovských rodinách, čímž narušovali činnost německožidovských škol.¹²⁶ Ne všechny tradiční instituce se však vyhýbaly světským předmětům a kritickému přístupu k židovským textům. Příkladem je ješiva ze zkoumané obce, v níž se pěstovala tradiční talmudská dialektika, ale též bylo vítáno studium středověké náboženské filozofie a nežidovské literatury.¹²⁷

Aron ben Mordechaj Bär Kornfeld řídil ješivu v letech 1813–1843. Vychoval přes 80 studentů, kteří přicházeli i z ciziny.¹²⁸ Patřil mezi ně budoucí poslanec říšského sněmu Ignác Kuranda, novinář Simon Szanto a zakladatel amerického reformního judaismu Isaac Mayer Weis-Wise. Simon Szanto se narodil roku 1819 v Maďarsku, studoval v Golčově Jeníkově, poté na univerzitě v Praze. Se svým bratrem založil roku 1849 vlastní židovskou školu ve Vídni a v roce 1861 spoluzaložil týdeník *Die Neuzeit*. Isaac Mayer Weis-Wise se narodil roku 1819 v Lomničce, studoval v ješivě Arona Kornfelda a v Praze. Působil jako rabín, později emigroval do USA.¹²⁹

Ješiva v Golčově Jeníkově byla poslední v Čechách. Po jejím uzavření roku 1843 museli studenti odjíždět za studiem do zahraničí.¹³⁰ V publikaci Aleny Kašparové a Michala Kampa, též v díle Blanky Rozkošné a Pavla Jakubce a ve studii Arna Paříka, je uzavření spojeno až se smrtí Arona Kornfelda v roce 1881.¹³¹ V archivních pramenech se informace o uzavření školy neobjevuje, a tak není možné, ani jedno datum ověřit.

¹²³ B. ROZKOŠNÁ – P. JAKUBEC, *Židovské památky...*, s. 462. Srov. A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 24.

¹²⁴ Aron Kornfeld se narodil roku 1795. B. ROZKOŠNÁ – P. JAKUBEC, *Židovské památky...*, s. 462. Srov. Alena Kašparová uvádí rok 1796. A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 24.

¹²⁵ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 425.

¹²⁶ K. ČAPKOVÁ – H. J. KIEVAL (edd.), *Židé...*, s. 111.

¹²⁷ *Tamtéž*, s. 119.

¹²⁸ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 470.

¹²⁹ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 25–26.

¹³⁰ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 425.

¹³¹ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 26. Srov. B. ROZKOŠNÁ – P. JAKUBEC, *Židovské památky...*, s. 462. Srov. A. PAŘÍK, *Synagoga...*, s. 355.

3 Spolky

Oblast spolkové činnosti poskytuje vhled do integrační a segregační strategie obyvatel konkrétní obce. Židé mohli vytvářet vlastní spolky s cílem posilovat a udržovat židovskou identitu, nebo se stávat členy spolků, které provozovali nežidovští obyvatelé. Kontakt s okolím vznikl na základě dobrovolného rozhodnutí jedince. Každý si sám určoval míru zachování své náboženské identity.¹³² Participace je považována za základní ukazatel moderního občanství. Dle zapojení Židů do místních, profesních, uměleckých a politických spolků lze posuzovat, zda byla jejich integrace úspěšná.¹³³ Z analýzy Daniela Baránka vyplývá, že se židovské obyvatelstvo integrovalo jen do jazykově a politicky blízké části společnosti. Bližší kontakt navazovalo s liberální částí společnosti, jež respektovala židovskou víru.¹³⁴

Neméně důležitou informací, kterou existence spolků přináší, je pohled na sociální péči v dané obci. V ghettech bývaly velké majetkové rozdíly, židovské obce nebyly sociálně homogenní.¹³⁵ Na přelomu 18. a 19. století došlo k výraznému zhoršení postavení chudých, mimo jiné v důsledku povinnosti platit daň. Péči o ně zajišťovala židovská obec. Mezi základní kameny systému patřily dobročinné spolky různého zaměření. Finance na provoz získávaly z dobrovolných příspěvků a darů. Pomáhaly chudým získat vzdělání, platit léky či poplatky.¹³⁶

Přehled spolků v Golčově Jeníkově, uložený v archivním fondu Archiv města Golčův Jeníkov, čítal k roku 1869 devět sdružení. Sedm z nich byly spolky nežidovské. Jednalo se o Záložnu (založena 1861), jejímž účelem byla peněžní výpomoc. Dále o Zpěvácký spolek Václav (založen 1863), který se věnoval kostelním a zábavním zpěvům. Následovalo pět Živnostenských spolků. Živnostenský spolek I., II., III. a IV. byly založeny roku 1863 a Živnostenský spolek V. v roce 1868. Představeným Živnostenského spolku I. byl Žid M. M. Kornfeld, což může značit snahu o integraci. Dvěma posledními uvedenými organizacemi byly Izraelský spolek péče o nemocné (založen 1856) a Izraelský ženský podpůrný spolek Ner Tamid (založen 1868). Ve výčtu není zapsán Izraelitský pěvecký spolek Friede, přestože je z roku 1864 dochováno

¹³² D. BARÁNEK, *Překračování...*, s. 81.

¹³³ K. ČAPKOVÁ – H. J. KIEVAL (edd.), *Židé...*, s. 179.

¹³⁴ D. BARÁNEK, *Překračování...*, s. 90.

¹³⁵ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 358.

¹³⁶ *Tamtéž*, s. 361–362.

oznámení o konání jeho valné hromady. To může napovídat, že spolek v roce 1869, kdy soupis vznikl, již neexistoval.¹³⁷

Izraelský spolek péče o nemocné byl též označován hebrejským názvem Bikur cholim, případně německým názvem Israelitische Krankenpflege Verein. Vznikl z odkazu zemřelého rabína Jonase Altara. V roce založení měl 51 členů a pečoval o 16 nemocných.¹³⁸ Náplní spolku bylo poskytování lékařské péče a ošetřování nemocných. V roce 1869 byli představenými Bernard Kornfeld a Adam Singer. V tomto roce měl 50 členů a základní jmění činilo 1 100 zlatých.¹³⁹ Spolek přispíval také na činnost školy, v roce 1905 šlo o 200 korun. V roce 1916 rezignoval Bernard Schlesinger na funkci předsedy spolku. V roce 1919 splynulo jmění s majetkem obce, která zřídila chudinský fond a každý měsíc do něj přispěla částkou na podporu chudých. Bikur cholim byl rozpuštěn v roce 1928, jmění bylo vloženo do chudinského fondu.¹⁴⁰

Činnost Izraelského ženského podpůrného spolku Ner Tamid byla obsažena již v jeho názvu. Ner tamid je označení pro věčné světlo, které visí v synagoze, je symbolem svícnu v jeruzalémském Chrámu.¹⁴¹ Většinou jde o zdobenou lampičku z mosazi, nebo cínu, která je zavěšena na třech řetízcích před schránkou na Tóru.¹⁴² Účelem spolku bylo udržování věčného světla v synagoze, podpora chudých, zajištění náboženských úkonů při pohřbech. Rok po svém založení, v roce 1869, sdružoval 70 členek. Jeho představitelkami byly Luise Offer a Rosalie Heckl.¹⁴³ Německý název spolku zněl Israelitische Frauen Verein Ner Tamid. Hlavním posláním byla dobročinnost. Příspěvky od členek i rodáků z Golčova Jeníkova byly využívány na pomoc chudým, nemocným, chromým, vdovám a nezaopatřeným dětem. Zanikl v roce 1925, jedním z důvodů mohly být finanční potíže.¹⁴⁴ Z let 1920–1922 je dochován úrokový odpočet u České banky Union. Z roku 1925 pochází doklad o dluhu u stejné finanční instituce. Dopisy byly adresovány Amalii Pickové, lze předpokládat, že byla poslední představenou spolku.¹⁴⁵

¹³⁷ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 706, karton 22.

¹³⁸ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 42.

¹³⁹ SOKA HB, f. AMGJ, inv. č. 706, kart. 22.

¹⁴⁰ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 160.

¹⁴¹ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 170.

¹⁴² *Tamtéž*, s. 606.

¹⁴³ SOKA HB, f. AMGJ, inv. č. 706, kart. 22.

¹⁴⁴ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 43.

¹⁴⁵ Archiv Židovského muzea v Praze, fond Židovská náboženská obec Golčův Jeníkov, inventární číslo 22, Zlomky spisového materiálu 1918–1925.

Židovský spolek Bachure chomed založil rabín Zachariáš Spitz v roce 1864. Jeho účelem byla podpora vzdělávání židovského obyvatelstva. Členy mohli být pouze dospělí svobodní muži, jejich povinností byla účast na náboženských a morálních přednáškách rabína a sobotních kázáních. Příspěvky členů byly využívány k úhradě přednášek a podpoře chudých studentů. Jak dlouho spolek fungoval není známo. V Pokladní knize náboženské obce byl uveden ještě v roce 1897, avšak v seznamu jeníkovských spolků nefiguroval již v roce 1869.¹⁴⁶

Na činnost školy přispíval vedle spolku Bikur cholim také spolek Talmud Tóra. V roce 1905 činil jeho příspěvek 200 korun. Se školou byl úzce spojený, k jeho rozpuštění došlo v roce 1910 z důvodu neexistence vzdělávací instituce. Jméno bylo předáno do vlastnictví židovské obci.¹⁴⁷

Za nejznámější dobročinný židovský spolek je považováno Pohřební bratrstvo, hebrejsky Chevra kadiša. Jeho náplní byla péče o zesnulého, příprava posledního obřadu, dozor nad dodržováním náboženských předpisů, dále také podpora chudých, údržba hřbitovů, jejich zakládání, podpora studentů, ješiv a vydavatelské činnosti. Mezi nejstarší instituce patřilo Pražské pohřební bratrstvo, založené roku 1564, jehož stanovy přejaly další obce.¹⁴⁸ Členství v organizaci bylo považováno za vyznamenání, počet členů byl omezen na 18.¹⁴⁹ Existence Pohřebního bratrstva je doložena i v Golčově Jeníkově, a to informací, že v roce 1931 se z města odstěhoval poslední předseda spolku Salomon Pick. Bližší zprávy o činnosti spolku nejsou dochovány.¹⁵⁰ Z roku 1876 je zachována listina pojednávající o nové zdi kolem židovského hřbitova, která způsobuje závěje na okolních polích. K vyjednávání byl předvolán Samuel Bondy, předseda hřbitovních záležitostí, který rozhodl o řešení. Pole bylo převedeno do nájmu židovské obce. Je tedy pravděpodobné, že v této době Pohřební bratrstvo v místě nepůsobilo.¹⁵¹

Vedle spolků působily v obci také nadace. Zisky z nadací Salomona Kornfelda, Israela Hallera či Lazara Jackera přispívaly do rozpočtu židovské obce. Z odkazu dlouholetého starosty obce Jonase Milratha založil jeho syn školní fond.¹⁵²

¹⁴⁶ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 43.

¹⁴⁷ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 159.

¹⁴⁸ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 362–363.

¹⁴⁹ *Tamtéž*, s. 164.

¹⁵⁰ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 41–42.

¹⁵¹ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 430, karton 10.

¹⁵² A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 44–45.

Dobročinnost byla tradiční součástí života obce, vytvářela pouto mezi bohatými a chudými. Od poloviny 19. století byla organizována podle principů moderní filantropie, kdy i menší komunity získávaly dary a členské příspěvky charitativních organizací.¹⁵³

Uvedený přehled spolků dokládá bohatou charitativní činnost židovské komunity a rozvinutý systém podpory potřebným ve vybrané lokalitě. Může se jevit, že charitativní působení židovských spolků mělo segregační strategii, avšak v páté kapitole této práce jsou uvedeny příklady integrace Židů do majoritní společnosti v Golčově Jeníkově.

¹⁵³ K. ČAPKOVÁ – H. J. KIEVAL (edd.), *Židé...*, s. 162–163.

4 Hospodářství

Toleranční patent vydaný pro české země v říjnu 1781 usiloval o změnu židovského hospodářského života. Cílem bylo učinit Židy užitečnými pro stát. Bylo jim umožněno zapojit se do všech odvětví obchodu, řemesel a byli podporováni v zakládání výrobních podniků.¹⁵⁴ Většina židovských obchodníků se živila maloobchodem, jen několik z nich bylo považováno za velkoobchodníky, kteří udržovali kontakt s cizinou.¹⁵⁵ Cílem bylo omezit zaměření na drobný obchod a povzbudit Židy k vykonávání produktivnějších zaměstnání.¹⁵⁶

Přestože josefínské reformy přinesly uvolnění pravidel židovského obchodu a podnikání, nadále přetrvávala určitá omezení. Maloobchod byl povolen pouze v židovských obcích, mimo ghetta mohli Židé prodávat jen zboží označené zvláštním patentem. Povolení se postupně rozšiřovala.¹⁵⁷ Úprava systematického patentu z roku 1797 umožnila Židům od roku 1841 kupovat zemědělskou půdu, pokud ji obdělávali oni sami, nebo jiní Židé.¹⁵⁸ Poslední překážky svobodného hospodářství byly odstraněny v roce 1859, kdy Židé získali povolení vlastnit půdu.¹⁵⁹

Od 17. století mohli židovští obchodníci prodávat své zboží na křesťanských trzích a jarmarcích ve městech. Výjimku tvořila města horní.¹⁶⁰ O působení židovských obchodníků na trzích v Golčově Jeníkově v 19. století podává svědectví písemnost pojednávající o nájmu z týdenních trhů v roce 1867. V seznamu osob, které skládaly příslušnou částku, bylo uvedeno několik židovských mužů. Dalším dokladem je list z roku 1885, v němž se Israel Pick obracel na obecní zastupitelství s žádostí o snížení částky za nájemné na výročním trhu.¹⁶¹ Součástí *Kalendáře česko-židovského* byl přehled dat a míst, kde se v daném roce konaly trhy. V prvním ročníku periodika bylo zaznamenáno, že výroční trh se v Golčově Jeníkově konal 8. února 1882.¹⁶² *Kalendář*

¹⁵⁴ H. J. KIEVAL, *Formování...*, s. 13–14.

¹⁵⁵ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 303.

¹⁵⁶ K. ČAPKOVÁ – H. J. KIEVAL (edd.), *Židé...*, s. 94.

¹⁵⁷ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 305–306.

¹⁵⁸ K. ČAPKOVÁ – H. J. KIEVAL (edd.), *Židé...*, s. 138.

¹⁵⁹ H. J. KIEVAL, *Formování...*, s. 15.

¹⁶⁰ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 302.

¹⁶¹ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 326, karton 8.

¹⁶² *Výroční trhy v Čechách*, *Kalendář česko-židovský*, 1, 1881, s. 37.

česko-židovský vydával od roku 1881 Spolek českých akademiků-židů s cílem podpořit čtení a psaní v češtině.¹⁶³

4.1 Hospodářská odvětví v Golčově Jeníkově v 19. století

Představu o odvětvích, kterým se Židé ve městě věnovali vytváří již *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793*. Sedm familiantů se živilo jako výrobce stuh, jedenáct bylo tovaryšem u výrobce stuh. Šest Židů mělo jako zaměstnání uvedeno bez bližší specifikace obchodník, pět se věnovalo podomnímu obchodu. Šest osob bylo pracovníkem v továrně na tabák. Čtyřikrát se objevil pochůzkář. Dvakrát byl uveden obecní sluha a instruktor. Po jednom byl zaznamenán posel, okresní posel, krejčí kalhot, krejčí, židovský obchodník, řezník, nájemce řeznictví, nájemce obchodu se železem, nájemce vinopalny, písař náboženských textů a rabín.¹⁶⁴ Jak tento pramen dokládá, jedním z odvětví, kde Židé dominovali, byl obchod.¹⁶⁵

Profese a odvětví, kterým se Židé v Čechách věnovali v období let 1792–1794, uvádí *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska 5*. Pro výzkum situace v jednotlivých obcích slouží mapové přílohy. Na základě mapy zobrazující základní typy obživy Židů ve vybraných krajích lze konstatovat, že se ve vymezeném období téměř polovina židovských obyvatel v Golčově Jeníkově živila výrobními obory, více než čtvrtina Židů se věnovala obchodní profesi, zbylá část profesi nevýrobní.¹⁶⁶ Statistika dokládá, že mezi hlavní živnosti patřilo v ghettech řemeslo. Josefínské reformy podporovaly řemeslnické vzdělání Židů, povolovaly jim založení zvláštních cechů, spojení několika živností do jednoho cechu. Vyučení řemeslníci byli osvobozeni od dodržování familiantského zákona, ale za hranicemi ghetta se v křesťanské konkurenci prosazovali těžce.¹⁶⁷ Počty osob pracujících v jednotlivých odvětvích a profesích byly zpracovány do tabulky níže. U většiny odvětví a profesí nebyl zaznamenán přesný údaj, ale rozmezí. Důvodem tohoto způsobu zpracování mohly být nepřesnosti v záznamech, případně snaha o větší přehlednost map. Získané statistiky jsou tak spíše orientačního charakteru.

¹⁶³ K. ČAPKOVÁ – H. J. KIEVAL (edd.), *Židé...*, s. 168.

¹⁶⁴ *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793. V. Čáslavský kraj, Klatovský kraj, Rakovnický kraj*, s. 39–46.

¹⁶⁵ D. BARÁNEK, *Překračování...*, s. 62.

¹⁶⁶ Jiří WOITSCH – František BAHENSKÝ (edd.), *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska V. Židovské obyvatelstvo v Čechách v letech 1792–1794*, Praha 2007, mapa č. 31.

¹⁶⁷ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 312–313.

odvětví, profese	počet osob
výroba oděvů, obuvi, oděvních doplňků	23–65
zpracování masa, výroba masných výrobků	1–2
obchod s tabákem	5–7
obchod s kovy a minerály	1
obchod s textilem, kůžemi, kožešinami a perím	1–8
obchod s potravinami	1–2
podomní obchod, kramářství, vetešnictví	5–9
ostatní obchodní profese	4–9
náboženství, školství, intelektuální činnost	2–3
představitelé a zaměstnanci židovských úřadů, obcí a samosprávy	1
námezdné a služebné profese	6

Tabulka 3: Počet osob pracujících v uvedených odvětvích a profesích v letech 1792–1794 v Golčově Jeníkově¹⁶⁸

Jan Maximovič uvádí výčet zaměstnání židovských rodin v Golčově Jeníkově v letech 1831–1867. V seznamu jsou vyjmenovány následující profese: obchodník, továrník, kupec, barvíř, zlatník, krejčí, lékař, učitel, knihař, pekař, cukrář, školní sluha, koželuh, kožišník, rukavičkář, povozník, mýtný, řezník, mlynář, zelinář, trafikant, panský obroč, kuchařka, hostinský, košerák¹⁶⁹, výrobce vaty, ponocný hlídač. Obchod je dále specifikován, dle typu zboží: se sukny, s vlnou, s obilím, se zlatem a s klenoty, se dřívím, s kůžemi, s plátnem, s mlékem, se střížní, s moukou, s lihovinami, s lihem, s galanterií, se zrcadly, s koňmi, s jetelem a podomní obchodník.¹⁷⁰ Po roce 1867 se mnoha dříve podomním obchodníkům podařilo otevřít si malý obchod, většinou s jedním typem zboží.¹⁷¹

Rozsáhlý nástup Židů do ekonomiky přišel v poslední třetině 19. století. Předcházelo mu udělení svobody pohybu a usídlení z roku 1848, též formální rovnoprávnost z roku 1867. Židovští obyvatelé investovali do těžkého i lehkého průmyslu, potravinářství, zemědělství, železnice.¹⁷²

¹⁶⁸ J. WOITSCH – F. BAHENSKÝ (edd.), *Etnografický atlas...*, mapa č. 7–8, 12–16, 18, 20–21, 24.

¹⁶⁹ Košerák je hovorové označení pro židovského rituálního řezníka. Jaroslav HUBÁČEK, *Malý slovník českých slangů*, Ostrava 1988, s. 94.

¹⁷⁰ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 161.

¹⁷¹ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 306.

¹⁷² *Tamtéž*, s. 316–317.

Dochovaná ohlášení živností vytváří přehled o odvětvích, kterým se židovská komunita ve vybrané lokalitě věnovala ve druhé polovině 19. století. Zastoupeny jsou profese obchodní i řemeslné. Mezi živnostníky je několik žen. Zajímavé je, že při posouzení jejich žádosti, představenstvo, na rozdíl od živnostníků mužského pohlaví, uvádělo jejich věk a zdravotní stav. Stalo se tak u Anny Kohnové, která v roce 1876 oznámila obchod s obilím, uvedený věk byl 42 let a stav „*plně zachovalá*“. V roce 1888 ohlásila obchod s obilím a polními výrobky. Tentokrát již ve vyjádření představenstva nebyl uveden její věk, ale bylo poznamenáno, že zisk stačil pouze k uhrazení nejnutnějších potřeb. Marie Picková ohlásila v roce 1876 živnost bednářskou. V posouzení nebyly shledány žádné překážky, „*živnostnice je do obce příslušná, 43 let stará, zachovalá jest*“. Mezi další uvedené ženy patřily Marie Kohnová (podomní obchod, 1851), A. Kornfeldová (prodej střížního zboží, 1851) a Karolina Picková, která se v roce 1884 vzdala blíže nespecifikované živnosti.¹⁷³

Mezi netradiční živnosti patřila výroba slunečníků a deštníků Abrahama Kohna (1858) a obchod s jetelovým semenem Salomona Kornfelda (1878), kdy představenstvo uvedlo, že kvůli velmi malému množství prodeje semene, nelze živnost považovat za obchod. Salomon Kornfeld se o rok dříve vzdal živnosti, kterou byl prodej kávy, cukru a koření. Mezi zastoupená řemesla patřilo ševcovství, kožešnictví a řeznictví. Obchod měl nejrozumnější zaměření: s potravinami, se zemědělskými výrobky, s obilím a s rýží, se dřívím, s kamenným uhlím, s přízí, s vlněným a s bavlněným zbožím, se střížním zbožím. Některé obchody se soustředily na více produktů, např. obchod s hadry, s nitěmi, se zlomkovým zlatem a se stříbrem Michaela Kohna (1859), obchod s textilem, s perím a se starými kovy Viléma Offera (1877), obchod se smíšeným zbožím.¹⁷⁴ Poslední zmíněný byl do roku 1939 nejrozšířenějším typem židovského povolání.¹⁷⁵

Ve městě bylo provozováno také pohostinství. Majitelem hostinské živnosti byl Jakub Friedländer. V roce 1877 žádal doplnění konfese o výčep vína, protože po něm míval o židovských svátcích, ale někdy i mimo ně, poptávku.¹⁷⁶

¹⁷³ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 604, karton 17.

¹⁷⁴ *Tamtéž*.

¹⁷⁵ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 306.

¹⁷⁶ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 585, karton 17.

4.2 Významné hospodářské podniky

Po zrovnoprávnění se Židé začali zapojovat do hospodářského života, a to nejčastěji zakládáním továren.¹⁷⁷ Jako komunikační jazyk využívali češtinu i němčinu. Jejich ambice a interakce se neomezovaly pouze na židovskou čtvrť.¹⁷⁸ Příkladem jsou hospodářsky úspěšné rodiny v Golčově Jeníkově. V roce 1898 zaměstnával podnik Wolf Pick a synové ve své továrně na plachty 53 dělníků, což z něj činilo největšího zaměstnavatele ve městě. Na třetím místě byla koželužna Samuela Kohna, kde bylo zaměstnáno 36 dělníků.¹⁷⁹

Mezi úspěšné rodiny dále patřili Offerovi. V roce 1781 založil Josef Offer výrobu stuh, v roce 1784 obchod železářský, později smíšený. Smíšený obchod nabízel zboží od pneumatik, přes oleje, až po tuzemský rum. Rodina Offerů proslula v Čechách zejména pražírnou kávy. Kávová zrna dovážela z Brazílie, Kolumbie či Jávy. Káva se prodávala pod názvem Kuba, Jamajko či Santos.¹⁸⁰ Železářství vedli Offerovi i za první republiky, a to v domě čp. 141 na náměstí. Název živnosti Samuela Offera zněl obchod s osadnickým a železným zbožím, ale byla v něm prodávána také káva.¹⁸¹ Kromě Offerů ve městě působila rodina Östereicherů, která vlastnila strojní pletárnu na výrobu dělnického prádla a trikotového zboží. Oblibu si též získala Rothova pekárna.¹⁸²

Řemeslnicko-obchodní činnost byla pro Židy dlouhou dobu omezená. Až po josefínských reformách si mohli pronajmout mlýn, pivovar, koželužnu, nebo hostinec. Do té doby jim byl povolen pouze pronájem vrchnostenských palíren kořalky, proto jedním z typických způsobů obživy bylo vinopalnictví.¹⁸³ V Golčově Jeníkově se mu věnovala rodina Kornfeldova v domě čp. 13–14. Při požáru v roce 1808 vinopalna vyhořela, dům byl znovu vystavěn a nově v něm působil obchod s lihovinami. Následně se rodina odstěhovala a obchod s vinopalnou pronajímala. Nejprve měla prostor v nájmu rodina Lederova. Moric Leder nebyl židovského původu. V době první republiky byla nájemníkem židovská rodina Katzova. V roce 1941 byl obchod arizován.¹⁸⁴

¹⁷⁷ B. ROZKOŠNÁ – P. JAKUBEC, *Židovské památky...* s. 12.

¹⁷⁸ K. ČAPKOVÁ – H. J. KIEVAL (edd.), *Židé...*, s. 125–126.

¹⁷⁹ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 594, karton 17.

¹⁸⁰ E. ŠTĚDRÁ, *Golčův Jeníkov...*, s. 78.

¹⁸¹ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 48.

¹⁸² E. ŠTĚDRÁ, *Golčův Jeníkov...*, s. 79.

¹⁸³ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 314–315.

¹⁸⁴ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 52–53.

4.2.1 Koželužna Samuela Kohna

V 19. století se v místě věnovaly koželužství 3 rodiny, a to Kohnovi, Silbersternovi a Wienerovi.¹⁸⁵ Koželuzi zpracovávali kůže domácího dobytka a lovné zvěře již od středověku. Po konci třicetileté války byly zakládány vrchnostenské koželužny, které byly pronajímány židovským podnikatelům. Židovští obchodníci objížděli vesnice a skupovali kůže. Mezi tradiční střediska koželužské výroby patřila Vysočina.¹⁸⁶

Samuel Kohn založil koželužnu v Golčově Jeníkově v roce 1870.¹⁸⁷ Zpracování kůže trvalo několik měsíců. Stažená kůže se nasolila, vypnula v rámu a na vzduchu se nechala vysušit. V jámách, později v kádích, se týden namáčela, aby se očistila a změkla. Poté se den až dva prala v čisté tekoucí vodě. Očištěná kůže se loužila, byly z ní odstraněny chlupy, zbytky šlach a blan. Nejdelsí dobu trvalo činění, tedy srážení proteinů v kůži. Z nadrcené kůry stromů byl vyroben koncentrovaný roztok nazývaný tříslo, který byl nalit do jámy, kde se kůže několik měsíců činila. Čím déle proces trval, tím byl materiál kvalitnější. V poslední fázi se vyčiněná kůže nechala okapat, byla napuštěna olejovou emulzí, případně obarvena.¹⁸⁸ Průběh výrobního procesu v koželužně Samuela Kohna demonstrují dochované dokumenty o rozšíření továrny.

V roce 1891 žádal Samuel Kohn o povolení ke stavbě parního kotle a okresní hejtmanství žádosti vyhovělo.¹⁸⁹ Ve stejném roce schválilo i rozšíření závodu. V protokolu byla uvedena řada podmínek, které bylo nezbytné splnit. Týkaly se zejména otázek požární i pracovní bezpečnosti, ekologie a použitých stavebních materiálů. Dveře se musely otevírat ven. Ty, které vedly na pavlač, na střechu, do kotelny a ty, které byly umístěny mezi místnostmi s mlýnkem na tříslo a sušárnou, bylo nezbytné pobít plechem. U schodů, na pavlačích a na galeriích muselo být umístěno zábradlí, otevřené jámy bylo nutné chránit, části strojů měly být zajištěny tak, aby o ně nikdo nezavadil. Vápenné mléko, které se používalo pro namáčení kůží, se muselo nechat v kádi usadit, poté byla voda vylita do potoka a usazenina vyvezena. Na konci kanálu, kterým se odváděly

¹⁸⁵ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 51.

¹⁸⁶ Alena VONDRUŠKOVÁ – Vlastimil VONDRUŠKA, *Řemesla a výroba*, Praha 2015, s. 138–139.

¹⁸⁷ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 51.

¹⁸⁸ A. VONDRUŠKOVÁ – V. VONDRUŠKA, *Řemesla...*, s. 136–137.

¹⁸⁹ SOKA HB, f. AMGJ, inv. č. 604, kart. 17.

nečistoty z barevny, byla postavena usazovací jáma na špínu, aby do potoka odtékala čistá voda.¹⁹⁰

Na přelomu století, v roce 1899, bylo schváleno rozšíření koželužského závodu o barevnu se dvanácti káděmi, která byla postavena místo bývalé kůlny na uhlí. Dále bylo zřízeno 23 nových jam na kůže na dvoře. Mezi podmínky patřilo vybudování nové usazovací jámy, která se musela jednou týdně vyvážet. Do usazovacích jam nesměla téct dešťová voda, klišovina musela být uchovávána v sudech s vápenným mlékem, odpad (např. chlupy) musel být kompostován za městem. Mezi káděmi bylo nutné zachovávat čistotu a dvůr vydláždit.¹⁹¹

Na počátku 20. století vedl podnik s 25 zaměstnanci Bernard Kohn. Budova byla rozšířena na dvojpodlažní. Od roku 1921 byla továrna nefunkční.¹⁹²

Přestože dochované archivní prameny pojednávají primárně o podmínkách, které bylo nezbytné splnit pro rozšíření továrny, umožňují také poznání, jaké výrobní procesy v závodu probíhaly a jaké v něm panovaly pracovní podmínky.

4.2.2 Wolf Pick a synové

Wolf Pick (narozen 1819) převzal od otce galanterní obchod a rozšířil ho o prodej plátna. Později nakupoval len, který zpracovával na obuvnické a sedlářské plátno. Kolem poloviny 19. století začal vyrábět vlněnou látku, kterou při svém provozu potřebovaly cukrovary.¹⁹³ Byla zapotřebí k lisování cukrové řepy a dovážela se z Francie. Cukrovarníci byli s kvalitou vyrobeného materiálu spokojeni, a tak ho začali nakupovat od zdejšího výrobce. V Čechách byl nedostatek vlny, a proto se do Golčova Jeníkova dovážela z Uher. V roce 1853 byla kromě přádelny zřízena i tkalcovna. Po předčasné smrti Wolfa Picka vedla podnik v letech 1861–1879 vdova Františka Picková. Po její smrti převzali vedení synové Adolf a Bedřich a továrnu přejmenovali na Wolf Pick a synové.¹⁹⁴

Ve druhé polovině 19. století a na počátku 20. století docházelo k postupnému rozšiřování výrobního závodu. V roce 1887 bylo při domě čp. 51 povoleno zřízení

¹⁹⁰ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 471, karton 12.

¹⁹¹ SOKA HB, f. AMGJ, inv. č. 604, kart. 17.

¹⁹² E. ŠTĚDRÁ, *Golčův Jeníkov...*, s. 79.

¹⁹³ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 49.

¹⁹⁴ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 167.

tkalcovské dílny a sušírny plátěného zboží. Podmínkou bylo svedení dešťové vody tak, aby neškodila na cizím pozemku.¹⁹⁵

V období let 1887–1892 postihl továrnu požár. Dokladem je zpráva o komisionálním jednání o schválení znovuzřízení vyhořelé sušírny a dílen na výrobu nepromokavých pláten, které proběhlo v roce 1892.¹⁹⁶ Povolení bylo uděleno a byly stanoveny podmínky v oblasti požární a pracovní bezpečnosti a hygieny. Při závodu musely být zřízeny toalety pro dělnictvo, oddělené pro obě pohlaví. Benzin musel být uchováván v ohnivzdorných sklepních místnostech. Několik lidí mělo být vycvičeno pro poskytování první pomoci v případě úrazu či náhlého onemocnění. Do velké dílny bylo umístěno pět šicích strojů pro sešívání pláten. V přízemí budovy se nacházela sušárna, mandlovna, kuchyň a dílna. V první patře byla umístěna sušárna a dvě dílny.¹⁹⁷

V roce 1895 byla výroba rozšířena o tkalcovnu. V letech 1907–1909 došlo ke zvětšení pracovního sálu tkalcovny a k výstavbě chemické kuchyně. V roce 1912 proběhla kolaudace nové kotelny a továrního komína. Dle kolaudačního protokolu z roku 1914 se v přízemí objektu nacházely tři kanceláře, jedna síň, jedna světnice, jedna komora a tři dřevníky. V prvním patře byly umístěny tři pokoje, jeden kabinet, jedna spíž, jedna chodba. Součástí budovy byl i sklep. Továrna následně opět vyhořela, v roce 1916 bylo uděleno povolení k znovuzřízení vyhořelé tkalcovny.¹⁹⁸

Na konci 19. století bylo zboží vyváženo do Jižní a Severní Ameriky.¹⁹⁹ Podnik se rovněž zaměřoval na výrobu vybavení pro místní hasiče, např. hadice či ochranné plachty.²⁰⁰ Adolf Pick se již v roce 1881 přestěhoval do Prahy, kde zřídil první továrnu na jutu v Čechách. V roce 1920 z firmy oficiálně vystoupil. Vlastníkem byl Bedřich Pick. Od roku 1924 byl jeho společníkem syn Vladimír Pick.²⁰¹ V důsledku hospodářské krize musel závod v roce 1930 přerušit provoz, propustit 70 dělníků a osm úředníků. Po okupaci Československa byl podnik arizován, převzala ho firma Steins and Knösch. Po osvobození byl znárodněn.²⁰²

¹⁹⁵ SOKA HB, f. AMGJ, inv. č. 471, kart. 12.

¹⁹⁶ SOKA HB, f. AMGJ, inv. č. 604, kart. 17.

¹⁹⁷ SOKA HB, f. AMGJ, inv. č. 471, kart. 12.

¹⁹⁸ *Tamtéž*.

¹⁹⁹ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 54.

²⁰⁰ E. ŠTĚDRÁ, *Golcův Jeníkov...*, s. 78.

²⁰¹ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 167.

²⁰² A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 50.

Bedřich Pick byl mimo jiné členem obecního zastupitelstva, členem školní rady, radním města a v letech 1891–1898 a 1915–1919 starostou židovské náboženské obce. Vladimír Pick byl spolu s manželkou a dcerou součástí transportu AAč 9. 6. 1942 z Kolína do Terezína, poté neznámo kam. Druhou světovou válku přežil pouze syn Jiří.²⁰³

²⁰³ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 50–51.

5 Soužití židovských a nežidovských obyvatel

Výzkum vztahu Židů s většinovou populací v Čechách se v posledních desetiletích zaměřoval převážně na konfliktní stránky jejich soužití. Poklidné aspekty vztahů byly velmi často opomíjeny, stejně tak i vnitřní dynamika židovské společnosti a vzájemná interakce obou skupin. Kulturní výměna mezi židovským a nežidovským obyvatelstvem mohla proběhnout především díky mizení hranic ghett. Proměna prostorové struktury židovského osídlení probíhala v každém místě jiným způsobem a rychlostí. V některých lokalitách se většina židovské populace přesunula z prostoru ghetta do jiných částí města již v 60. letech 19. století, v jiných místech setrvala v ghettu i po první světové válce.²⁰⁴ V Golčově Jeníkově Židé žili již v období 19. století i mimo židovskou čtvrť a byli zaměstnáváni po boku křesťanských spoluobčanů.²⁰⁵

Podle interkulturního psychologa Johna W. Berryho je možné akulturační strategie členit na integraci, segregaci, asimilaci a marginalizaci. Strategie jsou součástí procesu identifikace, v různých prostředích jedinci uplatňovali odlišné přístupy. Informace o tom, jakou strategii Židé v dané lokalitě zvolili, mohou nastínit údaje o jejich zapojení do spolkové činnosti v daném místě. V dochovaných spolkových spisech však ve většině případů není možné nalézt jména všech členů, ale pouze vyšších funkcionářů, což představuje omezení pro výzkumnou činnost.²⁰⁶

5.1 Sbírký, dary

5.1.1 Příspěvky od židovských obyvatel

Bohatší židovští obyvatelé pravidelně přispívali na charitativní činnost nejrůznějšími dary, příspěvky a počiny.²⁰⁷ V Golčově Jeníkově se neomezovali pouze na dění v židovské obci, ale finančně se zapojovali i do sbírek, které podporovaly život mimo židovskou čtvrť. Dochované prameny o veřejných sbírkách různého zaměření podávají svědectví o zapojení židovských obyvatel do každodenního dění ve městě.²⁰⁸

²⁰⁴ D. BARÁNEK, *Překračování...*, s. 7–9, 13.

²⁰⁵ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 16.

²⁰⁶ D. BARÁNEK, *Překračování...*, s. 24–25.

²⁰⁷ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 364.

²⁰⁸ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 707, karton 22. Srov. SOkA HB, f. AMGJ, inv. č. 471, kart. 12. Srov. Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 338, karton 9.

Jedním z účelů vybírání finanční částky bylo zlepšení vybavení města a oprava staveb. V roce 1868 byla vyhlášena sbírka na veřejné osvětlení. V seznamu přispěvatelů byla u židovských jmen nejčastěji zapsána částka 50 krejcarů, Samuel Kohn přispěl krejcarey 80.²⁰⁹ V roce 1893 se Židé zapojili do výběru částky na pořízení nových hodin na kostelní věži. Židovský továrník Bedřich Pick byl zároveň členem komitétu, který měl záležitost na starost.²¹⁰ Některé sbírky nebyly pouze lokální záležitost, příkladem je finanční iniciativa na zřízení kostnice a udržování pomníků padlých v prusko-rakouské válce. K vybrání částky vyzvalo c. k. místodržitelství v roce 1895, finanční obnos měl být zaslán okresnímu hejtmánství v Čáslavi. Z židovské komunity přispělo několik mužů a také jedna žena, Helena Picková.²¹¹

Samozřejmostí byly příspěvky charitativního typu. Bernard Kornfeld věnoval roku 1885 místním chudým 15 zlatých. Částka 12 zlatých a 40 krejcarů byla rozdělena mezi občany po 20, 30 a 40 krejcarech. Zbývající dva zlaté a 60 krejcarů byly odevzdány ústavu chudých.²¹² V roce 1899 bylo doručeno poděkování za příspěvky chudým žákům c. k. státní průmyslové školy v Praze. Dar za celé město činil 10 korun, židovští továrníci Samuel Kohn a Bedřich Pick poslali každý po jedné koruně.²¹³

5.1.2 Příspěvky pro židovské obyvatele

Pomoc nesměřovala pouze od židovských obyvatel k nežidovským, ale i naopak. Nejčastěji se jednalo o finanční příspěvek. Několika Židům byly v letech 1850–1853 vyplaceny příspěvky a dávky z obecní a chudinské pokladny. Dochována je také žádost o udělení podpory Židu J. Offerovi, která byla adresována městské radě. Offer v ní udával, že kvůli oslepnutí není schopen se zaopatřit a podpora 25 krejcarů denně není dostačující. Nazýval se v ní mrzákem, který nikoho nemá a je odkázán na placenou službu od cizího. Věřil v příznivé vyřízení žádosti.²¹⁴ V roce 1914 věnoval starosta města Josef Chvála dvacet korun chudým Židům.²¹⁵

²⁰⁹ SOKA HB, f. AMGJ, inv. č. 707, kart. 22.

²¹⁰ SOKA HB, f. AMGJ, inv. č. 471, kart. 12.

²¹¹ SOKA HB, f. AMGJ, inv. č. 707, kart. 22.

²¹² SOKA HB, f. AMGJ, inv. č. 338, kart. 9.

²¹³ SOKA HB, f. AMGJ, inv. č. 707, kart. 22.

²¹⁴ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 334, karton 9.

²¹⁵ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 160.

Dalším typem pomoci byly dary a polévky. Příkladem je svědectví z roku 1818, který byl označen jako rok velké drahoty. Majitelka panství Luisa z Herbersteinů udělovala dary chudým bez ohledu na jejich náboženské vyznání. Podobná situace se opakovala v dubnu, v květnu a v červnu roku 1847, kdy chudí křesťané i Židé dostávali polévku.²¹⁶ V roce 1909 jeníkovské ženy založily tzv. Polévkový ústav, kde vařily polévku pro chudé děti. Členkou byla i Židovka Eliška Winternitzová, která spolu se svým manželem, lékařem, proslula ochotou a dobročinností.²¹⁷

5.2 Společenský a politický život

V období, které následovalo po reformách Josefa II., se měnil vztah mezi Židy, státem a společností. Neplatil pro něj pouze jeden vzorec. Někteří Židé vstupovali do společenských klubů či zastávali úřady na komunální úrovni. Před rokem 1867 se vlivem působení státu, židovských obcí, škol i ekonomiky zrodil moderní židovský občan. Byl vzdělaný v jazyce a kultuře státu, chápal politické zájmy sousedů, využíval cesty ke společenskému pokroku.²¹⁸

Při příležitosti oficiálních návštěv města vystupovali židovští a nežidovští obyvatelé bok po boku. V roce 1818 společně uvítali novou majitelku panství Luisu z Herbersteinů. Židé přednesli desatero přikázání.²¹⁹ V roce 1864 uvítala katolická a židovská mládež, duchovenstvo a městská reprezentace císaře Františka Josefa I.²²⁰

Odezvu v židovské obci vyvolala také jubilea a úmrtí panovníků. V době smutku nad úmrtím Františka I. pronesl rabín Jonas Altar ve dnech 16., 17. a 18. března 1835 smuteční řeč v synagoze.²²¹ Smuteční bohoslužby za účasti členů židovské obce se konaly i po smrti císaře Ferdinanda v roce 1875. K pětadvacátému výročí vlády císaře Františka Josefa I. byla v židovské škole pronesena slavnostní řeč. K padesátému výročí jeho panování byla uspořádána bohoslužba. V roce 1916 se konala smuteční slavnost k jeho úmrtí.²²²

V roce 1848, kdy byly zřizovány národní gardy, vybízely přední židovské autority k vytváření společných sborů s křesťany, naopak odrazovaly od zakládání oddělených

²¹⁶ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 154–155.

²¹⁷ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 57.

²¹⁸ K. ČAPKOVÁ – H. J. KIEVAL (edd.), *Židé ...*, s. 107–109.

²¹⁹ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 154.

²²⁰ *Tamtéž*, s. 157.

²²¹ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 154.

²²² *Tamtéž*, s. 157–160.

orgánů.²²³ Projekt společného sboru se podařilo uskutečnit i ve zkoumané obci. Dokladem jsou dochované účty národní gardy v Golčově Jeníkově. V příjmech je zaznamenán dobrovolný příspěvek od Židů ve výši 105 zlatých, dary od židovské obce v hodnotě 200, 500 a 605 zlatých. Ve vydáních figurují příspěvky na kabát A. Kornfeldovi a desátníku Pickovi ve výši 7 zlatých pro každého. Mezi členy byli zapsáni i další židovští obyvatelé.²²⁴ Garda byla složena z 80 až 100 mužů, kteří si pořizovali stejnokroje, byli vybaveni puškami a krátkou šavlí. Činnost sboru byla ukončena koncem února 1849.²²⁵ Jan Maximovič uvedl, že Židé museli ze sboru vystoupit po krátké době. Důvodem měly být blíže nespecifikované výstřednosti, kterých se někteří dopouštěli.²²⁶

V roce 1850 se ve městě konaly obecní volby. Voliči byli rozděleni do tří sborů, v každém z nich byli do výboru zvoleni i zástupci židovské komunity.²²⁷ Voličský seznam pro volby do městského výboru 1860 tvořily též tři sbory. Ve všech byla zastoupena jména židovská. Ve volbách do obecního zastupitelstva 1867 byli Židé součástí prvního a druhého sboru. Figurovali také v seznamech voličů při volbách do říšské rady 1896.²²⁸

V roce 1898 se v Golčově Jeníkově konala hospodářsko-průmyslová výstava. Židé Samuel Kohn a Izák Roth byli zvoleni do tříčlenné skupiny delegátů výstavního komitétu. Oba na členství ve výstavním výboru bez udání důvodu rezignovali.²²⁹

5.3 Projevy antisemitismu

Na konci 19. století bylo soužití Židů a nežidovských obyvatel v Golčově Jeníkově ovlivněno zřejmě největšími protižidovskými útoky.²³⁰ Roku 1899 byl mladý Žid Leopold Hilsner z Polné obviněn z rituální vraždy devatenáctileté dívky. Aféra vešla do dějin pod názvem hilsneriáda a vzbudila pozornost po celém světě.²³¹ V souvislosti

²²³ D. BARÁNEK, *Překračování...*, s. 95.

²²⁴ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 770, karton 22.

²²⁵ E. ŠTĚDRÁ, *Golčův Jeníkov...*, s. 17.

²²⁶ J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 155.

²²⁷ *Tamtéž*, s. 155.

²²⁸ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 698, karton 22.

²²⁹ Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 595, karton 17.

²³⁰ A. KAŠPAROVÁ – M. KAMP, *Židé...*, s. 60.

²³¹ T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 259.

s polenským případem byl v interpelaci říšský poslanců obviněn také košerák²³² z Golčova Jeníkova Moric Kurzweil.²³³

V Polné se rozšířilo obvinění, že spolu s Leopoldem Hilsnerem²³⁴ spáchali vraždu další židovští spolupachatelé. Tím byl navozen dojem, že šlo o předem promyšlené židovské spiknutí, jehož cílem bylo získání křesťanské krve k rituálním účelům. Jako jeden ze spolupachatelů byl označen rabín polenské židovské náboženské obce Goldberg. Teorii bylo zapotřebí podpořit důkazy, čehož se ujali antisemitští poslanci na říšské radě.²³⁵ V dubnu roku 1899 citoval doktor Schneider ve své interpelaci nařčení, že Anežku Hružovou zavraždil Žid. Za jejími nehty měly být nalezeny zbytky lidského masa a košerák Moric Kurzweil měl být přistižen, když si omýval poškrábaný obličej.²³⁶ Obvinění se šířilo i v antisemitském tisku. Publikovány byly zprávy o vyšetřování, či dokonce o zatčení Morice Kurzweila. Ten však mohl dokázat, že v době vraždy neopustil Golčův Jeníkov. Sám doktor Schneider pod vlivem okolností zaslal v hlášení vrchnímu státnímu zastupitelství informaci, že se v tisku šíří nepravdivé informace.²³⁷ Moric Kurzweil podal žalobu na list *Deutsches Volksblatt*. Soudní spor vyhrál a redaktor byl za šíření lživých zpráv potrestán finanční pokutou v nejvyšší možné výši, tedy 400 korun.²³⁸

V říjnu roku 1899 byly v dolnorakouském sněmu proneseny dvě další interpelace, které jméno Morice Kurzweila zmiňovaly.²³⁹ Angažovanost tohoto muže v případě dokládali poslanci tím, že zmiňovaný podal na poště v Golčově Jeníkově zásilku adresovanou rabínu Goldbergovi. Balíček označený nápisem voňavka měl obsahovat skleněnou lahvičku s tmavohnědými kuličkami, které byly pravděpodobně vyrobeny

²³² Košerák je hovorové pojmenování pro židovského rituálního řezníka. J. HUBÁČEK, *Malý slovník...*, s. 94. Užití výrazu zdůrazňuje negativní vnímání osoby a souvislost s rituální vraždou.

²³³ M. FRANKL, „*Emancipace...*“, s. 302. Srov. V publikaci Evy Štědré se lze dočíst, že Moric Kurzweil byl židovským učitelem a po vlně nepokojů musel město opustit. E. ŠTĚDRÁ, *Golčův Jeníkov...*, s. 81. Srov. Též Jan Maximovič uvádí jméno Morice Kurzweila v souvislosti se školstvím. Na místo vyučujícího v německožidovské škole nastoupil 1. dubna 1898. J. MAXIMOVIČ, *Dějiny...*, s. 163. Srov. Objasnění rozporu přináší studie Arna Paříka. Židovský učitel často v židovské obci zastával několik zaměstnání, mezi která mohla patřit i funkce šocheta neboli košeráka. A. PAŘÍK, *Synagoga...*, s. 356.

²³⁴ Leopold Hilsner byl soudem v Kutné Hoře odsouzen k trestu smrti oběšením. Kasační vídeňský soud zrušil obvinění z rituální vraždy, u odvolacího soudu v Písku byl Hilsner obžalován z vraždy. Rozsudek smrti byl potvrzen, císař ho změnil na doživotí. V roce 1918 byl Hilsner omilostněn a dožil ve Vídni. T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 261.

²³⁵ Kristýna KUBOŇOVÁ, *Náboženské aspekty Hilsnerovy aféry*, diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2009, s. 32–34.

²³⁶ Jiří KOVTUN, *Tajuplná vražda. Případ Leopolda Hilsnera*, Praha 1994, s. 70.

²³⁷ *Tamtéž*, s. 100–103.

²³⁸ J. KOVTUN, *Tajuplná vražda...*, s. 187, 351.

²³⁹ *Tamtéž*, s. 260.

z krve, což dle jejich mínění dokládalo spáchání rituální vraždy. Později bylo prokázáno, že obvinění byla nepravdivá. Více než dvacet svědků dosvědčilo, že Moric Kurzweil v týdnu vraždy Anežky Hružové neopustil Golčův Jeníkov. Přesto poslanci předložili výpovědi řady svědků, kteří tvrdili, že Morice Kurzweila viděli v den vraždy v Polné či odjíždět z Golčova Jeníkova.²⁴⁰ Vídeňský list *Neu Freie Presse* uveřejnil Kurzweilovu odpověď, v níž prohlašoval, že se jedná o mystifikaci a polenského rabína neznal. Kutnohorské státní zastupitelství potvrdilo, že žádná zásilka zabavena nebyla.²⁴¹

Obvinění z židovské rituální vraždy bylo vyvrcholením vzestupu českého antisemitismu v 90. letech 19. století. Nebylo však novou záležitostí, původ tohoto obvinění sahá až do středověku. Židé měli z náboženských důvodů unášet křesťanské děti, později i dospělé a usmrcovat je brutálním způsobem. Nejčastěji se obvinění objevovala kolem Velikonoc, stejně tak se stalo v případě Polné. Na konci 19. století se aféry založené na tomto druhu obvinění staly součástí moderního politického antisemitismu a byly šířeny ve střední a východní Evropě.²⁴² V kolektivní paměti naší společnosti je dnes ve spojitosti s vraždou Anežky Hružové z Polné ukotveno jméno Leopolda Hilsnera, a to především díky veřejné obhajobě Tomáše Garrigua Masaryka²⁴³. Jména dalších potenciálních pachatelů, včetně Morice Kurzweila z Golčova Jeníkova, zůstala stranou hlavního proudu pozornosti a nedostala se do širokého povědomí veřejnosti.

Na základě informací z archivních pramenů a odborné literatury lze vyvodit, že se Židé v Golčově Jeníkově aktivně zapojovali do života mimo židovskou čtvrť a komunitu. Snažili se integrovat do většinové společnosti, a to prostřednictvím charitativních či politických aktivit, a přispět k prosperitě města. Cítili se být součástí společnosti, ve které žili. Jediným narušením vztahů, o kterém je dochovaná zmínka, byly události spojené s nepravdivým obviněním Morice Kurzweila z podílu na vraždě v Polné.

²⁴⁰ K. KUBOŇOVÁ, *Náboženské aspekty...*, s. 34.

²⁴¹ J. KOVTUN, *Tajuplná vražda...*, s. 261, 370.

²⁴² M. FRANKL, *„Emancipace...“*, s. 272–274.

²⁴³ Tomáš Garrigue Masaryk vstoupil do aféry po soudním procesu v Kutné Hoře, kdy sepsal kritické úvahy k obvinění Leopolda Hilsnera. Odmítal se smířit antisemitismem a cítil povinnost vystoupit proti davovému fanatismu. T. PĚKNÝ, *Historie...*, s. 262–263.

6 Pedagogický výzkum

„Pedagogický výzkum lze vymezit jako záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy“.²⁴⁴ Jeho prostřednictvím jsou naplňovány teoretické a praktické cíle pedagogiky. Výzkum vytváří model zkoumané reality a přispívá ke zkvalitnění pedagogické činnosti.²⁴⁵ V jeho rámci lze rozlišit dva základní přístupy. Kvalitativní přístup je založen na hloubkovém sběru dat, důležitou roli hraje specifický vztah mezi badatelem a účastníkem výzkumu.²⁴⁶ Cílem je odhalení a porozumění podstatě jevů, o kterých je k dispozici omezené množství informací, nebo získání nových interpretací již popsanych fenoménů. Výsledná teorie je vázána na konkrétní výzkumný vzorek, nelze ji zobecňovat.²⁴⁷ Kvantitativní přístup ověřuje pedagogickou teorii. Mezi jeho znaky patří práce s měřitelnými proměnnými, vyšším počtem respondentů, nestrannost výzkumníka.²⁴⁸ Oba přístupy mají své přednosti a nedostatky, v konkrétních šetřeních může být vhodné zvolit jejich kombinaci.²⁴⁹ Smíšený výzkumný design je uplatněn i v rámci realizovaného pedagogického výzkumu.

6.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem realizovaného výzkumu bylo zjistit, v jakém rozsahu se vyučující dějepisu věnují výuce regionálních dějin²⁵⁰ židovské komunity na základních školách v mikroregionu Golčův Jeníkov. Interpretace sesbíraných dat předkládá odpovědi na následující výzkumné otázky. Jak přistupují vyučující k výuce regionálních dějin? Zahrnují vyučující dějiny Židů do výuky dějepisu? Jsou žáci seznámeni s historií židovské komunity ve sledované lokalitě?

²⁴⁴ Miroslav CHRÁSKA, *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativní výzkumu*, 2., aktualizované vydání, Praha 2016, s. 11.

²⁴⁵ Josef MAŇÁK – Vlastimil ŠVEC (edd.), *Cesty pedagogického výzkumu*, Brno 2004, s. 10.

²⁴⁶ Roman ŠVARČÍČEK – Klára ŠEĐOVÁ a kol., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, 2. vydání, Praha 2014, s. 17.

²⁴⁷ *Tamtéž*, s. 24–25.

²⁴⁸ Peter GAVORA, *Úvod do pedagogického výzkumu*, 2., rozšířené vydání, Brno 2010, s. 35–36.

²⁴⁹ M. CHÁSKA, *Metody...*, s. 29.

²⁵⁰ Vymezení pojmu regionální dějiny není jednotné. V českém prostředí se termín nejčastěji užívá k označení dějin územních celků menších než stát. Zahrnuje i nejmenší územní jednotky, kterými jsou obce a jejich části. Josef BARTOŠ – Jindřich SCHULZ – Miloš TRAPL, *Regionální dějiny. Pojetí, poslání, metodika*, Olomouc 2004, s. 6. Z tohoto pojetí vychází předkládaná bakalářská práce, která pojmem regionální dějiny rozumí historii Golčova Jeníkova a jeho bezprostředního okolí.

Výzkum koncepčně navazuje na první část bakalářské práce, z čehož vyplývá specifické zaměření výzkumných otázek, které se primárně vztahují ke zkoumanému regionu. Šetření je sondou do situace na základních školách v mikroregionu Golčův Jeníkov. Získané výsledky jsou proto platné pouze pro výzkumný vzorek, nelze je zobecnit na širší skupinu. Předpokladem autorky je, že získaná data budou sloužit jako východisko pro didaktické zpracování sledovaného tématu, čímž přispějí k rozvoji výuky regionálních dějin, která je reflektována v nové verzi Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání²⁵¹ (dále RVP ZV).

6.2 Metodologie

Empirické výzkumné šetření bylo navrženo jako smíšené, kombinuje kvalitativní a kvantitativní přístup. Výběr respondentů byl záměrný, přístup byl zvolen v návaznosti na cíl výzkumu. Výzkumný soubor je tvořen vyučujícími dějepisu a žáky devátých ročníků ze základní školy v Golčově Jeníkově a v Habrech. Volba lokalit je odůvodněna historickým a geografickým kontextem. V obou městech žila početná židovská komunita, jsou pouze několik kilometrů vzdálena, a tak byl i jejich vývoj v minulosti provázán. U vzdálenějších měst (např. Světlá nad Sázavou, Havlíčkův Brod) se nepředpokládá znalost historie židovské komunity v Golčově Jeníkově a výzkum v nich by nebyl relevantní.

Pro kvalitativní část byla zvolena metoda hloubkového rozhovoru (in-depth interview) s vyučujícími dějepisu na druhém stupni základních škol. Hloubkový rozhovor je definován jako „*nestandardizované dotazování účastníka výzkumu badatelem pomocí otevřených otázek*“.²⁵² Výběr respondentů není reprezentativní z pohledu matematické statistiky, avšak účastníci reprezentují dané prostředí.²⁵³ Mezi hlavní výhody metody patří

²⁵¹ V bakalářské práci je pozornost soustředěna na změny v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost, ve vzdělávacím oboru Dějepis. Výuka může být pojata chronologicky nebo tematicky. Byly vymezeny dva tematické okruhy, a to Poznáváme minulost a Tvoříme dějiny. V okruzích jsou vybrány aktuální přístupy a témata historické vědy, což má usnadnit redukci obsahu výuky. Okruhy také definují očekávané výsledky učení pro devátý ročník. V okruhu Tvoříme dějiny se vybrané očekávané výsledky učení pojí s regionálními dějinami. *Dějepis*, Prohlédnout RVP, dostupné online (<https://prohlednout.rvp.cz/zakladni-vzdelavani/vzdelavaci-oblasti/cas/dej>), [citováno k 21. 3. 2026].

Regionální dějiny jsou v modelovém školním vzdělávacím programu zařazeny do nabídky šesti povinně volitelných předmětů v oblasti Člověk a společnost. Časová dotace je jedna hodina týdně v osmém a v devátém ročníku. Žák si v každém pololetí volí jeden předmět. *Modelové ŠVP pro ZŠ, Revize RVP*, dostupné online (<https://revize.rvp.cz/zv/jak-na-svp/modelove-svp-pro-zs#predmetovy-tradicnimsvp>), [citováno k 21. 3. 2026].

²⁵² R. ŠVARČEK – K. ŠEDOVÁ a kol., *Kvalitativní výzkum...*, s. 159.

²⁵³ P. GAVORA, *Úvod...*, s. 183.

zachycení výpovědí v přirozené podobě. Realizované rozhovory byly polostrukturovaného charakteru, vycházely tedy z předem připraveného tématu a otázek.²⁵⁴ Pro zaznamenání průběhu in-depth interview byl využit záznamník na mobilním zařízení, následoval přepis do textové podoby.

Pro realizaci druhé části výzkumného šetření byl zvolen nástroj kvantitativního výzkumu, a to dotazník. Respondenty byli žáci devátých tříd základních škol, jejichž vyučující dějepisu se zúčastnili hloubkového rozhovoru. Vzhledem k počtu respondentů se nejedná o kvantitativní výzkum v pravém slova smyslu, ale zvolený přístup byl vhodný k získání potřebných dat a umožnil jejich grafické zobrazení. Dotazník je definován jako „soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které dotazovaná osoba odpovídá písemně“.²⁵⁵ Položky v dotazníku lze členit na funkcionální, které optimalizují průběh šetření a obsahové, jež slouží ke splnění záměru výzkumníka. Dále se rozlišují položky otevřené, polouzavřené a uzavřené. Z hlediska zjišťovaného obsahu je možné odlišit otázky zjišťující fakta, sledující znalosti a vědomosti a dotazující se na mínění, postoje a motivy respondentů.²⁵⁶ Všechny uvedené typy položek byly zastoupeny v online dotazníku, který byl pro výzkum vytvořen v prostředí Microsoft Forms.

Získaná data byla analyzována, komparována a interpretována. Komparace proběhla mezi jednotlivými výpověďmi respondentů v rámci hloubkových rozhovorů, mezi odpověďmi žáků z obou škol v dotazníku a také mezi výpověďmi vyučujících a odpověďmi žáků. Zvolený smíšený design umožnil nahlížet na zkoumanou problematiku z více perspektiv a podat komplexní zprávu o situaci v mikroregionu.

6.3 Hloubkový rozhovor

Účastníky hloubkového rozhovoru byli čtyři vyučující dějepisu na druhém stupni základní školy v Golčově Jeníkově a v Habrech. Pro zachování anonymity jsou v odpovědích označeni jako respondent 1²⁵⁷, respondent 2²⁵⁸, respondent 3²⁵⁹ a respondent 4²⁶⁰. Autorka práce nejprve stanovila výzkumný vzorek, poté kontaktovala

²⁵⁴ P. GAVORA, *Úvod...*, s. 136.

²⁵⁵ M. CHRÁSKA, *Metody...*, s. 158.

²⁵⁶ *Tamtéž*, s. 159–163.

²⁵⁷ Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

²⁵⁸ Respondent 2, žena, délka praxe 2 roky; in-depth interview 19. 3. 2026.

²⁵⁹ Respondent 3, žena, délka praxe 19 let; in-depth interview 19. 3. 2026.

²⁶⁰ Respondent 4, muž, délka praxe 16 let; in-depth interview 17. 3. 2026.

vedení obou základních škol s prosbou o spolupráci na výzkumu. Obě odpovědi byly kladné a vedení škol poskytlo autorce kontakty na vyučující dějepisu. Následně probíhala komunikace s jednotlivými účastníky, během níž byl s každým stanoven termín hloubkového rozhovoru. Jeho průběh byl ve všech čtyřech případech obdobný. Autorka práce a účastník výzkumu se vzájemně představili, autorka krátce popsala průběh rozhovoru a požádala respondenta o souhlas k participaci a nahrávání in-depth interview. Všichni účastníci souhlas ústně udělili.

In-depth interview zahrnovalo otázky úvodní, jejichž cílem bylo zjištění identifikačních údajů, navození atmosféry a spontánního vyprávění. Otázka identifikační zjišťovala délku pedagogické praxe. Pro navození atmosféry odpovídali respondenti na otázku, které dějiny jsou jim nejbližší. Následovaly otázky hlavní, které vycházely z cíle výzkumu a otázky navazující, které byly položeny k rozvinutí konkrétních odpovědí. Zjišťovaly, jaký mají účastníci výzkumu vztah k výuce regionálních dějin, židovských dějin a ke vzdělávání v oblasti historie židovské komunity v mikroregionu Golčův Jeníkov. Zahrnuta byla také nová verze RVP ZV. V závěru byla položena ukončovací otázka, která zjišťovala zájem vyučujících o vytvoření didaktických a metodických materiálů ke sledovanému tématu.

Odpovědi účastníků výzkumu jsou v textu komparovány a interpretovány z pohledu autorky. Ke každé otázce byla vytvořena tabulka s výpověďmi dotazovaných. Tabulky jsou součástí příloh předkládané bakalářské práce. Tento způsob zpracování byl zvolen z důvodu přehlednosti. Autorka považuje za vhodné výpovědi v autentické nekorigované podobě v přílohách uvést, a to proto, že vytváří obraz výuky v konkrétním mikroregionu.

Otázka 1: Které dějiny (národní / světové / regionální) nebo historické období jsou Vám nejbližší? Odůvodněte proč.

První otázka zjišťovala, které oblasti dějin jsou účastníkům výzkumu nejbližší. Výpovědi ilustrují individualitu respondentů. Respondentka 1 uvedla dějiny světové, které odůvodnila přesahem do současné situace a dějiny regionální, které jsou dle jejího názoru nejbližší žákům. Respondentka 2 zmínila dějiny národní, respondentka 3 poukázala na období středověku. Respondent 4 byl ve své odpovědi nejvíce konkrétní: „Pro mě je to období od počátku české reformace po pobělohorský exil do zahraničí“.²⁶¹

²⁶¹ Respondent 4, muž, délka praxe 16 let; in-depth interview 17. 3. 2026.

Ve vztahu k cíli šetření je třeba uvést, že regionální dějiny jsou blízké pouze respondentce 1. Respondentka 1 a respondentka 3 své výpovědi propojily s pedagogickou zkušeností, zatímco odpovědi respondentky 2 a respondenta 4 se vyznačovaly osobním a odborným zájmem.

Otázka 2: Jaký máte vztah k výuce regionálních dějin?

Účastníci výzkumu popisovali svůj vztah k výuce regionálních dějin. Z odpovědí vyplynulo, že všichni respondenti považují regionální dějiny za důležitou součást výuky. Ve výpovědích se nezávisle na sobě opakovala atraktivnost a blízkost tématu pro žáky, seznámení a identifikace s rodným regionem. Respondentka 1 během rozhovoru také vyslovila názor, že ve výuce dějepisu nastal posun a vyučující se regionálním dějinám věnují ve větší míře, než dříve: „*Myslím si, že poslední dobou je to takový ten trend. Že se vyučující snaží učit ty regionální dějiny a zajímavější formou*“.²⁶² Respondentka 3 uvedla, že přestože považuje regionální dějiny za důležité, ve výuce se jim věnuje v malé míře.

Otázka 3: Jakou formou zapojujete regionální dějiny do výuky dějepisu?

Dotazovaní specifikovali, jakou formou začleňují regionální dějiny do výuky. Respondentka 3 v návaznosti na předchozí odpověď uvedla pouze projekt. Jako oblíbená výuková forma se jeví didaktická vycházka, kterou uvedli dva respondenti. Respondentka 2 dále poukázala na práci s obrázkovou prezentací, respondent 4 na využití únikové hry a pracovních listů. Výpověď respondentky 1 je příkladem průběžné a pravidelné práce s regionálními dějinami. Zařazuje je do běžné výuky, ale také se jim věnuje v rámci projektových dnů.

Otázka 4: Jste seznámen/a s revizí RVP ZV v oblasti Člověk a společnost?

Všichni respondenti uvedli, že jsou s novou verzí RVP ZV seznámeni, a to zejména prostřednictvím samostudia a účasti na webinářích. Žádný z účastníků výzkumu revidované RVP ZV dosud neaplikoval do vlastní pedagogické praxe. Výpovědi respondentky 2, respondentky 3 a respondenta 4 poukázaly spíše na orientační znalost hlavních změn, zatímco respondentka 1 problematiku studovala podrobněji.

²⁶² Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

Otázka 5: Jak vnímáte navrhované změny v revizi RVP ZV ve vztahu k regionálním dějinám?

Názory respondentů na změny navrhované revidovaným RVP ZV ve vztahu k regionálním dějinám byly převážně pozitivní. Účastníci výzkumu ocenili zejména očekávané výsledky učení v oblasti Tvoříme dějiny, i zavedení samostatného předmětu. Z výpovědí vyplývá, že dotazovaní si od změn slibují více času, který by mohli výuce regionálních dějin věnovat. Podnětná byla odpověď respondentky 1, podle které by změny mohly motivovat učitele, kteří se regionálním dějinám dosud nevěnují vůbec, nebo pouze okrajově, k jejich začleňování. Současně je vnímá i jako povzbuzení pro pedagogy, kteří se již problematikou zabývají, což doložila osobní zkušeností: „*Já bych řekla, že to určitě dělám, ty regionální dějiny, ale namotivuje mě to, abych to dělala ještě víc.*“²⁶³

Otázka 6: Věnujete se ve výuce historii Židů? O jaká témata se jedná?

Všichni respondenti uvedli, že témata z židovských dějin zařazují do výuky napříč jednotlivými ročníky. Ve všech výpovědích bylo zastoupeno období starověku, přičemž respondentka 3 a respondent 4 kladli důraz na souvislost se vznikem křesťanství. Období středověku reflektovala respondentka 1, která ho propojuje i s regionálními dějinami, a dále respondentka 2. Respondentka 3 jako jediná zmínila 19. století a antisemitismus. Největší prostor věnují účastníci výzkumu výuce holokaustu. Respondentka 3 využívá zážitkové formy výuky, exkurzi a projekt Krokus. Vznik státu Izrael zmínila respondentka 1 a respondentka 3, druhá uvedená mu však věnuje menší časovou dotaci s ohledem na další učivo. Respondentka 1 a respondent 4 se rovněž zaměřují na kulturu a každodenní život židovské komunity. Respondentka 1 výuku obohacuje o exkurzi do pražského židovského města. Její výpověď se vyznačovala apelem na aktuálnost problematiky. Lze konstatovat, že židovské dějiny jsou zastoupeny ve výuce všech účastníků výzkumu, avšak v rozdílném rozsahu probíraného učiva a časové dotaci.

Otázka 7: Zapojujete do výuky seznámení s historií místní židovské obce?

Sedmá otázka se zaměřovala na postoj účastníků výzkumu k výuce konkrétního tématu z regionálních dějin. Zjištěné odpovědi byly v souladu s předchozími výpověďmi. Nejvíce se historii židovské obce věnuje respondentka 1, která, jak vyplynulo z předchozích odpovědí, přikládá regionálním a židovským dějinám poměrně velký

²⁶³ Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

význam. Její postoj je podpořen spoluobčany, kteří připomínají a prezentují židovskou historii města ve veřejném prostoru. Též respondent 4 žáky s problematikou seznamuje. Pozitivní rys měla i odpověď respondentky 3, která uvedla že s žáky navštěvuje židovský hřbitov. Regionální témata tedy zapojuje do výuky v menší míře, ale úplně je nevynechává. Ve srovnání s tím respondentka 2 žáky s židovskou historií města neseznamuje vůbec.

Otázka 8: Jakou výukovou formu využíváte?

Otázka navazovala na předchozí, a proto na ni odpovídali pouze tři účastníci výzkumu. Respondentce 2 nebyla položena, jelikož v předchozí výpovědi uvedla, že žáky s historií židovské obce neseznamuje. Všichni dotazovaní uvedli jako preferovanou výukovou formu didaktickou vycházku, a to buď celou židovskou čtvrtí, nebo na židovský hřbitov. Respondentka 3 popsala projektový den realizovaný odborníkem před několika lety, jehož součástí byla řada aktivizačních metod. Ačkoli o programu hovořila se značným zaujetím, z její výpovědi vyplývá, že získané poznatky neaplikovala do své pedagogické praxe. Respondentka 1 dále rozvedla dříve zmíněný projektový den. Uvedla, že výuku obohacuje o možnosti, které jí prostředí nabízí, tedy o návštěvu naučné stezky či výstavy. Pro bakalářskou práci je podnětná skutečnost, že s žáky realizovala exkurzi do Golčova Jeníkova. To lze považovat za důkaz systematického přístupu k výuce regionálních dějin, do níž zahrnuje bezprostřední okolí města, kde žáci žijí. Z výpovědí respondentů vyplývá, že žáky s historií židovské obce seznamují převážně prostřednictvím návštěvy historických míst, nikoli pouze využitím didaktických materiálů v rámci výuky ve třídě.

Otázka 9: S jakými materiály pracujete?

Účastníci výzkumu využívají zejména regionální literaturu, publikace o městě a o Židech v dané lokalitě, ze kterých lze též získat obrazový materiál. Další podklady čerpají z internetových stránek. Respondentka 1 dále zmínila diplomovou práci, která se Židy v Habrech zabývala a přednášku odborníka. Výukové materiály si vyučující tvoří sami, konkrétně zazněla práce s vlastními pracovními listy.

Otázka byla položena i respondentce 3, a to v následujícím znění: Přestože historii židovské obce zatím nevyučujete, máte představu, jaké materiály je možné využít? Respondentka uvedla publikaci o městě a židovské matriky: „*Vím, že v knize Golčův*

*Jeníkov dějiny židovské obce jsou. A potom, že se dají využít třeba židovské matriky, které jsou ukládané. Materiály jsou, ale zatím nebyla příležitost je využít“.*²⁶⁴

Otázka 10: Co považujete za největší překážku pro začlenění regionálních židovských dějin do výuky?

Ve všech výpovědích respondentů byl za hlavní překážku označen nedostatek času. Dva respondenti poukázali na nedostatečné množství zpracovaných materiálů, které lze ve výuce využít. Pokud chce vyučující téma žákům zprostředkovat, je nucen vytvořit si vlastní didaktický materiál, což klade vyšší nároky na jeho čas, současně se objevuje problém s omezenou dostupností vhodných pramenů. Jako další limitující faktor vnímají dotazovaní nepřístupnost židovských památek veřejnosti. Respondent 4 rovněž uvedl názor, že ve společnosti převládá určitý despekt vůči židovství. Značně optimisticky působil závěr odpovědi respondentky 1: *„Pak si myslím, že překážky úplně nejsou. Člověk, když to chce dělat, tak to bude dělat“.*²⁶⁵

Otázka 11: Považujete znalost lokální židovské historie pro žáky za přínosnou?

Dotazovaní se shodli, že by žáci měli být s historií židovské komunity seznamováni, a to zejména proto, že představuje nedílnou součást dějin místa, kde se narodili a kde žijí. Zdůrazněna byla také potřeba rozvíjet u žáků povědomí o jejich okolí, včetně znalosti místních architektonických památek. Respondentka 1 na základě příkladů ze své pedagogické praxe demonstrovala klíčovou roli vyučujícího ve formování zájmu žáků o jejich okolí: *„Já si myslím, že když jim to neřekneme my ve škole, tak to nevědí. Protože, když se s tím seznamujeme, tak oni jsou překvapení, že nějací Židé byli i v Habrech“.*²⁶⁶ Respondentka 3 poukázala na skutečnost, že místní židovská komunita je pro žáky konkrétnější a názornější. Odpověď respondentky 2 byla limitována absencí zkušeností s výukou devátých ročníků, pokud téma zmínila v obecných dějinách v nižších ročnících, velký zájem o něj u žáků nezaznamenala.

Otázka 12: Uvítal/a byste vytvoření výukových materiálů vztahující se k židovské obci ve městě?

V závěru rozhovoru byla respondentům položena otázka, která zjišťovala, zda by měli zájem o didaktické materiály, které by se vztahovaly k historii židovské komunity

²⁶⁴ Respondent 2, žena, délka praxe 2 roky; in-depth interview 19. 3. 2026.

²⁶⁵ Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

²⁶⁶ Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

v mikroregionu Golčův Jeníkov. Všechny odpovědi byly jednoznačně kladné, což lze považovat za východisko pro možné budoucí didaktické zpracování tématu.

6.4 Dotazník

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 14 žáků (sedm dívek a sedm chlapců) deváté třídy základní školy v Habrech a 32 žáků (13 dívek a 19 chlapců) deváté třídy základní školy v Golčově Jeníkově. Nízký počet respondentů byl ovlivněn specifickým zaměřením výzkumné činnosti a malým rozsahem zkoumaného regionu. Otázky se zaměřovaly na kulturní, hospodářské a společenské aspekty života židovské komunity ve sledovaném období a místě. Zapojení nižších ročníků se po konzultaci s vyučujícími ukázalo jako nevyhovující, neboť žáci s tématem dosud nebyli seznámeni. Dalším faktorem, který počet respondentů ovlivnil, byl počet žáků, kteří navštěvují školy zahrnuté do výzkumu.

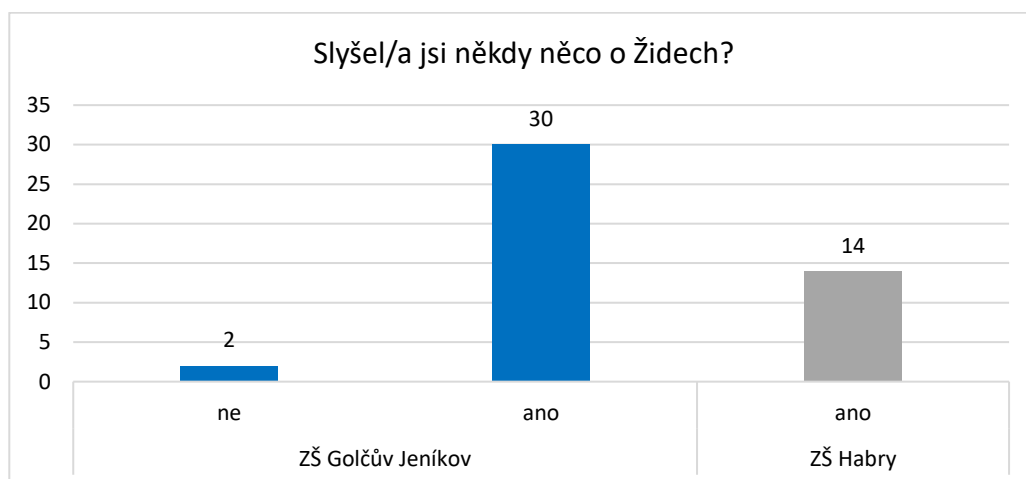
Realizace byla dohodnuta s vyučujícími dějepisu po ukončení in-depth interview. Deváté ročníky učí respondentka 1 a respondentka 3, kterým autorka zaslala odkaz pro vyplnění online dotazníku v prostředí Microsoft Forms. Žáci své odpovědi vyplnili a zaslali v hodině dějepisu, což zajistilo co nejvyšší možnou návratnost.

Odpovědi jsou předloženy ve formě grafů a doplněny o interpretace autorky. Data z obou škol byla komparována mezi sebou a také s výpověďmi vyučujících.

Otázka 1 a 2

Úvodní otázky byly identifikační a zjišťovaly fakta, pohlaví respondenta a školu, kterou navštěvuje. Na základě těchto odpovědí bylo možné kategorizovat a komparovat data z následujících položek, které sledovaly znalosti žáků.

Otázka 3

Graf 1: Dotazník, otázka 3

Otázka ověřovala, zda se žáci někdy setkali s informacemi o Židech. Výpovědi respondentky 1 a respondentky 3 vytvořily předpoklad, že všichni žáci zvolí odpověď ano, přesto dva dotazovaní z Golčova Jeníkova uvedli odpověď ne.

Otázka 4

V případě volby odpovědi ano navazovala na uzavřenou otázku otevřená. V ní měli respondenti uvést jakoukoli informaci, kterou o Židech slyšeli. Získaná data byla roztříděna do několika kategorií. Většina odpovědí žáků z Habrů byla přiřazena k více kategoriím, jelikož respondenti uváděli jejich kombinace.

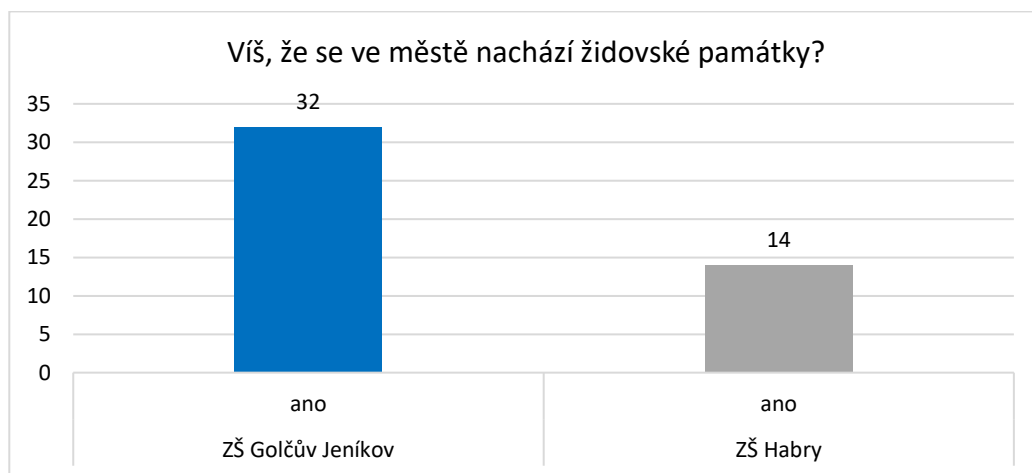
První kategorií byl holokaust. Nejméně jednu s ním související skutečnost zapsalo 71 % žáků z Habrů a 83 % žáků z Golčova Jeníkova. Dotazovaní nejčastěji uváděli koncentrační tábory, snahu Adolfa Hitlera o vyhlazení Židů, povinnost nosit hvězdu, transporty či ghetta.

Druhou kategorií byla židovská historie sledovaného mikroregionu, kterou zmínilo přibližně 35 % respondentů z Habrů a 7 % respondentů z Golčova Jeníkova. Odpovědi dokazují, že se žáci s židovskou historií mikroregionu již setkali. Pro některé z nich je první skutečností, která se jim vybaví v souvislosti se slovem Žid. Respondenti z Golčova Jeníkova poukázali na židovský hřbitov a synagogu. Odpovědi žáků z Habrů obsahovaly kromě židovských památek informaci, že se do Habrů po druhé světové válce vrátili pouze dva Židé. Jeden respondent uvedl naučnou stezku, dva dotazovaní poznamenali, že se židovské památky nachází nejen v Habrech, ale i v Golčově Jeníkově.

Třetí kategorií byl život židovské komunity, který byl obsažen ve 35 % odpovědích žáků z Habrů a v 10 % odpovědích z Golčova Jeníkova. Tři žáci z Habrů popisovali bohatství a hospodářské podniky, dva poukázali na vzdělanost. Dotazovaní z Golčova Jeníkova konstatovali, že o Židech slyšeli v souvislosti s náboženstvím. Komparace s výpověďmi vyučujících dokládá, že část žáků, jejichž vyučující se ve výuce věnuje regionálním židovským dějinám, ve svých odpovědích vycházela z historie mikroregionu. Ve srovnání s tím žáci, jejichž vyučující zařazuje regionální dějiny do hodin dějepisu pouze okrajově, popisovali zejména obecně platné skutečnosti.

Mezi respondenty byl také žák, kterého židovská tematika velmi zajímá. Dokladem je obsáhlá a komplexní odpověď: „Znám většinu základních informací (Tóra, synagoga, Jehva, Izrael atd.). Dále také vím, že Židé jsou jak vyznavači judaismu, ale i etničtí Židé. Samozřejmě vím o věcech jako holokaust, pogromy ve středověku a antisemitismus. Také vím, že Židé pochází z oblasti starověké Palestiny a že judaismus je nejstarší náboženství, ze kterého se vyvinulo křesťanství a islám“.²⁶⁷

Otázka 5, 6 a 7

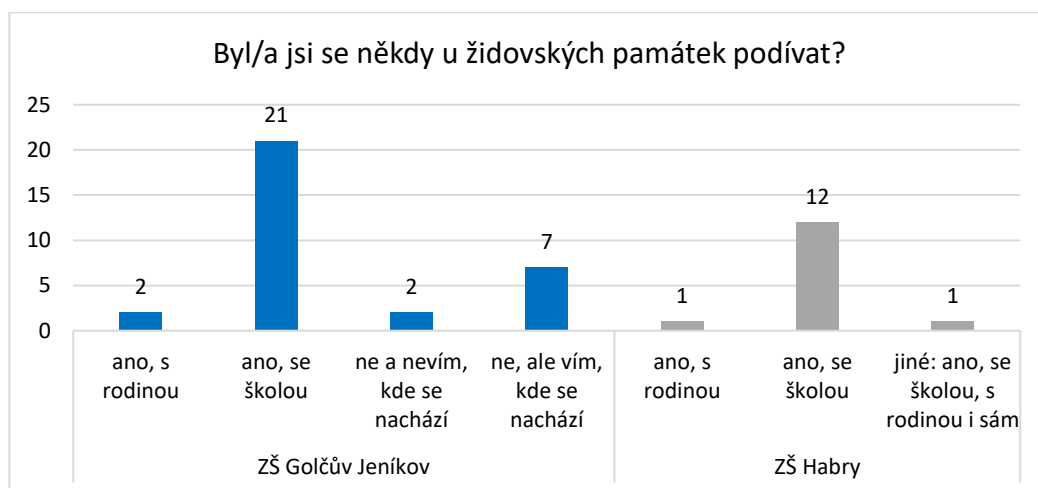

Graf 2: Dotazník, otázka 5

Pátá otázka zjišťovala, zda žáci ví, že se ve městě nachází židovské památky. Všichni odpověděli ano. Na uzavřenou otázku navazovala otevřená, kde bylo úkolem respondentů památky vyjmenovat. Všichni účastníci výzkumu z Habrů zapsali synagogu, dále byl v deseti odpovědích uveden hřbitov, v šesti židovské domy, ve čtyřech židovská škola v Golčově Jeníkově a naučná stezka v Habrech, ve dvou hostinec. Zmínka o židovské škole v Golčově Jeníkově dokládá, že žáci znají nejen místo, kde studují,

²⁶⁷ Respondent 14, chlapec, 9. třída ZŠ Habry; dotazník, otázka 4.

ale i jeho bezprostřední okolí, což mohla podpořit realizovaná exkurze, kterou vyučující zmínila ve své výpovědi. V odpovědích respondentů z Golčova Jeníkova převažovala synagoga a židovský hřbitov. Tuto kombinaci uvedlo 20 dotázaných. Šest zapsalo pouze synagogu a šest pouze židovský hřbitov.

Graf 3: Dotazník, otázka 7

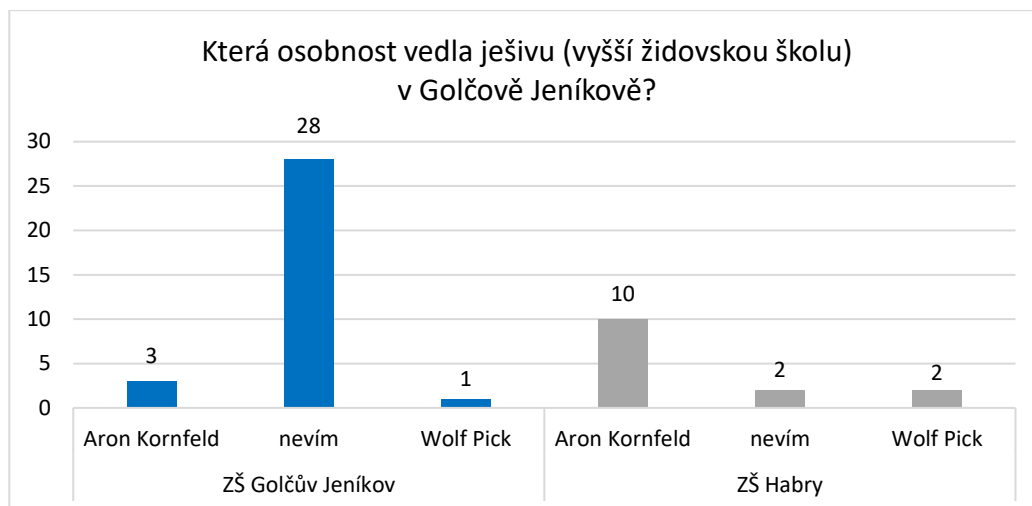
Na otázku, zda se byli žáci u židovských památek podívat, odpověděli všichni respondenti z Habrů kladně, téměř třetina dotazovaných z Golčova Jeníkova u památek nikdy nebyla. Z uvedeného grafu vyplývá, že většina žáků navštívila památky v rámci výuky, pouze dva z každého města s rodinou. Zjištěná data dokládají, že pokud má žák poznat své okolí, je návštěva památek v rámci výuky nezbytná.

Následující otázky byly zaměřeny na společenské, kulturní a hospodářské aspekty života židovské komunity v Golčově Jeníkově v 19. století. Vycházely tedy z první části bakalářské práce.

Otázka 8 a 9

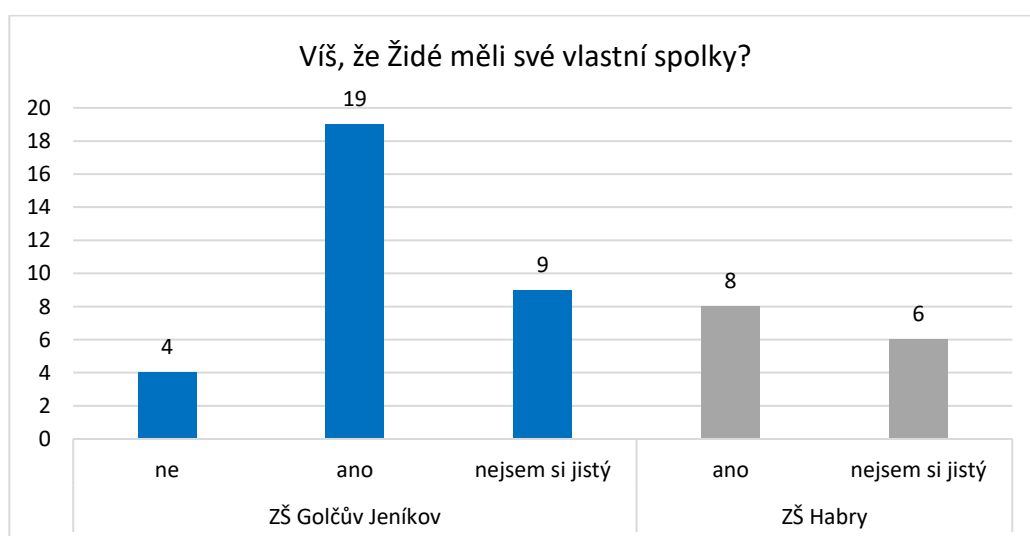
Graf 4: Dotazník, otázka 8

Graf 5: Dotazník, otázka 9

Osmá a devátá otázka sledovaly oblast školství. Pouze jeden respondent z Habrů se nesetkal s informací o existenci židovských škol. Více než 70 % dotazovaných správně zvolilo možnost, že ješivu v Golčově Jeníkově vedl Aron Kornfeld. Převaha správných odpovědí svědčí o znalosti židovské historie mikroregionu. V Golčově Jeníkově byly o existenci židovských škol informovány tři čtvrtiny žáků. 87, 5 % dotázaných sdělilo, že neví, kdo vedl ješivu v Golčově Jeníkově, správnou odpověď vybralo pouze 9 % respondentů. Pro většinu žáků z Golčova Jeníkova se jednalo o novou informaci, což odpovídalo předpokladu autorky. Naopak téměř všichni respondenti z Habrů se se jménem Arona Kornfelda již setkali.

Otázka 10 a 11

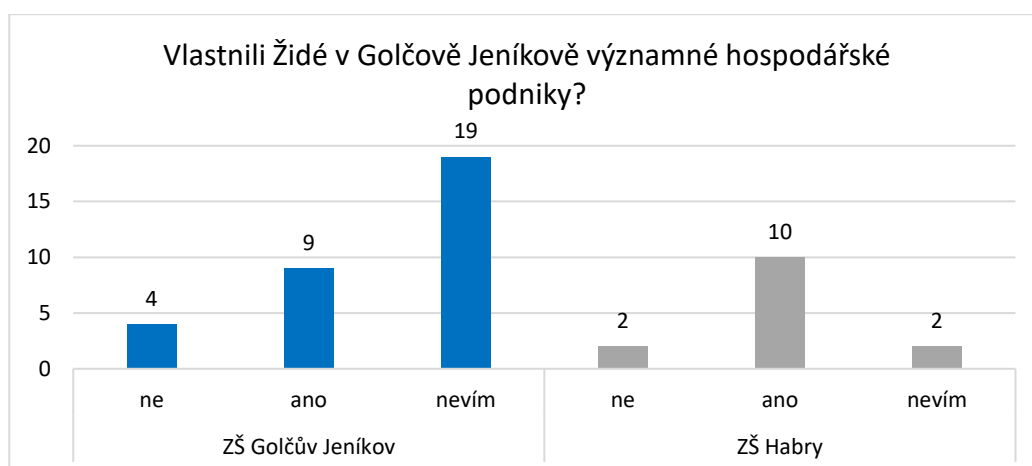
Graf 6: Dotazník, otázka 10

Graf 7: Dotazník, otázka 11

Desátá a jedenáctá otázka se zaměřovaly na spolkovou činnost židovské komunity. 57 % respondentů z Habrů odpovědělo, že ví, že Židé měli vlastní spolky. V následující otázce vybralo správnou odpověď taktéž 57 % respondentů, z čehož lze vyvozovat, že žáci, kteří si nebyli jisti, označili odpověď nesprávnou. Téměř 60 % dotazovaných z Golčova Jeníkova uvedlo, že ví o existenci židovských spolků, avšak pouze necelých 22 % žáků označilo správnou variantu v následující položce. Přestože se respondenti mohli setkat s informací, že Židé měli vlastní spolky, pravděpodobně to nebylo v souvislosti se spolkem Talmud Tóra.

Otázka 12

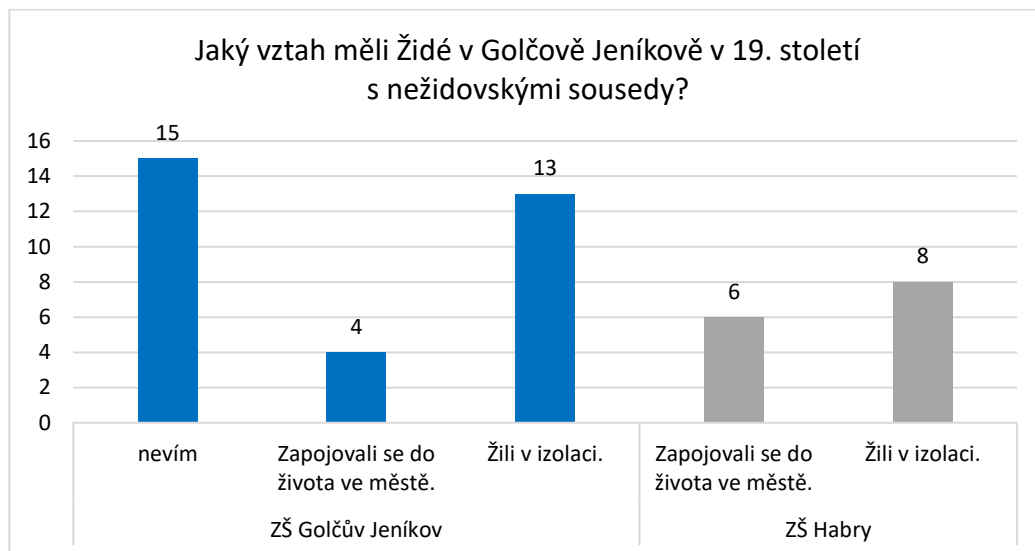

Graf 8: Dotazník, otázka 12

Dvanáctá položka zjišťovala informovanost žáků o hospodářství Židů v Golčově Jeníkově. 71 % respondentů z Habrů zvolilo možnost, že Židé vlastnili významné hospodářské podniky. V případě Golčova Jeníkova stejnou odpověď vybralo 28 % žáků

a téměř 60 % označilo odpověď nevím. Žáci z Habrů prokázali větší informovanost o hospodářských aspektech židovské komunity v mikroregionu.

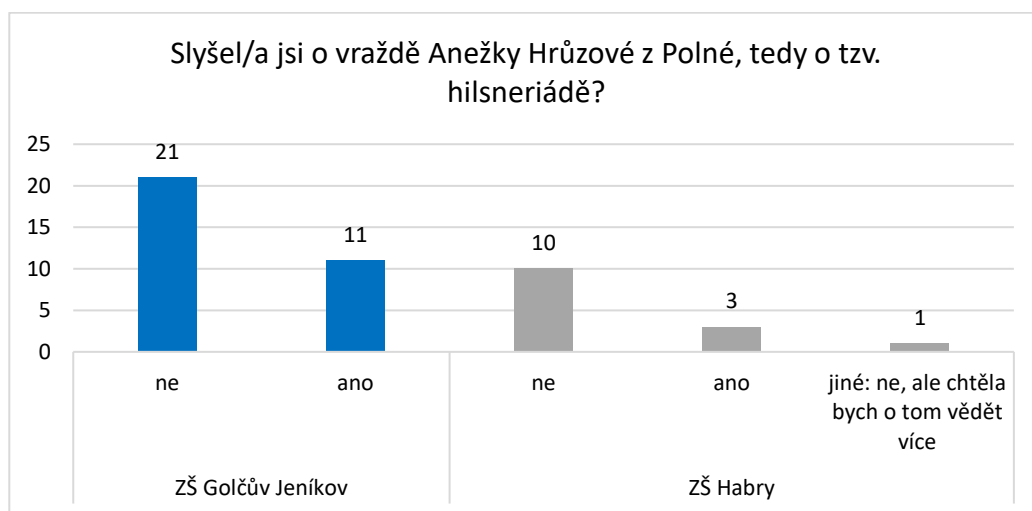
Otázka 13

Graf 9: Dotazník, otázka 13

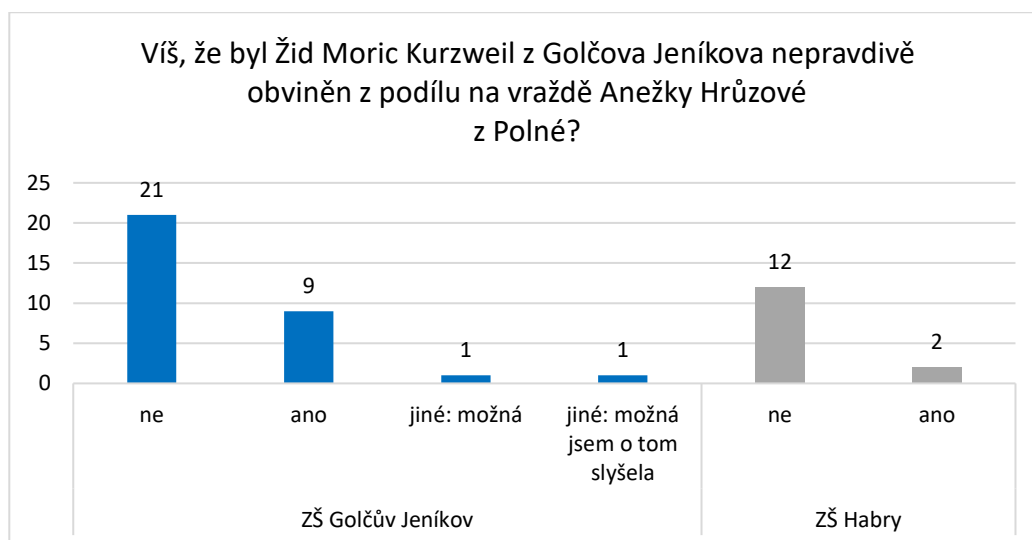
Otázka se soustředila na zapojení Židů do většinové společnosti v Golčově Jeníkově v 19. století. Pro přehlednost grafu byly odpovědi zkráceny, respondenti pracovali s variantami: židé se zapojovali do života ve městě, např. finančně přispívali na charitativní sbírky a židé žili v izolaci, s nežidovskými obyvateli se nestýkali. Ze získaných dat vyplývá, že se žáci s touto problematikou pravděpodobně dosud nesetkali. Správnou odpověď uvedlo 43 % žáků z Habrů a 12,5 % respondentů z Golčova Jeníkova. Velké procento dotazovaných se přiklonilo k variantě segregace, a to 57 % žáků z Habrů a 40 % žáků z Golčova Jeníkova. V odpovědích pravděpodobně vycházeli z poznatků, které si osvojili v souvislosti s děním ve středověku nebo za druhé světové války. Situace ve sledovaném mikroregionu v 19. století byla specifická. Data potvrdila předpoklad autorky a mohou být východiskem pro didaktické zpracování.

Otázka 14, 15 a 16

Graf 10: Dotazník, otázka 14

Otázky 14, 15 a 16 ověřovaly znalosti žáků o hilsneriádě, a to nejprve v obecné rovině a následně se zaměřením na falešné obvinění Žida z Golčova Jeníkova. Téměř 79 % dotazovaných z Habrů o hilsneriádě nikdy neslyšelo. Tři žáci odpověděli kladně, avšak pouze jeden z nich v navazující otevřené položce dokázal uvést, že byl z vraždy obviněn Žid. Téměř 35 % žáků z Golčova Jeníkova o hilsneriádě slyšelo, většina z nich v následující odpovědi v různých obměnách uvedla, že byl z vraždy křesťanské dívky falešně obviněn Žid a na jeho obhajobu vystoupil Tomáš Garrigue Masaryk. Jeden respondent napsal, že více informací neví, ale povídali si o tom na hodině.

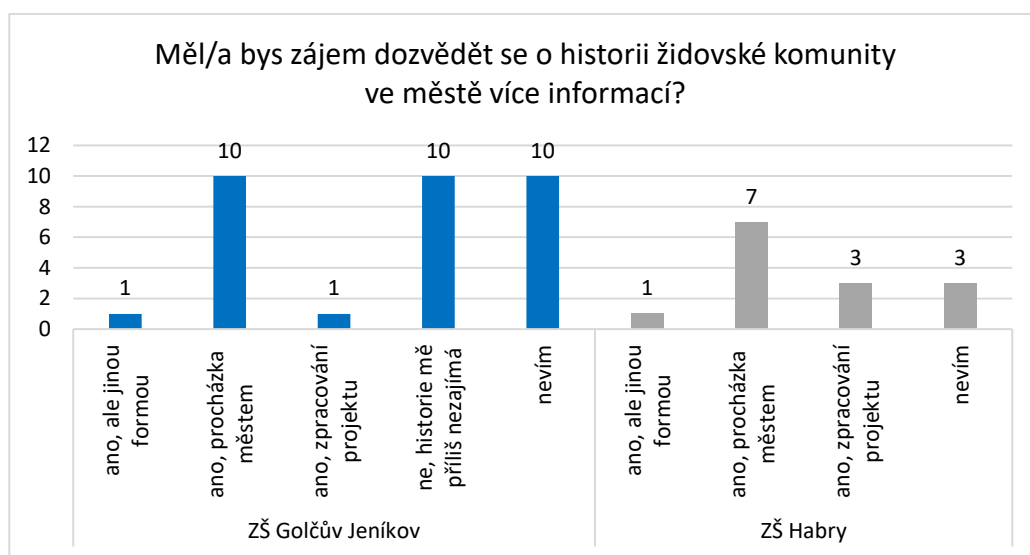
Graf 11: Dotazník, otázka 16

V šestnácté otázce přibližně 85 % žáků z Habrů a 66 % respondentů z Golčova Jeníkova odpovědělo, že neví, že byl Žid Moric Kurzweil z Golčova Jeníkova nepravdivě

obviněn z podílu na vraždě Anežky Hrušové. Lze předpokládat, že kladnou odpověď zvolili stejní žáci, kteří uvedli, že slyšeli o hilsneriádě.

Data prokázala, že znalosti žáků ovlivňuje výběr učiva vyučujícím. Respondentka 1 téma hilsneriády v rozhovoru nezmínila, většina žáků informace neznala. Respondentka 3 ve své výpovědi na toto učivo poukázala, což se projevilo ve vyšším počtu správných a detailních odpovědí. Přesto však byli žáci, kteří odpovídali správně, v menšině.

Otázka 17 a 18

Graf 12: Dotazník, otázka 17

Závěrečná otázka zjišťovala postoj žáků k židovské historii mikroregionu. Téměř 79 % respondentů z Habrů projevilo zájem dozvědět se více informací, za nejatraktivnější formu považují didaktickou vycházku. Pozitivním zjištěním je, že nikdo neodpověděl odmítavě. V Golčově Jeníkově byly odpovědi rozvrstveny odlišně. Téma zajímá 37,5 % žáků, taktéž s preferencí didaktické vycházky. Přibližně 31 % respondentů by se však další informace dozvědět nechtělo. V porovnání se skupinou z Habrů je patrný znatelně menší zájem o sledovanou tematiku. Jednou z příčin může být to, že vyučující zařazuje téma do výuky pouze okrajově a žáci tak neměli dostatek příležitostí k tomu, aby je zaujalo.

6.5 Vyhodnocení výzkumu

Cílem výzkumu bylo zjistit v jakém rozsahu se vyučující dějepisu věnují výuce regionálních dějin židovské komunity na základních školách v mikroregionu Golčův Jeníkov a získat odpovědi na následující výzkumné otázky. Jak přistupují vyučující k výuce regionálních dějin? Zahrnují vyučující dějiny Židů do výuky dějepisu? Jsou žáci seznámeni s historií židovské komunity ve sledované lokalitě? Dále zdůvodnit důležitost akcentu na regionální dějiny v nové verzi RVP ZV.

Z výpovědí vyučujících vyplynulo, že regionální dějiny považují za důležitou součást výuky, a to zejména z důvodu potřeby seznámit žáky s historií místa, kde žijí. Současně se však ukázalo, že ne všichni dotazovaní zapojují regionální dějiny do výuky systematicky a pravidelně. Získaná data se vyznačují výrazným individuálním přístupem vyučujících. Ani v takto omezeném výzkumném vzorku nelze formulovat obecně platné závěry.

Výuka regionálních dějin je zastoupena i v aktuálně platném Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání: „*Obecné historické problémy jsou konkretizovány prostřednictvím zařazování dějin regionu i dějin místních*“.²⁶⁸ Regionální dějiny mají ve výuce nenahraditelné místo. Konkrétnost a blízkost vede ke snazšímu pochopení minulosti.²⁶⁹ Přispívají k formování vztahu žáka k místu bydliště, učí ho úctě ke kulturnímu dědictví.²⁷⁰ Lze je uplatnit v jakékoli fázi didaktického procesu. Zvláštní místo zaujímají v motivační fázi výuky, kdy vzbuzují zájem žáků o učivo. Při osvojování nového učiva jsou vhodným nástrojem ke konkretizaci obsahu.²⁷¹ Při uplatňování regionálního přístupu se vyučující setkávají s velkým množstvím, nebo nedostupností, regionální literatury pro didaktickou analýzu. Vítána je jejich vlastní badatelská činnost, využít lze hmotné památky, písemné prameny či ústní tradici.²⁷² To však klade větší časové nároky na činnost pedagoga, což uvedli i účastníci realizovaného výzkumu.

²⁶⁸ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Edu.gov.cz, dostupné online (<https://edu.gov.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>), [citováno k 21. 3. 2026].

²⁶⁹ Stanislav JULÍNEK, *Základy oborové didaktiky dějepisu*, Brno 2004, s. 105.

²⁷⁰ Denisa LABISCHOVÁ – Blažena GRACOVÁ, *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2012, s. 171.

²⁷¹ Vratislav ČAPEK – Blažena GRACOVÁ – Tomáš JÍLEK – Helena VÝCHODSKÁ, *Úvod do studia didaktiky dějepisu*, Plzeň 2005, s. 72.

²⁷² Zdeněk BENEŠ, *Regionální historiografie a školní dějepis*, in: Regionální dějiny v dějepisném vyučování na českých a slovenských školách. Sborník příspěvků z konference konané 23.–24. listopadu 2005 v Ústí nad Labem, edd. Martin Veselý – Michaela Hrubá, Ústí nad Labem 2006, s. 17–18.

Všichni dotazovaní vyučující zahrnují dějiny Židů do výuky napříč jednotlivými ročníky, ale projevuje se selektivnost učiva, a to v závislosti na přístupu pedagoga. Dokladem je tematika hilsneriády. Respondentka 3 uvedla, že ji s žáky probírá, což se projevilo v odpovědích v dotazníku, kdy třetina žáků z Golčova Jeníkova uvedla, že ví, o co se jedná a dokázala ji krátce charakterizovat. Respondentka 1 hilsneriádu jako téma, které probírá ve výuce, v rozhovoru neuvedla, většina žáků z Habrů odpověděla, že o tématu nic neví. Obě vyučující věnují ve výuce větší prostor holokaustu, a to i formou exkurze. Tato skutečnost se projevila v odpovědích žáků, kdy nejčastější informace o Židech pojednávala právě o holokaustu.

Ve výuce regionálních dějin židovské komunity se ukázaly značné rozdíly, opět v závislosti na osobním zájmu vyučujícího. Respondentka 2 téma nezapojuje do výuky vůbec, respondent 4 se problematice věnuje, nejčastěji formou didaktické vycházky, ale též využívá vlastní pracovní listy. Ve vztahu k dotazníkovému šetření je třeba se zaměřit především na komparaci výpovědí respondentky 1 a respondentky 3. Obě židovskou historii města, dle svých slov, ve výuce zmiňují, avšak v odlišném rozsahu.

Respondentka 1 považuje regionální židovské dějiny za velmi důležité, čemuž odpovídají i výukové aktivity. S žáky navštěvuje místa s židovskou stopou, a to nejen v místě bydliště, ale i v bezprostředním okolí, tedy v Golčově Jeníkově. V rámci projektových dnů připravuje celodenní program a při tvorbě didaktických materiálů využívá rozmanité informační zdroje. Téma také průběžně zařazuje do svého výkladu. Odpovědi žáků z Habrů se tak vyznačovaly velmi dobrou znalostí židovské historie mikroregionu Golčův Jeníkov. Důkazem byly zmínky o konkrétních židovských památkách v obou městech, obchodnických aktivitách Židů, vědomí o existenci židovských škol, nebo o skutečnosti, že se po druhé světové válce do Habrů vrátili pouze dva Židé. Respondentka 3 uvedla, že se výuce regionální židovské historie věnuje pouze okrajově, nejčastěji prostřednictvím návštěvy židovského hřbitova. Tato skutečnost se projevila v odpovědích žáků, kdy 28 % z nich uvedlo, že u židovských památek nikdy nebylo, nebo dokonce ani neví, kde se nachází. V odpovědích se ukázalo, že znalost většiny žáků o židovské historii místa je vztažena především k přítomnosti židovských památek, avšak další oblasti života židovské komunity zůstaly stranou jejich pozornosti. Rozdílný je také zájem žáků srovnávaných škol o učivo, což může pramenit právě z přístupu učitelů dějepisu.

Získaná data dokládají, že zařazování regionálních dějin do výuky je nezbytné pro rozvoj historického myšlení žáka a jeho vztahu ke kulturnímu dědictví. To reflektuje i nová verze RVP ZV. Práci s regionální židovskou historií lze zařadit především do tematického okruhu Tvoříme dějiny, a to v rámci několika očekávaných výsledků učení. „Žák vytvoří vlastní výstup na základě absolvování aktivizačního edukačního programu v paměťové instituci nebo ve veřejném prostoru. Žák vyjádří vlastní představu o funkci a významu historických objektů a motivů ve veřejném prostoru. Žák se podílí na utváření historického významu regionálních kulturních památek, popřípadě památek s celostátní či mezinárodní hodnotou“.²⁷³ První uvedený očekávaný výsledek učení lze naplnit např. při didaktické vycházce, kterou oslovení vyučující uvedli jako nejčastěji využívanou formu výuky regionální historie, a i žáci o ni projevili největší zájem. Další uvedené se pojí s židovskými památkami, jejich návštěvou, poznáním, zpřístupněním informací o nich dalším lidem.

Regionální židovské dějiny jsou také vhodným nástrojem k dosažení očekávaného výsledku učení v tematickém okruhu Poznáváme minulost: „Žák doloží příklady vlivu náboženství na jednání lidí v různých dějinných epochách“.²⁷⁴ Žák má mimo jiné popsat, jaký průběh mělo setkávání vyznavačů jednotlivých náboženství s dalšími kulturami. Situaci Židů lze ilustrovat na příkladech z dějin sledovaného mikroregionu.

Účastníci výzkumu věří, že navrhované změny přispějí k plošnému začleňování regionální historie do výuky dějepisu. Na příkladech očekávaných výsledků učení z nové verze RVP ZV autorka práce demonstrovala, že i specificky zaměřené dějiny mají ve výuce dějepisu své opodstatněné místo. Zapojení dějin místní židovské komunity do hodin dějepisu též naplňuje slova Denisy Labischové a Blaženy Gracové o potřebě neopomíjet dějiny minorit a odlišných etnických skupin ve výuce.²⁷⁵

²⁷³ *Dějepis*, Prohlédnout RVP, dostupné online (<https://prohlednout.rvp.cz/zakladni-vzdelavani/vzdelavaci-oblasti/cas/dej>), [citováno k 21. 3. 2026].

²⁷⁴ *Tamtéž*.

²⁷⁵ D. LABISCHOVÁ – B. GRACOVÁ, *Příručka...*, s. 29.

Závěr

Cílem regionálně historické části bakalářské práce bylo zachytit obraz života židovské komunity v Golčově Jeníkově v 19. století a na počátku 20. století se zaměřením na kulturní, společenské a hospodářské aspekty. Historický vývoj ve zkoumaném regionu je reflektován v širším kontextu Rakouského císařství a následně Rakouska-Uherska. Východiskem pro dění v židovských obcích v 19. století byly zejména reformy Josefa II. a následná postupná liberalizační opatření. Pro zasazení lokálních událostí do celospolečenského rámce je právě jejich opakovaná zmínka nezbytná. Cílem výzkumné části bylo zjistit, v jakém rozsahu jsou na základních školách v mikroregionu Golčův Jeníkov vyučovány regionální dějiny židovské komunity. Výsledky výzkumného šetření prezentují postoje vyučujících k uvedené problematice a mapují znalosti žáků o historii Židů v mikroregionu. Práce předkládá komplexní pohled na současnou situaci na základních školách v Golčově Jeníkově a v Habrech.

Pro zpracování regionálně historické části je využita pramenná základna, která rozšiřuje a doplňuje informace z odborné literatury. Syntéza poznatků potvrzuje prosperitu židovské obce v Golčově Jeníkově ve vymezeném období, a to ve všech sledovaných oblastech života. Židé provozovali vlastní školy a spolky, což dokládá snahu obyvatel posilovat židovskou identitu, dbát na vzdělání a pečovat o druhé. Jejich fungování též vypovídá o dobré finanční situaci. V archivních pramenech se nenachází informace o ješivě Arona Kornfelda, a tak nebylo možné vymezit dobu její existence a potvrdit, či vyvrátit rozcházející se data uváděná v odborné literatuře. Existence škol a spolků byla ovlivněna nejen rozkvětem a úpadkem židovské obce, které dokládá např. počet obyvatel, ale také změnami v celé společnosti. Židé též v místě působili v nejrůznějších hospodářských odvětvích. Koželužna Samuela Kohna a továrna Wolf Pick a synové se ve své době řadily mezi tři největší hospodářské podniky ve městě. Bádání v archivu upřesnilo jejich podobu a provoz.

Na základě analýzy pramenné základny lze konstatovat, že ačkoli Židé ve sledovaném období a místě vedli prosperující školy, spolky a hospodářské podniky, současně usilovali o integraci do majoritní společnosti města. Tento pohled na soužití židovských a nežidovských obyvatel potvrzují zejména doklady o zapojení Židů do charitativní a politické činnosti. Finančně přispívali ve veřejných sbírkách, ale rovněž z nich pomoc čerpali. Významní obyvatelé židovského původu byli voleni do politických

funkcí v rámci městské samosprávy. Židovští a nežidovští obyvatelé se setkávali i ve vzdělávacích institucích. Německožidovskou školu na konci 19. století navštěvovali žáci z nežidovských rodin, kteří si měli osvojit druhý zemský jazyk. Některé děti židovského vyznání docházely do školy obecné a měšťanské, kde byla zavedena výuka židovského náboženství.

Text práce by v budoucnu bylo možné rozšířit o analýzu demografické situace prostřednictvím studia židovských matrik narozených a zemřelých, které jsou uloženy v Národním archivu. Jako další možnost se nabízí bližší představení synagogy a židovského hřbitova, míst, která dodnes židovskou obec připomínají a jsou vhodným hmotným pramenem do výuky dějepisu. Uvedená témata nebyla v souladu s vymezeným cílem práce, a proto nejsou zahrnuta, nabízí však příležitost pro další výzkum.

Výzkumná část předkládá interpretaci a komparaci dat získaných při realizaci kvalitativně kvantitativního výzkumu. Byly zjištěny odpovědi na všechny stanovené výzkumné otázky. Účastníci výzkumu považují regionální dějiny za důležitou součást výuky, avšak v hodinách dějepisu se jim věnují v odlišné míře. Všichni oslovení pedagogové zapojují do výuky dějiny Židů, ale liší se poskytnutá časová dotace a sledovaná témata. Dějinám židovské komunity v mikroregionu se dotazovaní taktéž věnují v rozdílném rozsahu. Zvolený smíšený výzkumný design byl přínosný zejména v možnosti komparace výpovědí vyučujících a odpovědí žáků. Ta potvrdila, že znalosti žáků jsou ovlivněny přístupem vyučujícího. Žáci, kteří jsou s regionálními dějinami židovské komunity pravidelně seznamováni v hodinách dějepisu, prokázali větší přehled a zájem o historii svého okolí než žáci, jejichž vyučující zapojuje regionální dějiny do výuky okrajově.

Oslovení pedagogové vyjádřili zájem o výukové materiály, což vytváří vhodné podmínky pro potenciální rozvinutí sledovaného tématu v navazujícím studiu, a to z metodického a didaktického pohledu. Využívání těchto materiálů ve výuce by mohlo upevnit vztah žáků k regionu a vést je k péči o kulturní dědictví. Zmíněné cíle si klade i nový Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. V něm obsažené očekávané výsledky učení souvisí též se specificky zaměřeným tématem, které představuje bakalářská práce. Jako další navazující badatelská činnost se nabízí komparace s jiným mikroregionem, kterým může být např. Heřmanův Městec.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Archiv Židovského muzea v Praze, fond Židovská náboženská obec Golčův Jeníkov, inventární číslo 5, Zlomky spisů z let 1851–1874.

Archiv Židovského muzea v Praze, fond Židovská náboženská obec Golčův Jeníkov, inventární číslo 20, Zlomky školních spisů 1875–1905.

Archiv Židovského muzea v Praze, fond Židovská náboženská obec Golčův Jeníkov, inventární číslo 22, Zlomky spisového materiálu 1918–1925.

Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793. V, Čáslavský kraj, Klatovský kraj, Rakovnický kraj, ed. Ivana Ebelová, Praha 2005.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 326, karton 8.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 334, karton 9.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 338, karton 9.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 367, karton 9.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 372, karton 9.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 376, karton 9.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 430, karton 10.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 471, karton 12.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 585, karton 17.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 594, karton 17.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 595, karton 17.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 604, karton 17.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 698, karton 22.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 703, karton 22.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 706, karton 22.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 707, karton 22.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Archiv města Golčův Jeníkov, inventární číslo 770, karton 22.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Základní škola a Mateřská škola Golčův Jeníkov, kniha 1.

Státní okresní archiv Havlíčkův Brod, fond Základní škola a Mateřská škola Golčův Jeníkov, kniha 2.

Výroční trhy v Čechách, Kalendář česko-židovský, 1, 1881, s. 29–52.

Literatura

BARÁNEK, Daniel, *Překračování hranic ghetta. Proměna židovských sídelních struktur a akulturační strategie židů*, Praha 2023.

BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš, *Regionální dějiny. Pojetí, poslání, metodika*, Olomouc 2004.

BENEŠ, Zdeněk, *Regionální historiografie a školní dějepis*, in: Regionální dějiny v dějepisném vyučování na českých a slovenských školách. Sborník příspěvků z konference konané 23.–24. listopadu 2005 v Ústí nad Labem, edd. Martin Veselý – Michaela Hrubá, Ústí nad Labem 2006, s. 9–30.

BIALE, David (ed.), *Cultures of the Jews. A New History*, New York 2002.

ČAPEK, Vratislav – GRACOVÁ, Blažena – JÍLEK, Tomáš – VÝCHODSKÁ, Helena, *Úvod do studia didaktiky dějepisu*, Plzeň 2005.

ČAPKOVÁ, Kateřina – KIEVAL, Hillel J. (edd.), *Židé v českých zemích. Společná cesta dějinami*, Praha 2022.

Dějepis, Prohlédnout RVP, dostupné online (<https://prohlednout.rvp.cz/zakladni-vzdelavani/vzdelavaci-oblasti/cas/dej>), [citováno k 21. 3. 2026].

Ediční poznámka, Holocaust.cz, dostupné online (<https://www.holocaust.cz/edicni-poznamka/>), [citováno k 9. 3. 2026].

FIEDLER, Jiří, *Židovské památky v Čechách a na Moravě*, Praha 1992.

FRANKL, Michal, „*Emancipace od židů*“. *Český antisemitismus na konci 19. století*, Praha – Litomyšl 2007.

GAVORA, Peter, *Úvod do pedagogického výzkumu*, 2., rozšířené vydání, Brno 2010.

HECHT, Louise, *Mezi haskalou a chederem. Školy a židovská výchova v zemích Koruny české*, in: Jedinec a obec. Židé v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1520–1848. *Judaica Bohemiae XLVI Supplementum*, edd. Helmut Teufel – Pavel Kocman – Alexandr Putík – Iveta Cermanová, Praha – Brno 2011, s. 337–352.

HUBÁČEK, Jaroslav, *Malý slovník českých slangů*, Ostrava 1988.

CHRÁSKA, Miroslav, *Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativní výzkumu*, 2., aktualizované vydání, Praha 2016.

JINDROVÁ, Alena, *Národnost židů na Havlíčkovobrodsku*, in: Češi a Němci na Vysočině. Soužití, rozdělení, dialog a spolupráce. Sborník příspěvků z česko-rakouské odborné konference, ed. Jiří Jedlička, Havlíčkův Brod 2014, s. 85–97.

JINDROVÁ, Alena, *Výzkum historie židovského osídlení na Havlíčkovobrodsku*, in: Židé v Čechách 2. Sborník ze semináře konaného v září 2008 v Nýrsku, edd. Vlastimila Hamáčková – Monika Hanková, Praha 2009, s. 116–119.

JULÍNEK, Stanislav, *Základy oborové didaktiky dějepisu*, Brno 2004.

KAŠPAROVÁ, Alena – KAMP, Michal, *Židé na Havlíčkovobrodsku 1. Golčův Jeníkov, Havlíčkův Brod, Světlá nad Sázavou*, Havlíčkův Brod 2008.

KIEVAL, Hillel J., *Formování českého židovstva. Národnostní konflikt a židovská společnost v Čechách 1870–1918*, Praha – Litomyšl 2011.

KOVTUN, Jiří, *Tajuplná vražda. Případ Leopolda Hilsnera*, Praha 1994.

KUBOŇOVÁ, Kristýna, *Náboženské aspekty Hilsnerovy aféry*, diplomová práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2009.

KUČA, Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I. díl: A–G*, Praha 1996.

LABISCHOVÁ, Denisa – GRACOVÁ, Blažena, *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*, Ostrava 2012.

MAŇÁK, Josef – ŠVEC, Vlastimil (edd.), *Cesty pedagogického výzkumu*, Brno 2004.

MAXIMOVIČ, Jan, *Dějiny Židů v Golčově Jeníkově*, in: Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a v přítomnosti, ed. Hugo Gold, Brno – Praha 1934, s. 152–167.

Modelové ŠVP pro ZŠ, Revize RVP, dostupné online (<https://revize.rvp.cz/zv/jak-na-svp/modelove-svp-pro-zs#predmetovy-tradicnimsvp>), [citováno k 21. 3. 2026].

PAŘÍK, Arno, *Synagoga nebo škola? Tradiční a „normální“ židovské školy v Čechách v 19. století*, in: Vzdělání a osvěta v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 24. ročníku symposia k problematice 19. století. Plzeň, 4.–6. března 2004, edd. Kateřina Bláhová – Václav Petrboř, Praha 2004, s. 353–364.

- PAVLÁT, Leo (ed.), *Židé – dějiny a kultura*, 5., rozšířené vydání, Praha 2021.
- PĚKNÝ, Tomáš, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, 2. přepracované a rozšířené vydání, Praha 2001.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*, Edu.gov.cz, dostupné online (<https://edu.gov.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/>), [citováno k 21. 3. 2026].
- ROZKOŠNÁ, Blanka – JAKUBEC, Pavel, *Židovské památky Čech. Historie a památky židovského osídlení Čech*, Brno 2004.
- SANDER, Rudolf, *Počty Židů v Čechách v 18. a na počátku 19. století*, Sborník archivních prací 52, č. 2, 2002, s. 521–590.
- ŠTĚDRÁ, EVA, *Golčův Jeníkov*, Golčův Jeníkov 2002.
- ŠVAŘÍČEK, Roman – ŠEDOVÁ, Klára a kol., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, 2. vydání, Praha 2014.
- Velká písmena – jména živých bytostí a přídavná jména od nich odvozená*, Internetová jazyková příručka, dostupné online (<https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=181>), [citováno k 9. 3. 2026].
- VONDRUŠKOVÁ, Alena – VONDRUŠKA, Vlastimil, *Řemesla a výroba*, Praha 2015.
- Vše o revizi RVP ZV*, Revize RVP, dostupné online (<https://revize.rvp.cz/zv/vse-o-revizi-zv/>), [citováno k 5. 10. 2025].
- WOITSCH, Jiří – BAHENSKÝ, František (edd.), *Etnografický atlas Čech, Moravy a Slezska V. Židovské obyvatelstvo v Čechách v letech 1792–1794*, Praha 2007.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počet Židů a židovských rodin v Golčově Jeníkově v 19. století	16
Tabulka 2: Počet žákyň studujících v obecné dívčí škole v Golčově Jeníkově v letech 1900–1908	26
Tabulka 3: Počet osob pracujících v uvedených odvětvích a profesích v letech 1792–1794 v Golčově Jeníkově.....	35

Seznam grafů

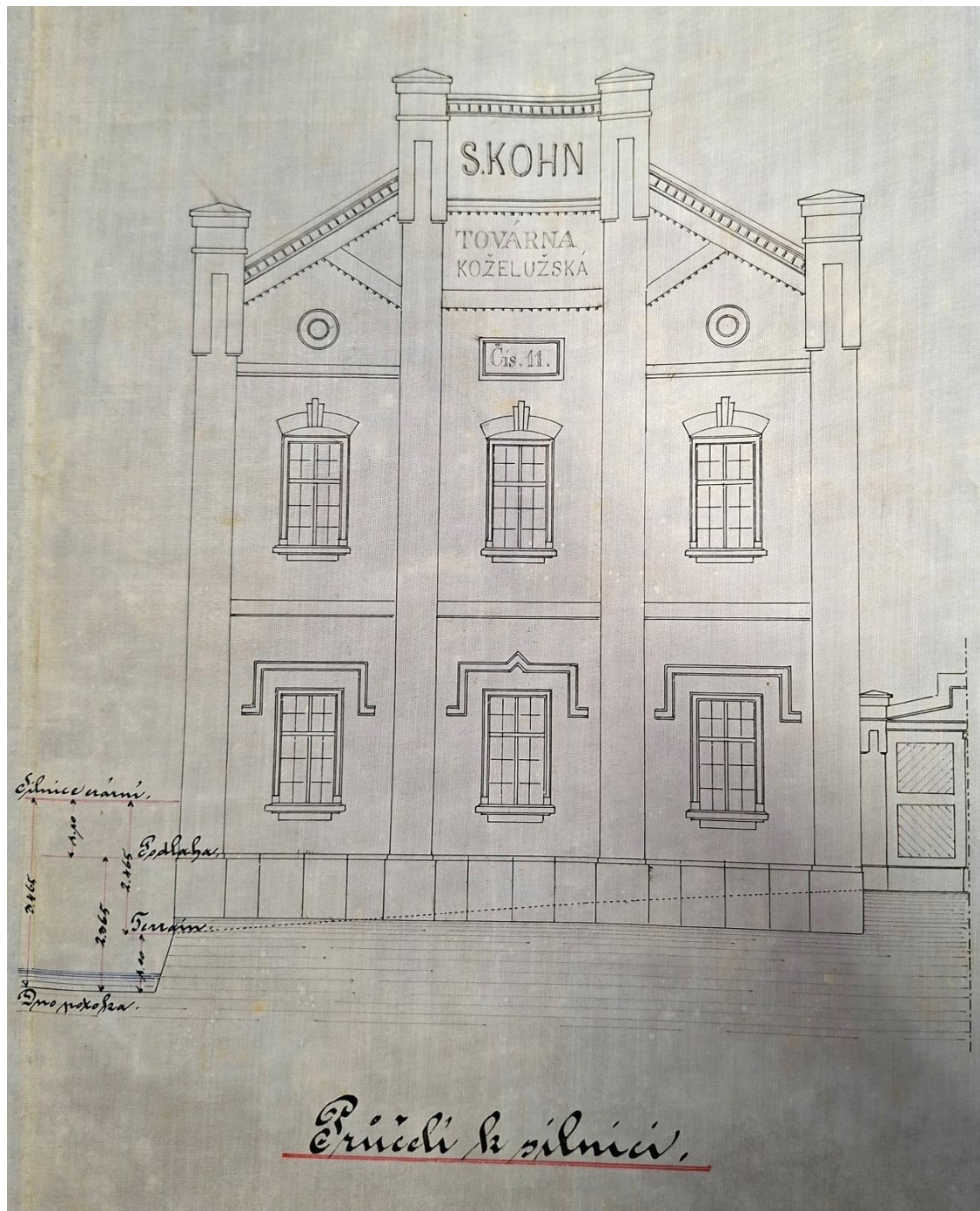
Graf 1: Dotazník, otázka 3	57
Graf 2: Dotazník, otázka 5	58
Graf 3: Dotazník, otázka 7	59
Graf 4: Dotazník, otázka 8	59
Graf 5: Dotazník, otázka 9	60
Graf 6: Dotazník, otázka 10	60
Graf 7: Dotazník, otázka 11	61
Graf 8: Dotazník, otázka 12	61
Graf 9: Dotazník, otázka 13	62
Graf 10: Dotazník, otázka 14	63
Graf 11: Dotazník, otázka 16	63
Graf 12: Dotazník, otázka 17	64

Seznam příloh

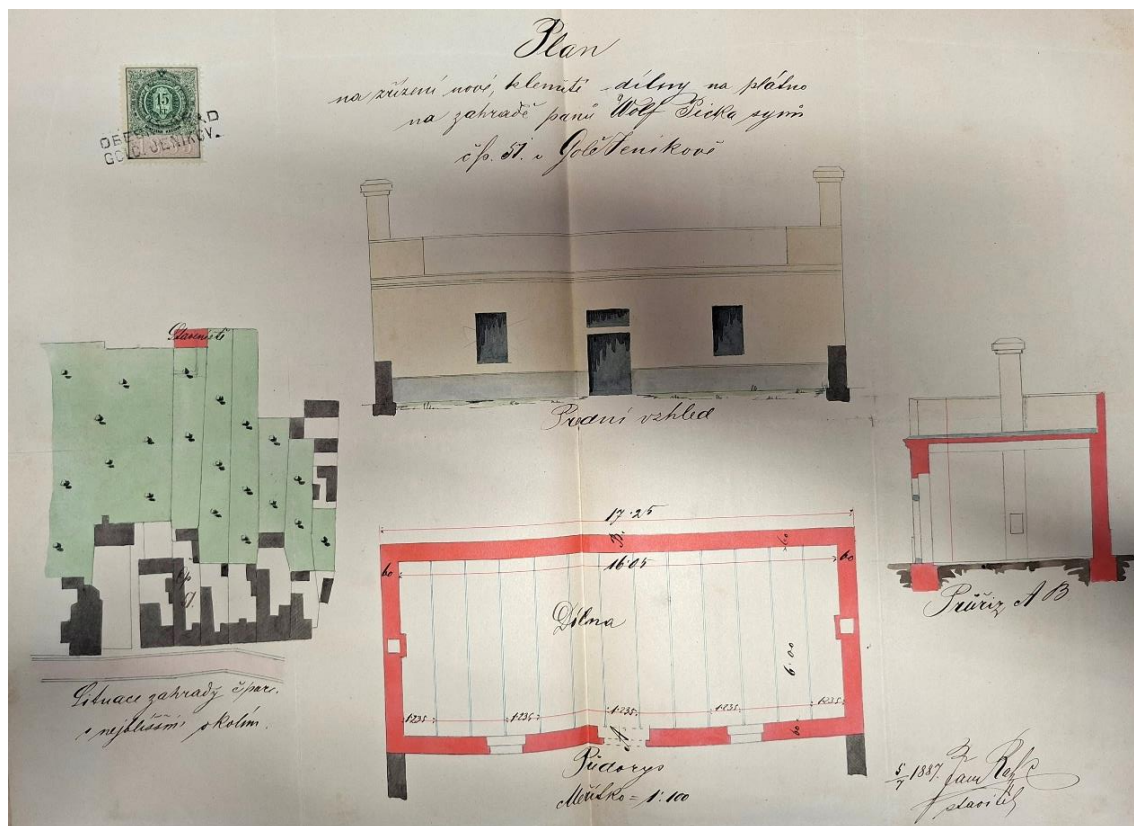
Příloha č. 1: Průčelí koželužny Samuela Kohna na plánu z roku 1891	II
Příloha č. 2: Dílna na plátno na zahradě továrny Wolf Pick a synové na plánu z roku 1887	III
Příloha č. 3: Tkalcovna při továrně Wolf Pick a synové na plánu z roku 1895	III
Příloha č. 4: Hlubkový rozhovor, otázka 1	IV
Příloha č. 5: Hlubkový rozhovor, otázka 2	V
Příloha č. 6: Hlubkový rozhovor, otázka 3	V
Příloha č. 7: Hlubkový rozhovor, otázka 4	VI
Příloha č. 8: Hlubkový rozhovor, otázka 5	VI
Příloha č. 9: Hlubkový rozhovor, otázka 6	VII
Příloha č. 10: Hlubkový rozhovor, otázka 7	VIII
Příloha č. 11: Hlubkový rozhovor, otázka 8	IX
Příloha č. 12: Hlubkový rozhovor, otázka 9	X
Příloha č. 13: Hlubkový rozhovor, otázka 10	X
Příloha č. 14: Hlubkový rozhovor, otázka 11	XI
Příloha č. 15: Hlubkový rozhovor, otázka 12	XI
Příloha č. 16: Dotazník pro žáky	XII

Přílohy

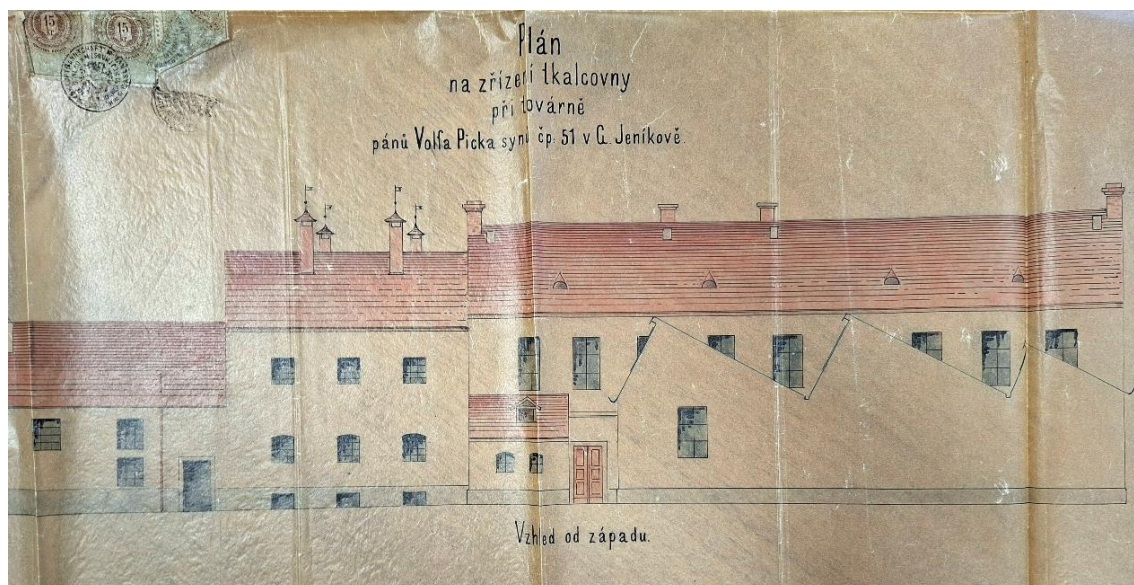
Příloha č. 1: Průčelí koželužny Samuela Kohna na plánu z roku 1891. SOkA HB, f. AMGJ, inv. č. 471, kart. 12. (foto autorka)

Příloha č. 2: Dílna na plátno na zahradě továrny Wolf Pick a synové na plánu z roku 1887. SOkA HB, f. AMGJ, inv. č. 471, kart. 12. (foto autorka)

Příloha č. 3: Tkalcovna při továrně Wolf Pick a synové na plánu z roku 1895. SOkA HB, f. AMGJ, inv. č. 471, kart. 12. (foto autorka)

Příloha č. 4: Hloubkový rozhovor, otázka 1. Které dějiny (národní / světové / regionální) nebo historické období jsou Vám nejbližší? Odůvodněte proč.

Já mám ráda světový, ale i regionální. Světový proto, že to souvisí se současnou politickou situací. Já vždycky říkám, že všechno začíná v minulosti a někde se to tam, dalo by se říct, ukazuje. Tak to mám ráda. Potom samozřejmě regionální, protože bych řekla, že to je nejbližší těm dětem, souvisí to s naším okolím.²⁷⁶

Mně jsou nejbližší národní dějiny. Měla jsem to vždycky tak. Už prostě, když jsem chodila do školy, tak jsem měla radši národní dějiny.²⁷⁷

Já mám asi nejradši obecně středověk. Líbí se mi, jak se to tam všechno budovalo, ale také rytířská kultura, důležité války. Je tam toho sice hodně na výuku, ale jinak se mi to fakt líbí.²⁷⁸

Pro mě je to období od počátku české reformace po pobělohorský exil do zahraničí, zajímá mě osobnost Jan Amose Komenského, ale hlavně motivace významných českých a moravských osobností ke změně vyznání a také politické následky. Považuji to za zajímavou paralelu k některým událostem moderních dějin.²⁷⁹

²⁷⁶ Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

²⁷⁷ Respondent 2, žena, délka praxe 2 roky; in-depth interview 19. 3. 2026.

²⁷⁸ Respondent 3, žena, délka praxe 19 let; in-depth interview 19. 3. 2026.

²⁷⁹ Respondent 4, muž, délka praxe 16 let; in-depth interview 17. 3. 2026.

Příloha č. 5: Hloubkový rozhovor, otázka 2. Jaký máte vztah k výuce regionálních dějin?

<i>Já si myslím, že děti by měly vědět význam jejich okolí. Jednodušeji pochopí to místo, kde žijí, jak se vyvíjelo. Zároveň třeba pochopí i proč se místní části různě jmenují. Takže ty regionální dějiny jsou pro děti určitě, bych řekla, zajímavější a lepší. A myslím, že poslední dobou je to takový ten trend. Že se vyučující snaží učit ty regionální dějiny a zajímavější formou.²⁸⁰</i>
<i>Já si myslím, že je určitě dobré zapojovat regionální dějiny do výuky a myslím, že i žáci o to mají zájem.²⁸¹</i>
<i>No, ty regionální dějiny, já jsem na to taková... Říkám si, že jsou fakt důležité, že by se děti opravdu měly seznámit s tím rodným regionem. Ale přiznám se, že to nestíhám a nezvládám ve větším rozsahu zařazovat.²⁸²</i>
<i>Témata z regionálních dějin průběžně zařazuji do výuky. Myslím si, že jsou důležitá pro identifikaci žáků s rodným regionem.²⁸³</i>

Příloha č. 6: Hloubkový rozhovor, otázka 3. Jakou formou zapojujete regionální dějiny do výuky dějepisu?

<i>Několikrát za rok máme projektový den, tak to mám postavený na regionálním dějepisu. Zároveň to zařazuji i do klasické výuky, když třeba děláme Haberskou stezku. Anebo jsme třeba měli i přednášky k regionálním dějinám.²⁸⁴</i>
<i>Spíše je to v rámci obrázkových prezentací. A loni jsem učila i výchovu k občanství, takže jsme to propojili a měli jsme vycházku.²⁸⁵</i>
<i>Většinou se jedná o projekt.²⁸⁶</i>
<i>Tvořím si vlastní pracovní listy, ale využívám také didaktickou vycházku, nebo únikovou hru.²⁸⁷</i>

²⁸⁰ Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

²⁸¹ Respondent 2, žena, délka praxe 2 roky; in-depth interview 19. 3. 2026.

²⁸² Respondent 3, žena, délka praxe 19 let; in-depth interview 19. 3. 2026.

²⁸³ Respondent 4, muž, délka praxe 16 let; in-depth interview 17. 3. 2026.

²⁸⁴ Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

²⁸⁵ Respondent 2, žena, délka praxe 2 roky; in-depth interview 19. 3. 2026.

²⁸⁶ Respondent 3, žena, délka praxe 19 let; in-depth interview 19. 3. 2026.

²⁸⁷ Respondent 4, muž, délka praxe 16 let; in-depth interview 17. 3. 2026.

Příloha č. 7: Hlubkový rozhovor, otázka 4. Jste seznámen/a s revizí RVP ZV v oblasti Člověk a společnost?

<i>Ano, absolvovala jsem několik seminářů týkajících se revize RVP ZV, takže nějakou představu určitě mám. Ještě jsme teda nezačali vytvářet nové ŠVP, ale už jsem se tím hodně probírala.²⁸⁸</i>
<i>Ano, v rámci samostudia jsem se s ní seznámila. Dál jenom jeden webinář v rámci Národního pedagogického institutu, ale to byly opravdu takové ty všeobecné věci.²⁸⁹</i>
<i>Ano, určitě, jsem, ale zatím spíše jen ten obecný koncept, úplně do detailů jsem to ještě nezkoumala.²⁹⁰</i>
<i>Ano, jsem. Prozatím jen v rámci samostudia a jednoho webináře.²⁹¹</i>

Příloha č. 8: Hlubkový rozhovor, otázka 5. Jak vnímáte navrhované změny v revizi RVP ZV ve vztahu k regionálním dějinám?

<i>Myslím si, že regionální dějiny jsou propracovanější, než byly v tom starým. To určitě. V tom okruhu Tvoříme dějiny, tak jedno to nový OVU (očekávaný výsledek učení, pozn. autorky) je vyloženě zaměřený na regionální dějiny, případně ten povinně volitelný předmět. A hlavně si myslím, že někdo se tomu věnuje, těm regionálním dějinám, ale plošně ne všichni, což by se mohlo změnit. Já bych řekla, že to určitě dělám, ty regionální dějiny, ale namotivuje mě to, abych to dělala ještě víc.²⁹²</i>
<i>V té oblasti Tvoříme dějiny, tak právě tam mi přišlo, že by se daly hodně zapojit. To mi v rámci regionálních dějin přijde jako změna k lepšímu.²⁹³</i>
<i>Ve vztahu k regionálním dějinám by ty změny byly skvělý, to určitě, třeba ten samostatný předmět, to by bylo super. Vidím tam pro ně rozhodně více prostoru. Jen si zatím moc neumím představit realizaci v praxi.²⁹⁴</i>
<i>Poměrně kladně, více se poukazuje na jejich zapojení do výuky.²⁹⁵</i>

²⁸⁸ Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

²⁸⁹ Respondent 2, žena, délka praxe 2 roky; in-depth interview 19. 3. 2026.

²⁹⁰ Respondent 3, žena, délka praxe 19 let; in-depth interview 19. 3. 2026.

²⁹¹ Respondent 4, muž, délka praxe 16 let; in-depth interview 17. 3. 2026.

²⁹² Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

²⁹³ Respondent 2, žena, délka praxe 2 roky; in-depth interview 19. 3. 2026.

²⁹⁴ Respondent 3, žena, délka praxe 19 let; in-depth interview 19. 3. 2026.

²⁹⁵ Respondent 4, muž, délka praxe 16 let; in-depth interview 17. 3. 2026.

Příloha č. 9: Hloubkový rozhovor, otázka 6. Věnujete se ve výuce historii Židů? O jaká témata se jedná?

Tak když to vezmu od šestky, tak tam děláme starověkou Palestinu. Tomu věnuju tak ty dvě hodiny. Pak v sedmičce Židé ve středověku, vlastně i Karel IV. s nimi ve spojitosti. Tam těch hodin tomu věnujeme víc, protože to je takový větší průřez. Tam i zmiňujeme, jak přichází Židé do Habrů. A nejvíc se tomu věnujeme v devítce. V rámci druhý světový války to děláme, v rámci pronásledování a odsunu Židů a vzniku státu Izrael. Takže tam tomu věnuju dlouho, měsíc určitě. S devítkou jezdíme i Prahy. Byli jsme v židovské čtvrti, v Židovském muzeu, v synagogách. Je to prostě důležitý. A hlavně bych řekla, že v současnosti je to i hodně aktuální téma.²⁹⁶

No, já jsem ještě neučila deváté ročníky, takže to zmiňuju jen v oblasti obecných dějin, když můžu. Třeba v šestém ročníku, když se učíme o starověké Fénicii, tak tam. A třeba teď jsme v sedmém ročníku narazili na mor, na nákazu, takže zmíním, že Židé z toho byli obviňováni, ale nijak do hloubky ne.²⁹⁷

V devítce holokaust, to je samozřejmý. Každý rok jezdíme na exkurzi do Terezína a sázíme krokusy, projekt Krokus, který připomíná oběti holokaustu. Ale i třeba v šestce, tam děláme Palestinu a pak určitě, když se probírá křesťanství, tak probíráme židovství, protože to je důležitý pro vznik křesťanství. Pak ještě zmiňujeme Židy v souvislosti s Masarykem a 19. stoletím, antisemitismus. A potom vznik Izraele. Ale tam ten čas radši věnuju československým dějinám, aby žáci věděli to. To je pro mě důležitější.²⁹⁸

Ano, věnuji. Soustředím se na seznámení s kulturou a životním stylem židovské komunity. Rozhodně zmiňuji důležitost židovského náboženství pro vznik křesťanství a samozřejmě holokaust.²⁹⁹

²⁹⁶ Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

²⁹⁷ Respondent 2, žena, délka praxe 2 roky; in-depth interview 19. 3. 2026.

²⁹⁸ Respondent 3, žena, délka praxe 19 let; in-depth interview 19. 3. 2026.

²⁹⁹ Respondent 4, muž, délka praxe 16 let; in-depth interview 17. 3. 2026.

Příloha č. 10: Hloubkový rozhovor, otázka 7. Zapojujete do výuky seznámení s historií místní židovské obce?

Řekla bych, že tak poslední dva roky se hodně snažím to zapojit. Skupina, která se zajímá o židovskou komunitu v Habrech, tady vytvořila naučnou stezku a celkově je docela aktivní.³⁰⁰

Ne, když probíráte ty světový dějiny, tak tam to zmíníte, ale nejde v tom jít dopodrobna. A nic staršího regionálního ani moc není.³⁰¹

Já jediný, co dělám, že jdeme na židovský hřbitov, ale to je všechno. Synagoga není přístupná, takže jen takhle.³⁰²

Ano, považuji to za důležité.³⁰³

³⁰⁰ Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

³⁰¹ Respondent 2, žena, délka praxe 2 roky; in-depth interview 19. 3. 2026.

³⁰² Respondent 3, žena, délka praxe 19 let; in-depth interview 19. 3. 2026.

³⁰³ Respondent 4, muž, délka praxe 16 let; in-depth interview 17. 3. 2026.

Příloha č. 11: Hlubkový rozhovor, otázka 8. Jakou výukovou formu využíváte?

V Habrech vznikla židovská stezka, to jsem třeba s dětma celý procházela. Byli jsme i na židovském hřbitově. Nebyl to ani projektový den, prostě jsem si vyčlenila dvě hodiny a šli jsme ven. Shodou okolností byla v bývalé synagoze i výstava o Habrech za druhé světové války a taky se to vztahovalo k Židům. Tak tam jsme se třeba taky byli podívat. Potom ty projektový dny. To máme nastavený tak, že si děti zvolí téma, co ten den chtějí dělat. Někdy si třeba dějepis nezvolí nikdo, ale když ho dělám, tak vždycky ty regionální věci. Tu tradici už mám a začala jsem to dávat i do těch normálních hodin, protože je to něco jiného. A byli jsme třeba i v Golčově Jeníkově, procházeli jsme ta místa, dalo by se říct s odkazy na Židy. Takže snažím se i takhle v rámci toho okolí, aby ty děti měly představu.³⁰⁴

Buď didaktická vycházka na ten židovský hřbitov, anebo asi tak tři čtyři roky zpátky jsem tady měla pána, který tady dělal projektový den, právě na ty židovský dějiny. To bylo skvělý. Prošel s dětma celou židovskou čtvrtí, na hřbitově pro ně dokonce měl i nějaké hry. Zároveň tady s nimi dělal informační panel, který je umístěný před synagogou To bylo super.³⁰⁵

Tématu věnuji asi 4 vyučovací hodiny, přiměřeně k celkovému obsahu předmětu. Žáky s historií židovské obce seznamuji formou výkladu a didaktické vycházky židovskou čtvrtí.³⁰⁶

³⁰⁴ Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

³⁰⁵ Respondent 3, žena, délka praxe 19 let; in-depth interview 19. 3. 2026.

³⁰⁶ Respondent 4, muž, délka praxe 16 let; in-depth interview 17. 3. 2026.

Příloha č. 12: Hlubkový rozhovor, otázka 9. S jakými materiály pracujete?

Výcházím třeba z knížky o Habrech, tam jsou i fotografie, nebo hodně z online materiálů, mám i knížku od židovské obce v Habrech. Koukala jsem, že vznikla i diplomka týkající se Židů v Habrech, tak z toho jsem něco vybírala. Měli jsme tady i pána, který měl přednášku o Židech v Habrech. Takže takhle se snažím něco posbírat. Úplně tolik toho není, takže je to takový vyzobávání, já říkám. A potom si z toho tvořím materiály do výuky, hlavně pracovní listy.³⁰⁷

Hlavní informace jsem čerpala před lety z knížky Golčův Jeníkov, tam je to hezky přehledné. Když jdeme na ten židovský hřbitov, tak výuka většinou probíhá formou výkladu, rozhovoru, nebo třeba vytvořím krátký pracovní list.³⁰⁸

Výcházím především z historické regionální literatury, někdy internetových stránek. Na základě toho si tvořím vlastní pracovní listy do výuky.³⁰⁹

Příloha č. 13: Hlubkový rozhovor, otázka 10. Co považujete za největší překážku pro začlenění regionálních židovských dějin do výuky?

Určitě čas, protože toho učíme hodně. Čas samozřejmě i nás učitelů, kolik jsme ochotní tomu věnovat. Neučíme jen ten dějepis, ale k tomu i další věci. Pak si myslím, že překážky úplně nejsou. Člověk, když to chce dělat, tak to bude dělat.³¹⁰

No, řekla bych, že hlavně s tím časem je to na štíru.³¹¹

Čas určitě. Pak si myslím, že ten nedostatek zpracovaných materiálů.³¹²

Velmi málo materiálů, nepřístupnost některých místních židovských památek, samozřejmě i čas, ale také, řekl bych, despekt vůči tématu židovství ve společnosti.³¹³

³⁰⁷ Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

³⁰⁸ Respondent 3, žena, délka praxe 19 let; in-depth interview 19. 3. 2026.

³⁰⁹ Respondent 4, muž, délka praxe 16 let; in-depth interview 17. 3. 2026.

³¹⁰ Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

³¹¹ Respondent 2, žena, délka praxe 2 roky; in-depth interview 19. 3. 2026.

³¹² Respondent 3, žena, délka praxe 19 let; in-depth interview 19. 3. 2026.

³¹³ Respondent 4, muž, délka praxe 16 let; in-depth interview 17. 3. 2026.

Příloha č. 14: Hlubkový rozhovor, otázka 11. Považujete znalost lokální židovské historie pro žáky za přínosnou?

<i>Určitě, určitě, aby měli nějakou představu. Já si myslím, že když jim to neřekneme my ve škole, tak to nevědí. Protože, když se s tím seznamujeme, tak oni jsou překvapení, že nějací Židé byli i v Habrech, že to většinou byli obchodníci. A i třeba, že se po druhé světové válce téměř nikdo nevrátil. Takže to bych řekla, že pokud jim to neřekneme my, tak od rodičů to určitě nevědí. Takže to je hodně důležité.³¹⁴</i>
<i>Myslím, že ano, ale nevím, těžko to odhadnout, opravdu těžko říct. Když to probíráme v obecných dějinách, tak to žáky moc nezajímá. Ale myslím si, že když to bude v rámci toho devátého ročníku, že to pro ně bude trochu bližší a trochu něco jiného.³¹⁵</i>
<i>To ano, přeci jen by měli mít povědomí o historii místa, kde žijí. Vědět, že se tu nachází židovské památky, že tu ti Židé, o kterých mluvíme obecně, opravdu žili.³¹⁶</i>
<i>Rozhodně ano, patří to k historii místa, kde žijí.³¹⁷</i>

Příloha č. 15: Hlubkový rozhovor, otázka 12. Uvítal/a byste vytvoření výukových materiálů vztahující se k židovské obci ve městě?

<i>Určitě ano, materiálů není nikdy dost.³¹⁸</i>
<i>Myslím, že by to všichni vyučující ocenili, mít z čeho čerpat.³¹⁹</i>
<i>Rozhodně ano. To je něco, co mi schází. Určitě bych byla ráda.³²⁰</i>
<i>Rozhodně ano.³²¹</i>

³¹⁴ Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

³¹⁵ Respondent 2, žena, délka praxe 2 roky; in-depth interview 19. 3. 2026.

³¹⁶ Respondent 3, žena, délka praxe 19 let; in-depth interview 19. 3. 2026.

³¹⁷ Respondent 4, muž, délka praxe 16 let; in-depth interview 17. 3. 2026.

³¹⁸ Respondent 1, žena, délka praxe 15 let; in-depth interview 12. 3. 2026.

³¹⁹ Respondent 2, žena, délka praxe 2 roky; in-depth interview 19. 3. 2026.

³²⁰ Respondent 3, žena, délka praxe 19 let; in-depth interview 19. 3. 2026.

³²¹ Respondent 4, muž, délka praxe 16 let; in-depth interview 17. 3. 2026.

Příloha č. 16: Dotazník pro žáky

Židovská komunita v mikroregionu Golčův Jeníkov

Dobrý den, jmenuji se Radka Štěpánková a zvu tě k vyplnění dotazníku o historii židovské komunity v Golčově Jeníkově a jeho okolí. Tvoje odpovědi jsou zcela anonymní, nebudou hodnoceny známkou a poslouží pouze pro zpracování informací v rámci mé bakalářské práce. Děkuji za pomoc.

* Povinné

1. Jsem *

- ☐ dívka
- ☐ chlapec
- ☐ jiné

2. Jsem žákem *

- ☐ 9. třídy ZŠ a MŠ Habry
- ☐ 9. třídy ZŠ a MŠ Golčův Jeníkov

3. Slyšel/a jsi někdy něco o Židech? *

- ☐ ano
- ☐ ne
- ☐ jiné

4. Napiš, co jsi slyšel: *

5. Víš, že se ve městě nachází židovské památky? *

...

- ☐ ano
- ☐ ne
- ☐ jiné

6. Jmenuj stavby, místa: *

7. Byl/a jsi se někdy u židovských památek podívat? *

- ☐ ano, se školou
- ☐ ano, s rodinou
- ☐ ne, ale vím, kde se nachází
- ☐ ne a nevím, kde se nachází
- ☐ Jiné

8. Víš, že se židovské děti vzdělávaly ve vlastních školách? *

- ☐ ano
- ☐ ne
- ☐ Jiné

9. Která osobnost vedla ješivu (vyšší židovskou školu) v Golčově Jeníkově? *

- ☐ Aron Kornfeld
- ☐ Wolf Pick
- ☐ nevím

10. Víš, že Židé měli své vlastní spolky? *

- ☐ ano
- ☐ ne
- ☐ nejsem si jistý

11. Který z následujících spolků byl židovský? *

- ☐ Sokol
- ☐ Talmud Tóra
- ☐ Živnostenský spolek

12. Vlastnili Židé v Golčově Jeníkově významné hospodářské podniky? *

- ☐ ano
- ☐ ne
- ☐ nevím

13. Jaký vztah měli Židé v Golčově Jeníkově v 19. století s nežidovskými sousedy? *

- ☐ Židé žili v izolaci, s nežidovskými obyvateli se nestýkali.
- ☐ Židé se zapojovali do života ve městě, např. finančně přispívali na charitativní sbírky.
- ☐ nevím

14. Slyšel/a jsi o vraždě Anežky Hrůzové z Polné, tedy o tzv. hilsneriádě? *

- ☐ ano
- ☐ ne
- ☐ Jiné

15. Napiš informace, které si pamatuješ: *

16. Víš, že byl Žid Moric Kurzweil z Golčova Jeníkova nepravdivě obviněn z podílu na vraždě Anežky Hrůzové z Polné? *

- ☐ ano
- ☐ ne
- ☐ Jiné

17. Měl/a bys zájem dozvědět se o historii židovské komunity ve městě více informací? *

- ☐ ano, formou procházky městem
- ☐ ano, formou zpracování vlastního projektu
- ☐ ano, ale jinou formou
- ☐ ne, historie mě příliš nezajímá
- ☐ nevím

18. Uveď formu, kterou bys chtěl znalosti získat: *